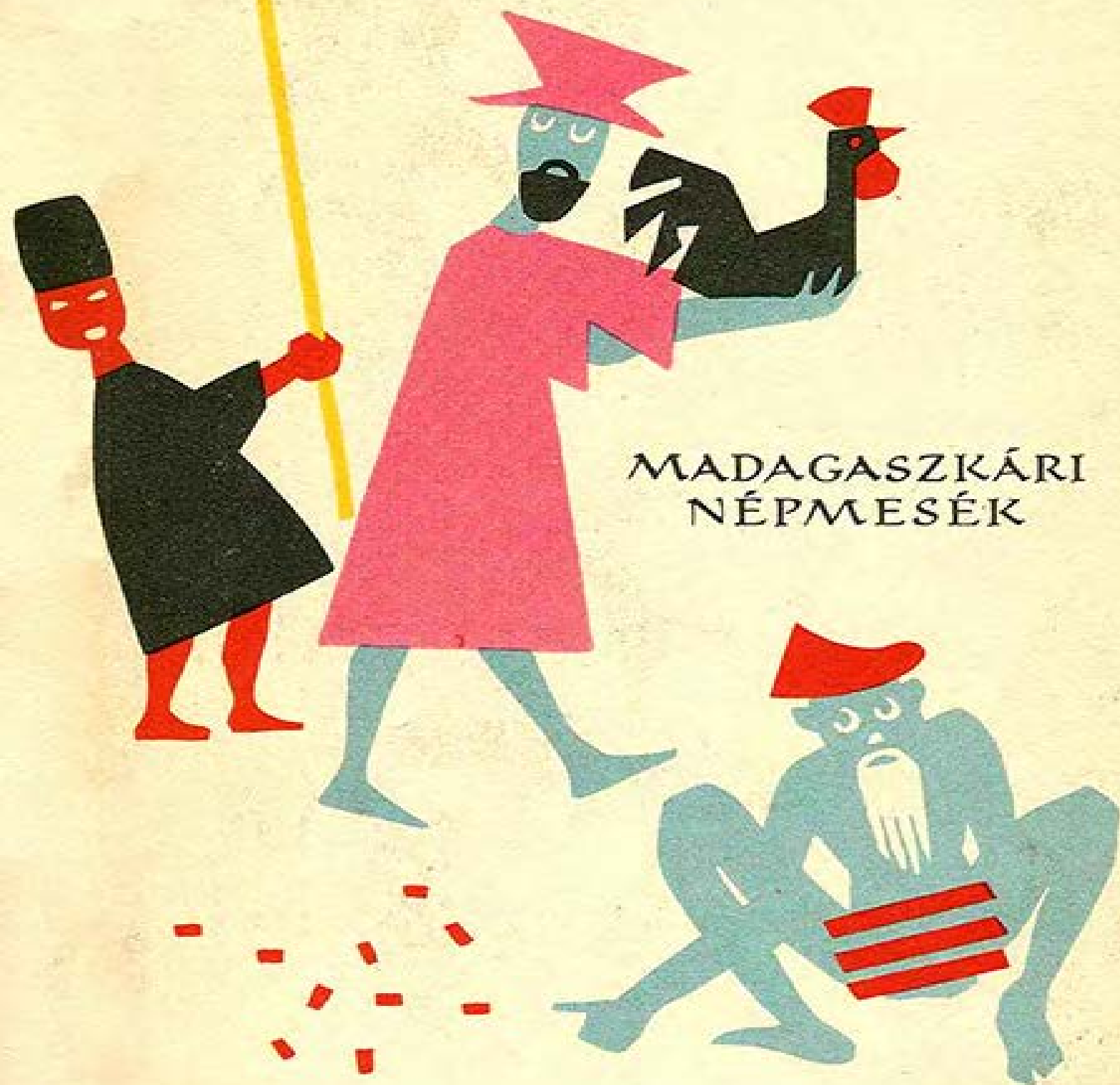

RAFARA A VÍZ LÁNYA

MADAGASZKÁRI
NÉPMESÉK

Fordította Philipp Berta
RAFARA, A VÍZ LÁNYA
MADAGASZKÁRI NÉPMESÉK

A fordítás Jeanne de Longchamps: *Contes Malgaches*, Éditions
Erasme, Paris alapján készült

Az utószót és a jegyzeteket írta Dégh Linda

MADAGASZKÁRI MESÉK

Madagaszkár kicsiny szárazföld az Indiai-óceánban. Az őskorban Dél-Amerikával, Afrikával, az Indiai-félszigettel és Ausztráliával egyetlen ausztrál szárazföldet alkotott.

Különös ország ez, melyről egy XVIII. századbeli természettudós nyugodtan írhatta: „A természet úgy vonult vissza ide, mint valami szentélybe, hogy más minták szerint dolgozzék, mint egyebütt.”

És valóban, mintha minden kiszámítottan arra szolgálna, hogy titokzatosságot árásszon: az állatvilág, a növényvilág, az emberfajok.

Volt idő, hogy Lemur-Földnek* nevezték, mert a világon létező összes makifajták háromnegyed része kizárólag itt élt, s közülük egyet, a babakotót*, ősként tisztelik. Él itt egy rágcsálófajta is, a *tandraka*, melyet a mesékben gyakran említenek, s amelynek olyan jellegzetes fajtái léteznek, hogy külön családokba kellett őket osztályozni. Csak magán a szigeten több mint kétszázharminc fajta madár él.

Valamikor ennek a kicsiny földrésznek állatvilágához valóságos óriások tartoztak, mint például az a teknősbéka, melynek több mint kétméteres páncélja volt, és az Epyornix, ez az öt méter magas, sajátságosan madagaszkári futómadár, mely nemrég pusztulhatott ki, mert nyolc-tíz literes tojásaiból még ma is találnak érintetlen példányokat a sziget déli részén, a homokban. Abban az időben erdő borította az egész szigetet, és – mielőtt még az ember megjelent volna – ez a föld pompás állatvilágával ritka tökéletességű biológiai együttest képviselt.

A növényvilágot illetően is a fajtáknak több mint háromnegyed része sajátosan madagaszkári. A tudósok szerint ez a sziget a harmadkor egyik ritka maradványa. Bizonyos, hogy évezredek át tartó elszigeteltsége egészen rendkívüli módon eredetivé tette.

A titokzatosság még csak nő, ha az emberi fajok problémájára gondolunk. Abban a korszakban, amikor az első maláji bevándorlások lejátszódtak, a földet a Vazimbák lakták, ezek az annyira tisztelt és rettegett Ősök, akik ma is döntő szerepet játszanak a madagaszkári vallásban, mely lényegében az ősök

kultusza. De arról semmi tudomásunk sincs, hogy a Vazimbák előtt milyen emberfajta lakhatott Madagaszkáron. Manapság a Magas Fennsíkon többségben vannak a hol világosabb, hol sötétebb árnyalatú sárgák, s közülük néhány igazi ausztro-ázsiai típus. Aztán a rabszolgaság közvetítésével a nyugati parton ma többségben levő afrikaiak olvadtak be, majd egymást követő bevándorlások során a zsidók és az arabok, Madagaszkár első civilizálói.

Nem kevésbé meglepőek a sziget geológiai sajátosságai. „A Teremtő műve ez – mondja egy régi madagaszkári ének – gúnyolni nem szabad. Bár szegénynek látszik a föld. de termékeny, Kövér föld ez, csak szemre sovány. Irigyelt föld, mely nem irigyel senkik. Láttára az idegenek ámulatba esnek, mert sima a haja és fényes.” (Ez a legnagyobb bók, melyet a Magas Fennsík lakójának mondhatunk.)

A Magas Fennsík voltaképpen nem más, mint 800–2500 méteres hegyek szakadatlan láncolata: roppantul egyenetlen vidék, ahol a meredek sziklafalak fölé óriási sziklacsúcsok ágaskodnak, tátongó szakadékok fölött. A Magas Fennsík határa keleten hirtelen több száz méter magas, szinte lefaragott falakban ér véget, melyek között csak itt-ott vezetnek szédtítő hágók. A keleti part egyenes vonalú és keskeny, háromszoros sorompó fogja közre, és beszorul a Magas Fennsíkra felkúszó Nagy Erdő és az Indiai-óceán közé. Nyugaton a középső hegycsoport lapos tetői fennsíkot alkotnak, mely lépcsőzetesen tart a tenger felé. Egyik-másik nagy folyó egészen a deltájáig párhuzamosan folyik a tengerrel, mintha a Mozambique-ot akarná összebb nyomni. A déli part barátságtalan. A sziklafal meredeken zuhan a tengerbe. A vidék roppant száraz, itt-ott kaktuszok meg baobab fák meredeznek. Az esős időszakban pár óra alatt feltörnek a föld alatti vizek, és valóságos zúgó patakokká válnak.

A szertelen ellentétek földje ez. Meglepő a légköri jelenségek intenzitása. A ciklon a nyílt tengeren alakul ki: egy ponton a meleg levegő elszigetelődik hidegebb rétegek között. Forgószél támad, mely hamarosan iszonyatos erőre kap. Közeledik. A szárazföldön, az ólomszínű ég alatt, döbbenetesen mozdulatlan minden, s fent, a magasban mintha kovácsfújtató zihálna. És egyszerre csak elszabadulnak az elemek, az ég elfeketül, a szél meg-megújuló

rohammal özönvízre emlékeztető esőt zúdít le, melyet közben még kavar a forgószeél: fákat tép ki, háztetőket visz el. Amikor a ciklon kiadja mérgét, baljós szélcsend támad. Majd az orkán újból ráveti magát mindenre, amit csak talál, és zúg, vadul üvölt. Néha több napon és éjszakán át is tart, aztán újra előtűnik a nap, és megvilágítja az összedőlt házak romjait, a megáradt folyókat, melyek harminc-negyven méterre lépnek ki medrükéből. 1927-ben egy ciklon, melyet szökőár kísért, teljesen romba döntötte Tamatave városát, és besodorta a szigetre a lehorgonyzott hajókat.

A Magas Fennsíkon a nyirkos és meleg évszak a viharok ideje. A reggelek csípősek. A kék ég alatt csillog a vörös föld. Mintha minden újra valami szent pompában izzana. Aztán megjelennek a felhők, és felsorakoznak több csatasorba: színük olyan lesz, mint a réz, kibírhatatlanul fénylenek, aztán ólomszínűre, majd feketére válnak. A villamos feszültség még csak növeli a félelmet ez alatt a ránk nehezedő bura alatt és aztán hirtelen az egész vidékre kavargva zúdul az eső, melybe szünet nélkül villámok hasítanak bele. Az egész szigeten évente sok embert meg ökröt vág agyon a villám.

Nincs tehát abban semmi különös, hogy a természeti erők ilyen elszabadulása jelképesen megjelenik a mesékben. És valóban, ez a nagy, félelmetes forgószeél gyakran kísérője vagy követője azoknak a lényeknek, akiktől retteg és menekül az ember. Így az *Ivorombéban* a Lúd Asszonyosság megjelenését heves szélroham jelzi a fiataloknak. Ugyanígy az *Iszilakuluna* című mesében hatalmas forgószeél támad abban a percben, amikor a karmos szörnyetegek már-már elérik a négy fivért. Az asszonyfejű szörnyetegek vágóját ijesztő forgószeél kíséri, mely fákat dönt ki, és mindent letarol a szörnyetegek útjában.

A villám olyan lény, mellyel egyezséget lehet kötni. A sziget déli részén akadnak is olyan személyek, akiket úgy hívnak: „a villám fiai”. Ezek a gyermekek, miután elvégezték a jövendőmondó által előírt szertartásokat, el tudják hárítani a villámot. Van néhány olyan arab-madagaszkári írás – értékes bűvös könyvek ezek, melyeket fakéreg papírhártyájára írtak, erre ökörrhát borítottak szőrével, s egyik-másik házban a tűzhely alatt elásva találhatóak –, mágikus receptek, melyekből meg lehet tudni, hogy a villámot, mely gyakran ölti magára karmos vörös kakas képét, hogyan lehet elfogni, és hogyan lehet felhasználni az ellenséggel szemben. Az *Andrianuranurana*

című mesében láthatjuk, hogyan használja fel a sógor a villámot a betolakodó ellen.

Az elemek ilyen tombolása az óriási vulkanikus hegytömbön, ott, ahol a Vazimbákat legyőzték, bizony, ez készíteti az embereket a Vazimbák lelkének tiszteletére! Tananarive-től délnyugatra, a hosszú és fárasztó, tekervényes hegyi út valóban apokaliptikus vidékre vezet. A régi vulkánok kráterében elterülő tavak telis-tele vannak kajmánokkal, melyeknek bőre mintha lávakővel volna burkolva. Itt szünet nélkül dörög az ég, a villámok valóságos tűzfüggönyt alkotnak. Ez Magadaszkár legmágnesesebb pontja. Minden tüzel, parázslík, még a folyók is, melyek a völgy mélyén a legfantasztikusabb, berilzöld, átható tengerkék, topázsárga, rubinpiros színárnyalatokban pompáznak. És kanyarog a folyó a bazaltsziklák között, majd tovább folyik sötét bársony ágyában, s olyan, mint valami irdatlan kígyó. Itt vannak az Álló kövek, a Vazimbák sírjai. Olyanok, mint a lopakodó szellemek, és néha – legyen bár álom vagy hazugság, de így mondják – megjelennek a Vazimbák az embernek: kicsinyek, fekete bőrűek, fejük lapos, és ott ülnek a sziklákon. Amint közelít hozzájuk az ember, nyomban eltűnnek.

Vazimba! Végzetes szó, nem szabad kimondani, felidézése szent és rémítő egyszerre. Mert rettegnek Madagaszkár első lakóinak misztikus hatalmától: félelmes varázslók voltak ők, akik ismerték a varázslat minden receptjét és minden mérges növény titkát. Lelkük – a szó nem pontos – még ma is ott lapul a kövek alatt vagy a fűcsomókban, amitől aztán ezek is veszedelmessé válnak az emberre. De meghúzódnak a vízben, a fákban, az állatokban vagy olyan emberekben is, akik alkalmasak arra, hogy őket befogadják, és akik éppen ezért szentté válnak. Bár jobbára ártó szándék vezeti őket, néha jót is tesznek azokkal, akik tiszteletükre bizonyos színű kakast vagy ökröt áldoznak.

Ezt mesélik például a Magas Fennsíkon egy tóról, ahol a Vazimbák kísértenek:

Valamikor – így mesélik – egy mélységes-mély tapon át ezüsthíd vezetett, mely összekötötte keletet nyugattal, és a víz Vazimbái el-eljártak a hídra sétálni. Egy szép napon kelet felől emberek érkeztek, meglátták ezt a szép hidat, és maguk is fel s alá sétálgattak rajta. A

Vazimbákat ez nagyon bosszantotta. Hidastól elnyelették őket a vízzel. Azon a helyen most a tavon gyékényből készült tutaj látható: ezzel közlekednek a Vazimbák a víz hátán. Néha a Vazimbák betegséget küldenek azokra, akik a tó partjára járnak nádat vagy kákát vágni. Ilyenkor erre a helyre sértetlen banánlevelet kell letenni, melyre hét vonást húztak fehér földdel, hetet pedig vörös földdel; rá kell még tenni a levélre hét fehér és hét vörös rizsszemet is, amelyeket a beteg hántolt meg a körmével. Ez a módja, hogy meggyógyuljon.

Számtalan ilyen mese létezik.

Bár a sziget mostani lakói legyőzték a Vazimbákat, mégis nagy őssökként tisztelik őket.. Fölöttük áll Zanahari* és az a bizonyos Andriamanitra, akiről nem tudni, legfőbb isten-e, vagy pedig önmagában megszemélyesítője az Ősök őseinek. A madagaszkári nyelv nem ismeri a többes számot, s ez sok vitára ad okot. Imerina vidékének öregei szerint az embereknek haláluk után jó vagy rossz a szaguk, aszerint, hogy milyen életet éltek. Andriamanitra – ami annyit jelent, hogy „Jóillatú Úr” – képviselhetné tehát azokat az ősokeket, akik a szentségnek igen magas fokát érték el. Állítólag Imerina vidékén a királyokat hajdan Andriamanitrának nevezték.

Bárhogy legyen is, mindezeknek a lényeknek, a Vazimbáknak, Zanaharinak, Andriamanitrának megvan a *haszinája*. Olyan fogalom ez, melynek megértése hasznos lehet, ha mélyebben meg akarjuk ismerni az itteni vallást. A „vallás” szót természetesen a legtágabb értelemben kell vennünk. Vallásnak nevezzük azt a jelenséget, hogy az ember megkísérel kapcsolatot találni a természetfölötti hatalmakkal.

A haszina hasonló a melanéziai *maná*hoz, a nyugati francia-afrikai *wrong*hoz meg az észak-amerikai indiánok *vakanjá*hoz; a lények között áramló misztikus erőt jelenti. Ennek az erőnek hatása igen különböző lehet: hozhat jót, hozhat rosszat, de létezését kétségbevonni nem lehet, mert ennek következményeit viselni kell. A haszina összeköti a dolgokat egymással, s ezeket megint összekapcsolja az emberrel. Ez a misztikus kapcsolat kiterjed láthatóra és láthatatlanra, fennállhat halottak és élők, sőt ember és növény között is.

Az *Iszilakulunáról* szóló mesében a fiú, mikor veszélyes útra készül, így szól az anyjához:

– Nézd csak ezeket a banánfákat a ház déli oldalán. Gyakran pillants rájuk. Ha hervadnak, annyit jelent, hogy veszélyben vagyok. Ha kiszáradnak, tudd meg, hogy meghaltam.

Bizonyára valami misztikus áramlás, összefonódás jön létre, mely a fiatalember sorsát a délen zöldellő banánfákéhoz köti.

A haszina révén minden létező erőssé és félelmissé válhat.

Történt, hogy egy tó mélyére süllyesztették egy nemes ember földi maradványait. A tóban egy féreg sarjadt, kifejlődött, és ha éhes volt, el-eljárt a faluba. Ökörhússal etették, testét zsírral kenték meg tiszteletük jeléül. Talán még fanampitolohává* válik ez a féreg, aztán gyűrűs testével körülfonja a falut, és felfalja az embereket minden vagyonukkal együtt?! De mit számít ez? Az Ős szent – *maszina* –, s akiket lenyel, azok szentségének részesévé válnak.

Így beszél erről egy madagaszkári költemény:

*Új gyékényszőnyegekkel terítette be az udvart ez az
Andriambahoaka,
Szép, mintás szőnyegekkel.*

Várta a Hétfejű Kígyót és tisztességtudóan fogadta.

*Így mesélik ezt a Vének,
Így bizony.*

Lefektette a fanampitolohát a szép szőnyegekre.

*Az első csordát odaterelte a Kígyó első torkához,
S az bizony felfalt minden ökröt.*

*A második csordát odaterelte a Kígyó második torkához,
S az bizony felfalt minden ökröt.*

*A harmadik csordát odaterelte a Kígyó harmadik torkához,
S az bizony felfalt minden ökröt.*

*A negyedik csordát odaterelte a negyedik torkához,
S bizony a Kígyó minden ökröt felfalt.*

*Minden piaszterét odahordta az ötödik torok elé,
S bizony a Kígyó felfalta minden piaszterét.*

*Minden rabszolgáját egybegyűjtötte a hatodik torkához,
S bizony a Kígyó felfalta minden rabszolgáját.*

*Maga és családja odaállt a hetedik torka elé,
S bizony a Kígyó őt is, családját is felfalta.*

*Megszólalt a Hétfejű Kígyó,
Megszólalt bizony, mikor már mindent megevett:*

Jó szakafót készítettett nekem Andrimabahoaka,
Kedvemre való volt. De más ennivalót már nem látok,
S így elmegyek.*

*Így mesélik ezt a Vének,
Így bizony.*

Néha, mint például az Andrianuranuranáról szóló mesében, a Hétfejű Kígyó bosszút áll azon, aki megölte annak idején őt, a nemesembert. Felfalja minden vagyonával egyetemben. Aztán átváltozik a Nép Urává, elfoglalja helyét a falu legkiemelkedőbb pontján, ahol újra kezdi békés családi életét.

Láthatjuk, hogy Madagaszkáron – akárcsak a régi rómaiaknál – minden az ősök kultuszából ered.

Az ősöknek ez a kultusza a sír felé fordul, melyről úgy vélik, hogy a holtak haszináját rejt, de még nagyobb tiszteletben részesül a keleti irányban felállított kő, mert ebben sűrűsödik össze a haszina. A szigeten mindenütt meredeznek ilyen kövek. A déli és a délnyugati népeknél ezeket a köveket az *aloala* helyettesíti, faragott facölöp, melynek ugyanez a szerepe. Napjainkban az Ősök kultusza semmit sem veszített erejéből. Eljött hozzám látogatóba egy madagaszkári fiatalember. Akkor már fél éve tartózkodott Franciaországban. Néhány mondatban megemlékezett arról, milyen szép is az élet hazájában, majd szemlesütve, mélységes kegyelettel fűzte hozzá:

– Őt kis zacskóban hoztam hazulról földet. Az első Andrianampuimerina* király sírjáról, a többi apai és anyai őseim Abohimangában* levő sírjáról.

Íme, így említi e vallás legszentebb dolgait egy mai egyetemi hallgató. Számára az Ősök szent porát rejtik e kis zacskók. A legnagyobb szerencsétlenség, ami érhetné, az volna, ha hazájától

távol kellene meghalnia, és ha csontjai nem nyugodhatnak a családi sírban.

Az Ősök kultusza a vallást – a letűnt és jövő nemzedékeken keresztül – az egész törzset magába foglaló családra korlátozza. Hozzátapad minden szokáshoz, a lét vagy a cselekvés minden formájához, melyet a korábbi nemzedékek hagytak rájuk örökölni. Röviden: irányítja az egész társadalmi életet. Vallás ez abban az értelemben, ahogy a rómaiak értették, azaz beletartoznak mindazok a kötelezettségek és tilalmak, amelyek az ősi hagyományon keresztül kötöttséget jelentenek az emberre, mint a törzs tagjára.

Az Ősöket is felölelő család a társadalom szilárd szerkezetét jelenti. Ebben a társadalomban kevés elszigetelt ember él, az országnak bármely részét tekintjük is. Az a legnagyobb szerencsétlenség, ha az embernek nincsen utóda, aki halála után a szertartásokat elvégezhetné, de ezen szinte minden esetben lehet segíteni, akár a varázsló útján, aki a szertartásokat vagy az élet odijait* megszabja, akár pedig örökbefogadással.

Az sem ritkaság, hogy olyan kötelék jön létre emberek között, mely hamarosan családi jelleget ölt. Így az Ikotofeciről és Imahakáról szóló mesében a két csirkefogó csak átöleli egymást, s ezzel – az igen elterjedt madagaszkári kifejezés szerint – „sógorokká” válnak. Létezik egy másfajta, vérrel megpecsételt szövetség is, mely még ember és állat között is létrejöhet, és az egyedek között szentesített kapcsolatot hoz létre. Ugyanilyen kapcsolat jöhet létre – erről már szóltunk – az emberek és növények között, de ennek a szertartásai messzebb nyúlnak vissza, és főként titkosabbak.

Így az egyén nyugodtan éldegél a törzsi közösségben. Az élet könnyű, az egyes ember igényei szűk korlátok között mozognak. A legfőbb öröm jól lakmározni az ökör- vagy juhhúsból. Ha bármiféle aggályos kérdés merülne fel, dönt a varázsló, aki a *szikidinél** használt magocskák segítségével kapcsolatot teremt az Ősökkel. Csalhatatlanul rátapint, mi a teendő, vagy megmondja, milyen odi hárítja el a balsorsot. Még nagy veszély esetén is ritkaságszámba megy, hogy az, aki a vállalkozás irányítója, és nemes Őseitől mindig van szerencsét hozó odija, ne érjen el sikert a könyörgésével:

– Ha nemes apának és anyának vagyok a gyermeke, változzék át ez a fű sűrű erdővé!

És a fű nyomban sűrű erdővé változik.

– Nőjön fel ez a kő a magasba!

És a kavics máris irdatlan magas sziklává nő.

– Ereszkedjék hát le ez a fa!

És a fa azon nyomban leereszkedik.

Ha a madagaszkári kitekint a házából, pillantása az Ősök sírjára esik, ahol – halála után – majd ő is újra megtalálja a családi életet.

A családon belül a szülőknek a gyermekek iránti szeretete majdnem mindig gyengéd és igazságos. Az asszony igen gyakran jóval fölötte áll férjének mind ítélőképesség, mind jóság tekintetében.

A házastársak közötti ellentét különösen éles az *Ancali gyermeke* című mesében:

– Hogyan?! – szólt az asszony a férjéhez. – Ez a madár beszél, és neked volna merszed feldarabolni?

És így szólt a gyermekeihez:

– Ha az én gyermekeim vagytok, nem esztek belőle, mert gonosz dolog ez!

És a mese így fejeződik be:

És az ember, aki nem hallgatott felesége szavára, szörnyethalt.

Az anyai önfeláldozás példáját találjuk meg az *Iszilakuluna* című mesében. Bebizonyosodik az apa gyengesége, mert enged fiaik követelőzésének. Azt akarják, tagadja meg nyomorék fiát.

– Ha így áll a dolog, kiadom az útját – mondja.

De az anya tiltakozik:

– Nem nyugszom bele, hogy elváljak gyermekemtől. Ha megtagadod, úzz el engem is, mert vele maradok életem végéig.

Csak igen ritkán bukkanunk méltatlan anyára, amilyen például Kifondri anyja is, aki habozás nélkül feláldozza gyermekét saját kényelme érdekében.

A mesékben megnyilvánuló testvéri szeretet, és főként a leánytestvérnek a fivér iránti szeretete igen mély, és ez a valóságban is így van. Erről szól az *Ifaramatémi* és *Ikotobekibo* című mese is. A két gyermek, akit szüleik nyomorék voltak miatt gyötörnek, megszökik hazulról. A lány cipeli nagy hasú fivérét, és ő, a félig béna, bátorítja, eteti, tanácsokkal látja el, míg csak a fiú le nem győzi a legnagyobb veszedelmeket, melyeket *Itrimobé*, az óriás Szörny testesít meg.

Ha a házastársi szeretetet nézzük, láthatjuk, hogy a többnejűség kegyetlen vetélkedésre vezet. A férj láthatólag igyekszik, hogy tessék, de főként a legifjabbnak, az utolsó feleségnek, a pillanatnyi kedvencnek. A többi asszonyt, úgy látszik, meg kell kérdezni, helyes-e, hogy új asszonyt hoz a házhoz, de ez inkább csak formáság. Láthatjuk ezt az *Ivorombé* című meséből.

A három asszony leplezte haragját, és vizet loccsantott a földre a nép színe előtt:

– Térj vissza jó egészségben, Urunk! – mondták. – Bárcsak elnyerhetnéd, akit kívánsz.

De később összefognak, hogy bosszút álljanak az új asszonyon.

Az *Ifaranombi* című mesében felháborít bennünket a vetélytársak kegyetlensége. Ifaranombi megszülte gyermekét, s a két asszony egy seprűnyelet meg egy ökörállkapcsot tesz a gyermek helyébe. Aztán megmérgezik az anyát. De szerencsétlenségükre megtartják a gyermeket rabszolgájuknak, és így a király rájön a gonoszságukra. Ugyanez történik a *Ravohimena* című mesében. Refarane két nővére, mindkettő szintén Ravohimena felesége, ellopja az öt fiúcskát akiket Refarane hozott a világra, és különböző átkos holmikat tesz a helyükre. Majd a gyermekeket kosárba rakják, és a folyó kényére-kedvére bízzák, aztán felbérelnek egy boszorkányt hogy hógukat változtassa át makivá. De sok viszontagság után minden szerencsésen rendeződik.

A mesékből kivilágló kegyetlenség vajon nagyobb-e, mint Perrault* meséiben? Majd elválnak.

A rabszolga a családhoz tartozik. Semmilyen különbség nincs a király és alattvalóinak, a király és rabszolgáinak élete, lakása között. Mindegyikük gyékényszőnyegen alszik, a munkát megosztják. Látjuk, hogy az Úr kimegy a rizsföldekre, és ott szorgoskodik, míg az ökrök a földet dagasztják. Látjuk, hogy felesége kapálja a maniókát, és a rizsföldön dolgozik.

Minden ilyen kiskirály egyébként nem más, mint a törzs feje, aki fent, a sziklatetőn lakik, és egyszerűen éldegél ősei sírja mellett. Központi hatalomról még nem beszélhetünk, mindössze egyszerű végrehajtó hatalomról van szó.

Fontos tevékenység előtt a nép megkérdi királyát, és „atya” címmel ruházza fel. A király maszina, szent, mert az Ősöket

képviseli. Nem hal meg. A Magas Fennsíkon, a merináknál, a király halálakor azt mondják: *miamboho*, „hátat fordított” – mármint az életnek. A nyugati és déli törzseknél azt a szót használják, hogy *falaka*, „megtört”.

Mindenek ellenére az ember azt érzi ezekből a mesékből, hogy vannak jó és vannak rossz emberek, és hogy ennek az olyan igen egyszerű vallásnak van eszménye.

Annyira igaz ez, hogy azoknál a személyeknél, akiket átfogó néven varázslónak nevezünk, a papok és jóvendőmondók soraiban különbséget tesznek a között, akit az *olo-maszina*, „szent személy” szóval illetnek, és a gonosz varázsló, a *mpamoszavi*, a „bűdös” között, aki éjszaka körbejár, a síroknál segítségül hívja a gonosz szellemeket, és úgy ront. Az ilyenek semmilyen körülmények között nincs joga ahhoz, hogy az Ősök sírjában pihenjen, ezért csontjait szétszórják a szélrózsa minden irányába.

Igaz, hogy ezekben a mesékben a ravaszság láthatólag igen nagy szerepet tölt be. Az Ikotofeciről és Imahakáról szóló elbeszélések elszomorítanak bennünket, mert kettejük gonosz tréfái mindig a gyengék, az öregek, a betegek, a küszködő emberek ellen irányulnak. De másrésről áldozataikban az ítélőképességnek láthatólag egy szikrája sincs meg, és olyan valószínűtlenül hiszékenyek, hogy inkább nevetünk balsorsukon. Ezenfelül nem szabad elfelejteni, hogy a madagaszkáriak szeretik a szót szaporítani. A burzsanók*, akik keresztül-kasul járnak a szigetet, nemegyszer vajmi kevésbé érzékeny és aggályoskodó emberek. Fő, hogy mondókájuk érdekes legyen, és az emberek nevéssenek. Egyik fordulat magával hozza a másikat, képzeletben már messze járnak, és fel-felnevetnek az ellenállhatatlanul vidám históriák mesélgetése közben.

A mesékben sok szörnyeteg szerepel, de semmivel sem több, mint a mi európai meséinkben: kajmánok öltenek emberi alakot, emberek változnak át állattá, és a szörnyetegek olyan együgyűek, hogy bármire biztatják is őket, mindent véghezvisznek, a legcsekélyebb kritikai szellemnek sem adva tanújelét.

Ilyen a Nagy Állat, Rabibibé is.

– Lám, itt vagy! – mondja Kifondri, anélkül hogy egy szikrányit is csodálkoznék, vagy elvesztené hidegvérét a szörnyű állat láttán.

– Persze – feleli Rabibibé, a Nagy Állat –, itt vagyok...
Melyikötöket hívják Kifondrinak?

És a kisfiú, Kifondri, lépre csalja, anélkül hogy magára vonná a szörnyeteg bosszúját.

Később Kifondri így szól Rabibibéhez:

– Hallgasd meg tanácsomat, és aszerint cselekedj: végy egy hatalmas követ, azt rakd a fejedre, én pedig ráülök. Ha azt hallod, hogy valami leesett, hátra ne fordulj, csak ennyit mondj: „Kifondrit viszem én, hátra nem fordulok, ess csak le!”

És a Nagy Állat csak szép kedvesen elcsodálkozik, hogy nem látja a kő tetején Kifondrit:

– Ejnye, de agyafúrt ez a fickó!

És végül, mikor Kifondri már úgy becsapta, hogy még a saját tulajdon gyermekeit is felfalatta vele, Rabibibé megint eljön hozzá, hogy tanácsot kérjen:

– Elárulom hát – feleli Kifondri. – Fogj egy jó hegyes vasrudat, dugd a tűzbe, és amikor már jól áttüzesedett, szúrd bele a köldöködbe.

– Nincs ebben semmi félelmetes - feleli Rabibibé, s buzgón követi Kifondri tanácsát, de persze belehal.

Némelykor látszik, hogy a mesék erkölcsi tanulsága zavarja a mesélőt, mert maga sem veszi komolyan. Ha látja, hogy a mese megtette a magáét, hát jól van. Ha arra kényszerül, hogy kedve ellenére maga szűrje le az erkölcsi tanulságot, beleszövi a Véneket, fordít egyet a mesén, és így fejezi be:

– Így igazított el mindent ez az Andrianuranurana. Így mesélik a Vének, így bizony!

Egyébként a mesélőnek nincsenek illúziói meséjének igaz voltáról, és már előre figyelmezteti a hallgatóságot:

Mese, mese, csacsakaság...

Ám higgyetek nekem, vagy mégsem...

Ha hisztek, szép lesz az idő,

Ha nem, esik az eső!

A meséknek a javát azokból az elbeszélésekből merítettem, melyeket férjem a bozótos pusztaságokban hosszú bolyongások

közben, meg a sziget legkülönbözőbb zegében-zugában, hosszabb tartózkodása alatt gyűjtött. A többit később együtt gyűjtöttük.

Mindig is az volt a véleményünk, hogy ezek a mesék annyira hozzátartoznak a megfelelő vidékhez, hogy attól csak nehezen lehetne elválasztani. Ezért úgy éreztük, helyes, ha minden mesét rövid kis szöveg kísér, mely arról a vidékről szól, ahol a mesét gyűjtöttük. Egy személynek a neve semmi valóságosnak nem felelt volna meg: mert hajdan, de napjainkban is, a madagaszkári többször változtatja nevét élete folyamán. A gyermek születésekor kap egy nevet, ebben a csillagjós választása a döntő. Serdülőkorban új nevet vesz fel, és ezt használja első gyermekének születéséig. Végül az apa felveszi gyermekének nevét, melyhez hozzáfűzik a *Raini*, „apa” megjelölést. Ha például Rakotomavónak gyermeke születik, a gyermek születése után Rainikotomavo lesz a neve. De egyébként is, a partvidéken tilos bárkit is megnevezni azon a néven, melyet életében viselt.

Éppen ezért a jellegzetesen madagaszkári kifejezést használjuk:

– A szél súgta a fülünkbe...

Ez ugyan a forrásnak nem éppen pontos, de annál költőibb megjelölése.

JEANNE DE LONGCHAMPS

ANCALI GYERMEKE, VAGY A KISMADÁR, MELY AZ EMBER BENDŐJÉBEN IS TOVÁBB ÉNEKELT

Tanala, Nagy Erdő

Vannak olyan emberek, akik haláluk után nagy, feketés színű lepkévé változnak, mások meg madárrá. Ha betérnek valakihez a kunyhóba, az ember tisztelete jeléül finoman megkeni fejüket zsírral.

Ilyen lepkét megölni, ilyen madarat megenni nem más, mint támadás az Ősök ellen. Tiszteletükre táncot is járnak, mely a szárny verdesését utánozza, majd így fordulnak hozzájuk:

– Legyetek megszentelve! Óvjátok kunyhónkat! Ne engedjétek, hogy tűz eméssze el. Ne legyen tűz martaléka, sem nappal, sem éjjel!

Aztán rizzsel meg lépesmézzel kínálják őket.

Így vendégelik meg az ilyen lepkéket, az ilyen madarakat!

Ez a kegyetlen ember pedig kővel dobta meg Ancali kicsinyét, és aztán megette!

A beszélő madarat! A szent madarat!

*

Egy kismadár, Ancali gyermeke, útra kelt, de egy kegyetlen ember – így mesélik – követ hajított feléje. A kismadár csúfondáros hangon énekelni kezdett:

Ez az ember kővel dobál, hé, hé, hé!...

Kővel dobja meg Ancali gyermekét.

Kővel dobja meg!

De az ember újra csak követ ragadott, és eltalálta a kismadár lábát. Leesett, és erre foglyul ejtette. A madár megint énekelni kezdett:

Elfogott ez az ember,

Foglyul ejtette Ancali gyermekét,

Foglyul ejtette!

Az ember hazavitte a madarat, és megmutatta a feleségének. A madár újra csak énekelt:

*Elfogott ez az ember,
Foglyul ejtette Ancali gyermekét,
Foglyul ejtette!*

Az asszony elámult. Nem állhatta meg, hogy ne kiáltson:

– Ó, hisz ez a madár beszél! A te dolgod! De mióta a világon vagyok, ehhez foghatót még nem láttam!

Az ember így felelt:

– Ha ti nem esztek belőle, megeszem egymagám.

Megölte a madarat, belevágott és kínálta gyermekeit.

De a felesége így kiáltott fel:

– Ha az én gyermekeim vagytok, nem esztek belőle, mert gonosz dolog ez!

A gyermekek elfordultak, mert féltek anyjuktól.

És a madár újra énekelt:

*Ez az ember feldarabol,
Feldarabolja Ancali gyermekét,
Feldarabolja!*

Az asszony újra csak megszólalt:

– Te aztán igazán vakmerő vagy! Hogyan?! Ez a madár beszél, és neked volna merszed feldarabolni?

Az ember nem felelt, megtisztította a madarat, hogy megfőzze.

A kismadár megint énekelni kezdett:

*Ez az ember mindjárt megfőz,
Megfőzi Ancali gyermekét,
Mindjárt megfőzi!*

Az ember feltette a madarat főni. Amikor megfőtt, megette. És a madár újra csak megszólalt:

*Megesz ez az ember,
Megeszi Ancali gyermekét,
Megeszi!*

Ahogy az ember befejezte az evést, leült a tűzhely északi oldalához, felesége meg a délihez. Kis idő múltán az ember bendője kezdett felfúvódni, és benne a madár így énekelt:

*Ez az ember jóllakott,
Megtömte magát Ancali gyermekével,
Megtömte magát!*

Erre az asszony haragra gerjedt: – Látod, mit művelsz?! Itt többé nem parancsolsz, megtiltom!

Az ember némán ült, de könnyei csorogtak.

És lám, apja és anyja már keresgélte a kismadarai a rizsföldeken. Így szólongalták:

*Merre jár Ancali gyermeke?
Merre jár Ancali gyermeke?
Merre jár?*

A kismadár pedig válaszolt az ember bendőjéből:

*Itt vagyok, apám,
Itt vagyok, anyám,
Itt vagyok!*

Az apa és az anya egyre közeledett, és amikor már a falu nyugati határában jártak, újra szólongatták:

*Merre jár Ancali gyermeke?
Merre jár Ancali gyermeke?
Merre jár?*

A madár fickándozott örömében, és még hangosabban felelt:

*Itt vagyok, apám,
Itt vagyok, anyám,
Itt vagyok!*

A szülők betértek a kunyhóba és megkérdezték:

– Ki ette meg a gyermekünket?

A gyermekek félelmükben kibökték:

– Apánk ette meg, apánk ette meg!

A két madár haragra gerjedt, és így szólt:

– Miért etted meg a gyermekünket?

Az ember nem tudott mit felelni, csak zokogott keservesen. A két madár pedig csőrével felvágta a bendőjét, és amikor kiszabadították gyermeküket, magukkal vitték az erdőbe.

És az ember, aki nem hallgatott felesége szavára, szörnyethalt.

Ezt mesélték nekem a Vének.

Nekik pedig hinni kell...

IVOROMBE, A LÚD ASSZONYSÁG

Vohipena, Keleti Part

A Keleti Parton egy bennszülött mesélte ezt a történetet. Pandanus-levéllel fedett faházikóban lakott ezen a vad vidéken, melyet szorosan közrefog a Magas Fennsíkot szegélyező sziklafalra felkúszó Nagy Erdő és az Indiai-óceán.

Hogy erre az eldugott helyre eljuthassunk, először olyan úton haladtunk, mely minden terepakadályt legyőzve, szédítő meredekből ereszkedett alá: majd a sziklán kapaszkodott meg, majd hegyi patakok korlát nélküli hídján szökdécselt tova, majd meg szakadék mentén haladt. A legközelebbi várostól, Manakrától, aztán még két napig kellett bolyongani mocsaras tavakon át, amelyek az Indiai-óceán partját szegélyezik.

Itt, ezen az édes-szelíd tájon, ahol az erdő aljnövényzetét pompás orchideafüzérek díszítik, és a csendet egy-egy arra úszó pirog* és a kormányos éneke töri meg, itt mesélték el sok mással egyetemben ezt a történetet, a szellemekkel benépesült fák alatt.

*

Higgyetek nekem, vagy mégsem!

Ha hisztek, szép lesz az idő,

Ha nem, esik az eső...

A hazug nem én vagyok:

A Vének mesélték nekem ezt a történetet.

Egy napon – így mesélik – Ivorombé, a Lúd Asszonyság, messzi útra kelt, és egy szigeten kunyhót épített magának. Hogy legyen, ki kunyhóját őrizze, egy kis rabszolganőt vásárolt, akinek neve Ingoria volt. Most bejárta az egész szigetet, és hazahozott minden szépet és jót, amit csak talált.

Ezután több tojást tojt és kiköltötte. Ahogy kinyíltak a tojások, a picinyek menten el is röptültek. De volt ott egy tojás, amelyik nem kelt ki. Azt gondolta, rossz, kigurította hát, és elhelyezte a kosár fedelén, mondván, hogy majd megeszi. Aztán elfeledkezett róla.

Ingoria megszólalt: – Még mindig itt a tojás a kosár fedelén. Elfeledkezel róla, és hamarosan már arra sem lesz jó, hogy főzzünk belőle valamit.

Ivorombé így felelt:

– Majd holnap megeszem, mára futja még a rizsből.

De íme, megrepedezett a tojás, és egy nagyon helyes pici lány búj ki belőle.

Ugyancsak büszke volt Ivorombé, és így szólt:

– Az én gyermekem ez, Imaicoalának fogom nevezni. Jól vigyázz rá! Elmegyek és szerzek egy tehenet hogy tejet adhassunk neki.

A rabszolganő egy ládikóban ágyat vetett a gyermeknek.

Boldog és büszke volt Lúd Asszonyság. Gyermeké szép lánykává serdült. De nem értette, hogyhogy nem úgy áll a lábán, mint a kislibák. Minden áldott nap elment hazulról, és amit csak talált hazahordott hogy Imaicoalát ékesítse. Hazatérve mindig nagyot kiáltott így adott jelt a rabszolganőnek. Aztán, ahogy a kunyhóhoz közeledett, ezt énekelte:

Ej, Imaicoala... Ej!

Miért nem jössz elő?

Miért nem mutatkozol, mikor hazatérek?

Imaicoala egyre szépült. Férfiemberek, akik madarakra vadásztak vagy tűzifát gyűjtögettek, megpillantották, amint a napon melengette magát. Szólni akartak hozzá, de nyomban eltűnt a kunyhóban. Ezek a férfiak aztán hírért vitték, hogy lent, egy szigeten, él egy nagyon szép lány.

Eközben azonban Lúd Asszonyság mindinkább nyugtalanná vált. Gyakran mondogatta:

– Ember járt erre... Ki jött, hogy elvigye a gyermekemet?

Ingoria így felelt:

– Senki sem tette be ide a lábát, ha csak te magad nem, vagy a te rabszolgád.

De napközben el-eljártak arra az emberek, és hazatérve ezt mondogatták:

– Hohó! Ez aztán a szép lány!

Végül elmentek királyukhoz, Andriambahoakához*.

És aztán egy napon Andriambahoaka számos rabszolgája kíséretében a sziget közvetlen közelében járt. Átnézett a vízen túlra és megszólalt:

– Mit látok? Micsoda szép lány él ezen a szigeten, ahol csak egy lúd lakik?! Gyorsan elő a pirogokat hadd keljünk át!

Átkeltek a vízen.

A sziklán ott ült Imaicoala, és csodálkozása jeléül szájához emelte a kezét.

– Ki ez a csinos, dundi gyermek? – szólalt meg Andriambahoaka.
– Kedvemre van, hogy elraboljam, és feleségül vegyem.

– Ivorombé gyermeke ő – felelte reszketve a kis rabszolganő. – Anyja nem ember szülötte, de igen gonosz madár. Menjetek, közeleg az éjszaka... feltámad a szél... menjetek, mert mindjárt hazatér.

És Andriambahoaka eltávozott hogy visszatérjen országába.

Ezen a napon Ivorombé szokása szerint szólította Imaicoalát:

– Ember járt erre... Ki tért be ide?

– Ugyan ki tehetne volna be ide a lábát, hacsak nem te magad, vagy a te rabszolgád – válaszolta Ingoria.

Igen nekibúsult Lúd Asszonyoság. Nézte-nézte a fiatal lányt és újra megkérdezte:

– Egészen bizonyos, hogy magadban voltál vele?

Másnap pedig messzire elment hogy élelmet kerítsen.

Andriambahoaka pedig ott, északon, maga köré gyűjtötte feleségeit:

– Lenn, egy szigeten – mondta –, él egy szépséges fiatal lény. Mit szólnátok hozzá, ha feleségül venném? Ha beleegyeztek, elmegyek érte és visszatérek, mire újra jó a hold. Szorgoskodjatok, hizlaljatok szárnyasokat, és zúzzatok rizst. Szépítsétek magatokat, mert amint hazatérek, feleségül veszem a lányt, és ebből az alkalomból nagy ünnepség lesz.

A három asszony leplezte haragját, és vizet loccsantott a földre a nép színe előtt.

– Térj vissza jó egészségben, Urunk! Bárcsak elnyerhetnéd, akit kívánsz!

Andriambahoaka elindult, és pirogon átkelt a vízen.

Imaicoala a napon melengette magát. A férfi elébe járult.

– Nagy a szerelem, melyet irántad érzek – szólt –, és feleségül kívánlak.

– Köszönöm, Uram, jóságos szavaidat – felelte Imaicoala –, de le kell mondanod tervedről.

– Mi okod rá, hogy így beszélj?

– Gonosz madár az az anya, kinek életemet köszönhetem. Ha itt maradsz, elpusztulsz.

– És ha így is van, kedvesem, kedvedért elviselem a bántást. Bár számos feleségem van, de csak téged szeretlek. Velem kell jönnöd.

– Ha feleségül akarod, Uram – szólalt meg ekkor Ingoria –, várd meg az anyját, és kérd meg tőle.

De Andriambahoaka mit sem törődött a rabszolganő szavaival. Így folytatta:

– Menjünk, kedvesem. Anyád büszke lesz, ha megtudja, király vette feleségül a lányát, és hamarosan eljön majd hozzánk.

Induláskor fehér rizst, kukoricát és babot vettek magukhoz.

Kis idő múltán Lúd Asszonyosság visszatért a kunyhóba, mindenféle élelemmel a lánya számára. Szólította, ahogy már szokása volt:

Imaicoala... Ej! Imaicoala...

Miért nem jelensz meg, ha mondom?

Miért nem jössz elő hívásomra?

Ingoria sírva válaszolt:

– Nincs már itt Imaicoala. Andriambahoaka járt erre északról, és elvitte, hogy feleségül vegye.

– Ki az a király, aki elvitte a lányomat? – nyögte Ivorombé.

– Andriambahoaka jött el érte, és északnak tartottak – felelte Ingoria.

Ivorombé nyomban üldözésükre indult.

Már szinte utolérte őket, amikor Imaicoala így szólt a királyhoz: – Fúj a szél... jön már az anyám... hintsük el a fehér rizst.

Földre szórták a rizst, és gyorsan-gyorsan mentek tovább.

– Ezek a gyermekek engedélyem nélkül házasodtak össze – dohogta magában Ivorombé –, és most még a rizst is pazarolják?!

Gondosan összegyűjtött minden szemet, hazavitte a rizst kunyhójába, aztán újra útnak eredt gyermeke nyomában.

Hamarosan megpillantotta Imaicoalát és a királyt. Már-már elérte őket, amikor meglátta a földre szórt kukoricát összeszedegette és visszafordult, hogy otthon elrakja. Aztán megtalálta a babot is: Imaicoalának gondja volt rá, hogy elszórja a parton, mielőtt beszálltak volna a pirogba. Bár Ivorombé szárnyain sietett a víz fölött röpülve, mégsem tudta utolérni a királyt és Imaicoalát, akik az északi ország felé siklottak.

Andriambahoaka megparancsolta népének, mindenki ragyogóan ékesítse fel magát, és így fogadja azt aki felesége lesz. De senki sem akarta köszönteni a fiatal lányt akiről az a hír járta, hogy egy madár gyermeke.

Ivorombé egy nap végre rátalált az északi országra. Akkora volt haragja, hogy rávetette magát gyermekére, kitépte a szemét, és lenyúzta a bőrét. Aztán hazatért és a tűzhely előtt kuporogva csendben ott rostokolt a kunyhóban.

Imaicoala nagyon boldogtalan volt. Így szólt a férjéhez:

– Nem megmondtam?! Gonosz madár az anyám, nem tudsz megvédeni ellene.

De Andriambahoaka vigasztalgatta:

– Bárhogy van is, gyermekem, megtartlak, mert szeretlek.

– Edrej!* – mondogatta a király többi asszonya, Imaicoala állapotán örvendezve. – Micsoda feleség ez, kinek látszik fehér csontja és szemgödre? Míg közibénk nem hozta, boldogok voltunk!

Megvetették Imaicoalát, és arra kényszerítették, hogy finom gyékényszőnyeget fonjon. A keze járt, de kövér könnycseppek hullottak Imaicoala üres szemgödréből.

Egy napon Ivorombé éppen a rizsét főzte, midőn gyermekének könnyei egészen a tűzhelyéig elcsordogáltak, és eloltották a tüzet.

„Kegyetlen voltam a gyermekemhez – gondolta Ivorombé. – Bizonyára nagy bánata lehet, hogy ennyi könnyet hullat.”

Nyomban útnak indult az északi ország felé, és belopózott a királyi palotába.

– Mi bajod, gyermekem, hogy a szemedből hulló könnyek még tűzhelyem lángját is eloltják?

– Nagyon boldogtalan vagyok, anyám – mondta szelíden Imaicoala. – A király többi asszonya nehéz munkát oszt ki rám, és nincs szemem, hogy figyeljek rá.

– Mit tettem veled, gyermekem! – kiáltott fel megindultan Ivorombé.

Majd jómagam munkához látott, gyorsan megfonta a gyékényszőnyegeket, és visszatért a szigetre.

Nőttön-nőtt a többi asszony haragja, amikor látta, hogy a fonás tökéletes. Erre a legfinomabb selyemszálat hozták oda, és ráparancsoltak Imaicoalára, csináljon nekik szép ünneplő lambát*.

Úgy sírt Imaicoala, hogy könnyei megint kioltották a tüzet anyja kunyhójának tűzhelyén.

Sietve jött Ivorombé és megkérdezte:

– Milyen szerencsétlenség ért megint, gyermekem?

– Jaj, anyám, nagyon gonoszak ezek az asszonyok! Most meg a legfinomabb selyemszálat akarják velem megszövetni ünneplő lambájukhoz.

Ivorombé pedig megszötte a selymet és hazatért.

Andriambahoaka feleségei most még nagyobbat csalódtak, amikor látták, hogy Imaicoala nem szökött meg – pedig ebben reménykedtek –, és a szép ünneplő lambák szövése tökéletes. De újabb ötletük támadt.

– Mind a négyünknek meg kell jelennünk a nép előtt – jelentetlek ki –, mert ez az asszony szégyent hoz ránk. Majd ítél a nép. Azt képzelik róla az emberek, hogy csinos és szép termetű, pedig csak fehér csontja meg szeme gödre látszik.

A király nem utasíthatta el ezt a tervet. Úgy döntött hát, meglesz a próbatétel.

Imaicoalának újra annyi könnye hullott, hogy elcsordogált anyja tűzhelyére, és kioltotta a tüzet, melyen a rizs főtt.

Ivorombé hanyatt-homlok rohant el a szigetről, és amikor megtudta, hogy Imaicoalát a nép szeme láttán mérik össze a király többi asszonyával, megcirógatta a lányát, és így beszélt hozzá:

– Ha ez a bánatod, ne sírj, gyermekem, mert gyönyörű ékességeket hozok majd neked, s magadra veszed azon a napon.

Röviddel ezután visszatért, és magával hozta gyermekének szemét meg bőrét, hozott gyöngyöket, egy lambát, mely elúzi a balsorsot, aranyabroncsot Imaicoala fejére és még többet a kezére, lábára. Meg még egy aranytrónust is, ahová leülhessen.

Amikor eljött a kitűzött nap, felékesítette gyermekét, visszarakta szemét és bőrét, feldíszította ékszereivel, és az aranytrónusra ültette. Majd fátyollal letakarta.

A három másik feleség Imaicoala mellett kétoldalt helyezkedett el. Drága ékességeiket fitogtatva peckesen kihúzták magukat, és ugyan biztosak voltak a győzelmükben.

Ekkor Imaicoala felfedte arcát az egybegyűlt nép előtt, és a nép olyan szépnek találta, hogy ujjongva köszöntötte. A három asszony pedig elmenekült, férjük elkergette őket.

Nagy volt a király öröme. Palotájában szállásolta el Imaicoalát, aki most már mindvégig egyetlen felesége maradt.

ANDRIANURANURANA, AVAGY MESE AZ EMBERRŐL, AKI SÓGORA VESZTÉRE TÖRT, ÉS A MAGA ROMLÁSÁT OKOZTA

Vohipena, Keleti Part

Ez a „naplementi” történet egy híres varázsló, egy *antaimorona** szájából hangzott el. Azt mondta magáról, hogy az arabok leszármazottja. Valóban, sasorra volt és világos bőre.

Kunyhójában a mennyezetről füzérekben csüngtek a talizmánok, mágikus írással teli pergamentekercsek. Itt-ott kis zacskó porok, megfehéredett csontok, kajmánfogak* voltak láthatók, meg élő madarak, amint nagy számycsapdosással, vadul rikoltozva kergették egymást.

Ez az ihletett férfiú azt mesélte, az Ősöktől tudta meg, hogy bizonyos szent tavakban olyan féreg él, mely némelykor – bizony ritkán! – fanampitolohává fejlődik. Mikor már eléggé megnőtt ez a hétfejű kígyó, az eget veri, ha felágaskodik, és roppant farkának egyetlen csapásával egész falvakat tud elpusztítani.

*

Egy bizonyos Andriamaruszua nevű ember, úgy mondják, útnak indult – a Vének mesélték ezt nekem, nekik pedig hinni kell! –, mondom, útra kelt, hogy feleséget keressen magának. Amint meglátta Itonambolát, Andrianuranurana nővérét, haza is vitte magával.

Egy napon Andrianuranurana így szólt feleségéhez:

– Meg kell látogatnom nővéremet meg a férjét.

Majd el is indult északra.

Néhány napon át mindhárman örültek az együttlétnek, és Andriamaruszua így szólt rabszolgáihoz:

– Vágjunk le ökröket! Hej, emberek, vágjunk le ökröket, hadd örvendezzünk vendégünknek! Hej, emberek, vágjunk le ökröket!

– Hej, vágjunk le ökröket! – felelték a rabszolgák.

De aztán Andriamaruszuának hamarosan ez fordult meg a fejében:

„Meg kell szabadulnom a sógoromtól. Félek, haza sem akar már térni. Hozzá ne szokják, hogy itt teleeheti magát!”

Majd elment a mpszikidihez*, hogy tanácsot kérjen, és így szólt hozzá:

– Megtámadtak, atyám. A szikidi útján szeretném megtudni, meg tudom-e ölni támadóimat.

A magokat vizsgálgatva így felelt a varázsló:

– Hol léteznek olyan emberek, gyermekem, akiket ne tudnál megölni pusztán azzal, hogy megátkozod őket?

Azzal átadott neki egy odi racit*.

„Így már jó!” – dörmögte magában Andriamaruszua.

Mikor visszatért a kunyhójába, betegnek tettette magát, felesége pedig buzgón ápolta.

– Nagyon beteg vagyok – panaszkolta sógorának. – A falu déli részén szedjél nekem zsenge banánt, és majd megfőzetem.

Andrianuranurana útnak indult, de midőn kiért a faluból, elgondolkodott:

„Ne bízzunk benne, mert ravasz ember. A falu déli részén nincs is banán. Északra megyek hát, és ott keresek.”

Andriamaruszua pedig szórta az átkait, és villámmal sújtatott le a falu déli részére, s megölte mind, akik ott voltak.

Amikor Andrianuranurana megtudta ezt, dicsérte önnön eszét és így szólt magában:

„Edrej! Ha magam is ott vagyok, ahol ezek az emberek, most már végem van!”

És nyugodtan visszatért a kunyhóba.

– Nem leltem zsenge banánt – számolt be. Andriamaruszua nagyon bosszankodott, amikor látta, hogy sógorát elkerülte a villámcsapás.

– Hát ha délen nincs, nem gondolod, hogy tán van északon? – kérdezte.

Andrianuranurana újra útnak indult, és amint távolabb járt, a villám, melyet Andriamaruszua átka küldött, bevágott a falu északi részén. Szerencsére a mi emberünk délen járt. Újra csak visszatért a kunyhóba, és így szólt:

– Színét sem láttam banánnak, barátom!

Amikor Andriamaruszua látta, hogy terve megghiúsult, karonfogta sógorát, és így szólt hozzá:

– Menjünk el mindketten az erdőbe, keressünk ki egy fát, mert hamarosan megárad a víz, és bizony jó lesz, ha lesz pirogunk.

Útnak indultak hát együtt. Ahogy az erdőbe értek, ki akartak vágni egy fát.

És ekkor Andriamaruszua így szólt, így bizony:

– Kerülj csak a másik oldalra, sógor, s te húzzad!

Andriamaruszua pedig nekigyürkőzött a favágásnak, és a fát arrafelé döntötte, ahol sógora állt. De még mielőtt a fa ledőlt volna, Andrianuranurana átvette magát a másik oldalra, s így hajaszála sem görbült meg.

Odább húzták a kidöntött fát, és kivájták, hogy pirogot készítsenek belőle.

– Feküdj csak bele hanyatt a pirogba, sógor, hadd mérjem össze a termeteddel – szólalt meg Andriamaruszua.

A másik belefeküdt.

– Hát ez bizony nem valami jó, csináljunk egy másikat!

Ledöntöttek egy másik fát, kivájták, és Andriamaruszua újra csak megkérte sógorát, hogy feküdjék bele. Andrianuranurana gyanútlanul engedelmeskedett, és amikor elnyújtózott a pirog alján, Andriamaruszua gyorsan leborította az első piroggal, és a kettőt összeszegezte.

Andrianuranurana pedig meghalt, megfulladt.

– Mi lett a férjemmel? – kérdezgette Andrianuranurana felesége.

– Nem tudom – felelte Andriamaruszua –, itt volt, de nyoma veszett.

Az asszony elment, és megkérdezte azokat, akik az ökröket őrizték:

– Hej, emberek, hová ment Andrianuranurana?

– Nem tudjuk – felelték –, de ha az ökreinkről kérdesz meg bennünket, akkor tudunk válaszolni.

Aztán megkérdezte a korsót vivő asszonyokat: – Hej, korsót vivő asszonyok, hová ment Andrianuranurana?

– Nem ismerjük – felelték –, de ha a korsóinkról beszélgetsz velünk, akkor tudunk válaszolni.

Felkereste hát Andrianuranurana apját meg anyját, és így szólt hozzájuk:

– Ó, apám, ó, anyám, hová ment a gyermeketek?

– Nem láttuk – felelték. – Edrej! Semmit sem látunk már abból, ami a kunyhónkon kívül történik!

Akkor az asszony hazatért, és nagyon szomorkodott.

– Ó, jaj, szerencsétlenség szakadt rám, mert meghalt Andrianuranurana, de az emberek úgy tesznek, mintha nem tudnának róla.

Kis idő múltán a piros madár letelepedett a két pirogra, melyek közé zárva ott volt Andrianuranurana holtteste. Bentről a halott így kezdett beszélni:

– Ó, gyermekem, piros madár, amott a feleségem, magam meg itt fekszem holtan. Szegény halott vagyok, akit keres a felesége, pedig a föld hamarosan elporlaszt. Menj és mondd meg apámnak, anyámnak, hol a gyermekük.

De a piros madár elutasítóan így felelt:

– Ha elmegyek a rizsföldek mellett, így méltatlankodtok: „Vágj hozzá egy követ, mert megeszi a rizsünket!” Hogyan ereszkedhetnék szóba ilyen emberekkel?!

S azzal el is repült.

Jött pedig a holló. Andrianuranurana ilyen szavakkal szólította meg:

– Ó, holló, gyermekem, amott a feleségem, jómagam meg itt. Szegény halott vagyok, akit keres a felesége, pedig a föld hamarosan elporlaszt. Menj és mondd meg apámnak, anyámnak, hol a gyermekük.

De a holló válaszul ezt károgta:

– Ha valamilyen gyümölccsel szemezek, így kiabáltok: „Kergessétek el, mert meglop bennünket.” Jut eszembe, hogy bármit is tegyek! Fogadj küldöncöt, aki vállalja a megbízatást!

Végül arra jött a papanga*. Andrianuranurana megszólította, de ez a ragadozó madár haragra gerjedt, és így vijjogott:

– Ha elszállok a kunyhótok felett, így beszéltek: „Fogd el ezt a gonosz madarat, mert elragadja a lábasjószágot.” Hogyan vihetném

el az üzenetedet?!

Egy idő múltán arra jött egy szegény, egészen csupasz madár, a vorondréo*, s merthogy semmije sem volt, alkuba bocsátkozott:

– Mit adsz, ha elmegyek?

– Mit kívánsz? – kérdezte Andrianuranurana.

– Semmit, csak egy kevéske ennivalót.

– Menj hát, és amint megérkezel, apám és anyám levág neked egy ökröt.

A madár elindult.

Nem messze Andrianuranurana szüleinek kunyhójától felkuporodott a forrás mellett, és így kezdett énekelni:

– Ti, akik attól féltek, hogy gyermeketeket a föld elporlasztja, ide figyeljete! Meghalt-e az, akit a felesége keres, és akit a föld rövidesen elporlaszt? Megmondom én az apának meg az anyának, hol a gyermekük!

Az asszonyok, akik éppen a forrásnál jártak, hallották ezt.

– Ott, a forrás mellett ül egy madár és beszél! – híresztelték el a faluban.

A szülők így szóltak egymáshoz:

– Hogy hazudoznak ezek a gonosz asszonyok!

De az anya hajlott arra, hogy higgyen, és ahogy leszállt az este, elballagott a forráshoz. Amikor odaért, a madár újra énekelni kezdett, és az anyát csodálkozás fogta el. Sebbel-lobbal tért vissza a faluba.

– Milyen elképesztő dolgokat beszél ez a madár! – pihegte.

– Menjünk hát el, hadd halljuk a szavát! – felelte az apa.

Amikor megérkeztek a forráshoz, a madár újra csak énekelt.

– Vágjatok le egy ökröt, és zúzzatok rizst – parancsolta meg az apa a rabszolgáinak –, és tartsátok jól ezt a madarat, mert megmutatja az utat, hogy hazahozhassuk gyermekünk holttestét.

Amint evett, útra kelt a madár, nyomában meg a szülők. Megállt a két pirog előtt, s amikor ezeket szétnyitották, Andrianuranuranának olyan sok-sok vére folyt ki, hogy egész tó lett belőle. De a szülők hazavitték gyermekük nyolc csontját*.

Nem sok idővel ezután egy féreg sarjadt Andrianuranurana véréből, majd egyre hízott, de meg nőtt is. Egy éjszaka aztán

megindult Andriamaruszua faluja felé, felült egy kunyhó tetejére és megszólalt:

– Adjatok ökörhúst, ó, emberek, mert éhezem.

A hangot hallva Itonambola megrémült.

– Mintha csak Andrianuranurana hangja szólna! – rebegte.

Aztán férjével együtt menekülésre fogta a dolgot, és ezt kiáltozta a szörny felé;

– Holnap hozunk, de most térj vissza, ahonnan jöttél!

Az állat pedig visszatért a tóba.

Másnap Andriamaruszua meg a felesége egy egész ökör húsát hozta el neki. A féreg lassanként kígyóvá alakult át, mire Itonambola így kiáltott fel:

– Ó, szerencsétlenséget hoztam a falura! Fivérem, igazán kígyóvá változtál?

A következő éjjel újra eljött, és körbejárta a falut. Most már igazi fanampitoloha volt:

„Valamennyiüket felfalom, ha majd körülérem a falut!”

A falu köré tekerőzött. de látta, hogy még nem elég hosszú, és visszatért a tóba.

Minden áldott éjszaka eljött, de teste még mindig rövid volt. Egyszer aztán végre körülérte a falut.

Egyik reggel az emberek kimentek a kunyhójukból, Andriamaruszuát pedig rémület fogta el: a kígyó gyűrűs testével körülvette a falut. Reszketés jött rá, mert már rég tudta, hogy a sógora ez, akit megölt.

„Ütött az utolsó óráim – mondta magában –, ez az Andrianuranurana menten fölfal!”

S térdre vetette magát, és könyörgött, hogy kímélje életét.

– Bocsánatodért esedezem, kezemet-lábamat összetéve kérlek – nyögdecsele. – Hallgass meg, Andrianuranurana, váltságul életemért felajánlom neked minden ökrömet.

– Nem kellenek nekem az ökreid! – felelte a Hétfejű Kígyó. – Van nekem épp elég!

És nyomban felfalta a falu minden ökrét.

Andriamaruszuát rémületében reszketés fogta el. Ezt dadogta:

– Százszor, nem, ezerszer esedezem bocsánatért, Andrianuranurana! Íme, itt a népem! Az egész népemet neked adom

váltságul életemért.

– Mit kezdjek vele? Hisz enyém a föld minden népe! – válaszolta a Hétfejű Kígyó.

És ezzel felfalta a falu egy részét, majd megindult Andriamaruszua felé.

Ez torkában érezte a szívét, és ezt nyögdécselte:

– A talpadat is megnyalom, Andrianuranurana! Nézd, itt a feleségem meg a gyermekeim! Neked áldozom őket, csak hogy megmeneküljek haragodtól!

– Semmi sem kell, csak a te életed – felelte a Kígyó, és bekapta Andriamaruszuát, aki közben még így siránkozott:

– Irgalmazz! Ott az apám, az anyám, neked adom őket!

– Elég volt a badar beszédből! – förmedt rá a Kígyó. – ütött az utolsó órád!

Aztán megbízta nővérét, menjen el a feleségéhez, a mpszikidi pedig újra visszaváltoztatta a Kígyót Andrianuranuranává.

Akkor pedig családjával a falu legmagasabb pontjára ment lakni.

Így igazított el mindent Andrianuranurana. Így mesélik a Vének, így bizony!

RAFARA, A VÍZ LÁNYA

Diego-Suarez környékéről

Ezt a történetet Diego-Suarez környékén mesélték el, amikor a *Valomainti* (Fekete Szikla) szirthez látogattunk el.

Apálykor itt olyan tiszta és átlátszó a koralltenger, hogy mélyén a legapróbb növényt is meg lehet látni. A koralltelepek rózsaszínűek, kékek, zöldek, lilák, égővörösek, sárgák, és a legfurább alakzatokat öltik magukra.

Mi sem természetesebb, mint hogy ilyen tündérvilág láttán az emberek képzeletében él a varázslatos víz, melynek mélységes mélyén elvarázsolt paloták állnak.

Ez a mese mégsem itt játszódik le, hanem egy szent tó környékén, a Carahéna fennsíkon, melyet ős Kajmánok népesítenek be.

*

Eljöttem hát, halljátok mesémet.

A Víz Lánya – így mesélik a Vének – elvarázsolt lakban éldegélt a Zöld Víz mélyén. Hosszú, tűzszínű haja volt.

Őt Rafarának, kis rabszolganőjét pedig Ikalának hívták.

Egy szép napon kiszöktek, hogy a Víz partján, a rózsaszín homokban játsszanak. Ahogy ott játszadoztak, megpillantotta őket Andriambahoaka, és el akarta rabolni a Zöld Víz Lányát. De nem tudta elfogni, mert Rafara belevetette magát a folyóba, rabszolganője pedig utána. Bizony szomorú volt, mikor látta, hogyan tűnik el a két szép lány. Aztán felment a dombon álló palotájába.

Másnap elment Rainikotombéhoz, a mpanandróhoz*, és elvégeztette vele a szikidit.

– Atyám – mondta –, köszöntsön rád a szerencse!

– Lerí rólad a nyugtalanság. Mi bajod van, gyermekem? – kérdezte az aggastyán.

– Amott a Víz partján, szép lányokat láttam, és boldog volnék, ha egyiküket feleségül vehetném. De eltűntek, és a víz összezárult felettük.

Rainikotombé megvizsgálta a szikidínél használt magocskákat, majd így szólt:

– Bizony, gyermekem, olyan lányok ezek, akik a Víz mélyén laknak, s ha csak segítséget nem kapsz, nem lesz a tiéd, akit kívánsz.

– Mit tegyek? – kérdezte Andriambahoaka.

– Megtudod, de ennek fejében egy fekete kakas, mely még sosem kukorékölt, meg öt ezüstpénz a fizetség.

– Rendben van – felelte Andriambahoaka.

– Itt az odi cara*. Ásd be magad a homokba ott, ahol játszodozni szoktak, és amikor látod, hogy jönnek, hagyd, hogy előbb megszárítkozzanak, s aztán ronts rájuk, és kapd el a hajukat.

Andriambahoaka elment, hogy elrejtőzzék a homokban.

A Zöld Víz Lánya és rabszolganője hamarosan felbukkant a vízből. Sokáig leste őket, és amikor látta, hogy már nem vizesek, halkan közelebb lopózott, és hajukat megragadva elfogta őket.

– Feleségül akarlak venni – szólt Andriambahoaka Rafarához.

A lány nem felelt, s ettől a férfinak minden bátorsága elszállt, mert arra gondolt, hogy a lány néma. Aztán magával vitte, és egybehívta népét.

– Tekints ide, népem! Felhoztam Rafarát, a Zöld Víz Lányát. Ő lesz az igazi feleségem.

A nép ilyeneket kérdezgetett:

– Ki az apja? Ki az anyja? Honnan jött?

Andriambahoaka minderre semmit sem tudott válaszolni.

Rafara és Ikala pedig továbbra sem beszélt, néma volt mindkettő, akár a kő vagy a kiszáradt fa. A nép leballagott a domboldalon, mindenki fejcsóválva távozott.

Mikor már egy ideje férjnél volt, Rafara fiút szült.

Egy napon, hogy Andriambahoaka a rizsföldeken járt, a gyermek sírdogálni kezdeti. Anyja a karjába vette és dalolva, így ringatta:

– Ó, *piciny életem, drágaságom,*
Ravelonahana... Ravelonahana...
Csitt... csitt...

Hangja úgy csengett, mint a kisharang.

Meghallotta ezt Andriambahoaka egyik rabszolgája, és amint a király megjött a rizsföldekről, oda csúszott-mászott hozzá, és ezt suttogta:

– Ó, Uram, míg a rizsföldeken jártál, és míg én rühös testemet melengettem a napon, az ökrök karámja mellett, hallottam, hogy a feleséged énekelt. Beszél, ha nem vagy itthon, hangja pedig olyan, mint a kis ezüstharang!

– Megesküszöl rá? Igazán énekelt?

– Úgy volt! – erősködött. – Esküszöm! Énekelt!

Palotájába érkezve Andriambahoaka elrejtőzött egy gyékény alá, Rafara és Ikala közvetlen közelében. A gyermek nyöszörgött, anyja pedig ringatta, de dalolt is hozzá.

Ahogy ezt Andriambahoaka meghallotta, villámgyorsan kibújt a gyékény alól, és így kiáltott fel:

– Ó, Rafara, tudsz beszélni, ha nem látsz engem!

De Rafara nyomban elnémult. Becézgette, mindent megtett, hogy újra szóra bírja, de Rafara makacsul nem válaszolt, és akárhogy fenyegette is, néma maradt. Erre ütni-verni kezdte, és csak akkor hagyta abba, amikor már maga teljesen kimerült.

Rafara nem szólalt meg, de szeméből kövér könnycseppek csordogáltak. Aztán borzalmas zúgás hallatszott, és Andriambahoaka rémülten látta, hogy Rafara könnyeiből zúgó hegyi patak lett, s az morajlott, mialatt tovafolyt, hogy elérje a Zöld Vízet. Rafara és Ikala pedig alámerült benne, s magára hagyta a palotában az apát és a gyermeket.

Andriambahoaka karjába vette a fiát, és követni akarta a feleségét. Így szólongatta:

Rafara, Víz gyermeke...

Rafara, Víz gyermeke...

Térj vissza! Neked adom, mi legdrágább a világon:

Bátyámat, öcsémet,

Apámat, anyámat...

Rafara így válaszolt:

Andriambahoaka... Andriambahoaka...

Sem bátyád, sem öcséd, ha mondom,

*Sem apád, sem anyád
Nem ajándék számomra.*

A király abba az irányba rohant, amerről a hang jött, és így kiáltozott:

*Rafara... Rafara...
Víz gyermeke,
Neked adom bátyámat, öcsémet,
Apámat és anyámat,
Száz rabszolgát, ezer marhát!*

Rafara így felelt:

*Andriambahoaka... Andriambahoaka...
Sem bátyád, sem öcséd,
Sem apád, sem anyád,
Száz rabszolga, ezer marha
Nem ajándék számomra.*

Ezalatt Rafara és Ikala megérkeztek a Zöld Víz mélyére.

Egy nagy kajmán, mely komor tekintetű szemét a víz színén tartotta, ott őrködött a környéken.

*Kajmán, ó, kék kajmán!
Alszol tán, vagy csak nem ügyelsz?
Ha a Víz Lánya érkezik,
Meg sem nyílnak előtte a kapuk?*

A kajmán, mely az első korall-védőfalat őrizte, ugyan meglepődött, amikor meghallotta ezt a hangot. Megindult a part felé. A Víz Lánya és rabszolgánője pedig felült a hátára: így haladtak át a hét védőfalon, melyek megnyíltak előttük, hogy nyomban be is záruljanak.

És a pikkelyes hátú kajmánok apraja-nagyja ott volt, és látták, ahogy ők elvonulnak.

Vidáman beszélgettek egymás közt:

- Hát lehetséges? Igazán visszajött a Zöld Víz Lánya?
 - Igen – mondta egy nagy hím –, ő az, megismertem.
- Ezalatt Andriambahoaka tovább jajveszékelt a parton:

*Rafara, Víz gyermeke,
Térj vissza, térj vissza, ha mondom!
Szerencsétlen a férjed,
Elhagyatott a gyermeked!*

Amikor már régóta így sírdogált, két kajmán – mindegyikük több száz éves – kijött a vízből, hogy elvigye az apát meg a fiát. Rafara szülei küldték őket.

Andriambahoaka akkor megszólalt:

– Ha bemegyünk a vízbe, nem kapunk levegőt és meghalunk.

De a legnagyobbik kajmán így felelt:

– Ne féljetek. Semmi bajotok nem eshet, míg minket láttok.

Alámerültek hát a vízbe, és még csak nedvesek sem lettek.

Már régóta bandukoltak a kajmánok nyomában, amikor egy elvarázsolt palota tűnt fel előttük. A palotából kijött Rafara, és elébük ment. Beszólt, és a hangja dalolt. Sok-sok rabszolganő követte, akik mind – akárcsak Rafara – hosszú hajukba öltöztek.

Örült nagyon a Víz Királya meg a felesége. Jó szívvel fogadták Andriambahoakát meg a fiát. Így éltek aztán hosszú éveken át.

Nem akarom itt elmesélni boldogságukat, mert se vége, se hossza nem volna szavamnak!

IBOTITI, VAGY KI AZ ERŐSEBB

Analalava, Diego-Suarez környéke

Egy holdvilágos estén, a falu terét beárnyékoló nagy, szent fikusz alatt mesélték ezt a történetet.

Ütemes és dallamos elbeszélés volt, s a hatását még fokozták az ismétlések, melyekben a mondat vége bukkant fel újra.

Tenyerük összeütögetésével és fintorokkal kísérték Ibotiti balul végződő kalandjait. Az egyes mondatok – melyekbe nemegyszer igen fűszerezett, lefordíthatatlan megjegyzéseket szúrtak közbe – nevetést és vidám kurjantásokat váltottak ki a mesélőt körbe ülő hallgatóságból.

*

Ha megismeritek Ibotiti történetét, majd továbbadjátok másoknak.

Így mesélik – persze, a Vének –, így mesélik, bizony.

Ez az Ibotiti egyszer útra kelt. Felmászott egy fára, de a szél megrázta a fát, és gyökerestül kitepte. Ibotiti leesett, és eltörte a combját.

Így sóhajtott fel:

– Ó, milyen erős ez a fa, eltörte Ibotiti combját!

De a fa megszólalt:

– Nem én vagyok az erős. Ha az volnék, kicsavarhatna-e a szél?

Ibotiti folytatta:

– Akkor a szél erős. A szél kicsavarta a fát, a fa eltörte Ibotiti combját.

A szél felsüvöltött:

– Nem én vagyok az erős. Erőm onnan van, hogy a hegyek segítenek.

– A hegy az erős – mondta Ibotiti –, mert az segíti a szelet, a szél kicsavarja a fát, a fa eltöri Ibotiti combját.

De a hegy megszólalt:

– Edrej! Nem vagyok én erős! Ha erős volnék, ugyan átvájhatna-e a patkány?

– Akkor a patkány az erős – elmélkedett Ibotiti –, mert a patkány átvájja a hegyet, mely a szelet segíti, a szél kicsavarja a fát, a fa eltöri Ibotiti combját.

– Nem én vagyok az erős – vetette ellen a patkány –, mert ha erős volnék, felfalhatna-e a macska?

– A macska az erős – okoskodott Ibotiti. – A macska felfalja a patkányt, a patkány átvájja a hegyet, a hegy segíti a szelet, a szél kicsavarja a fát, a fa eltöri Ibotiti combját.

– Nem én vagyok az erős – tiltakozott a macska –, mert ha erős volnék, fogva tarthatna-e a kötélt?

– Akkor hát a kötélt az erős – felelte Ibotiti. – A kötélt fogva tartja a macskát, a macska felfalja a patkányt, a patkány átvájja a hegyet, a hegy segíti a szelet, a szél kicsavarja a fát, a fa eltöri Ibotiti combját,

– Nem én vagyok az erős – vetette ellen a kötélt –, mert ha erős volnék, ugyan elvágna-e a kés?

– A kés hát az erős – mondta Ibotiti –, mert a kés elvágja a kötelet, a kötélt fogva tartja a macskát, a macska felfalja a patkányt, a patkány átvájja a hegyet, a hegy segíti a szelet, a szél kicsavarja a fát, a fa eltöri Ibotiti combját.

– Nem én vagyok az erős – tiltakozott a kés. – Ha erős volnék, kicsorbíthatna-e a tűz.

– Akkor a tűz az erős – folytatta Ibotiti. – A tűz kicsorbítja a kést, a kés elvágja a kötelet, a kötélt fogva tartja a macskát, a macska felfalja a patkányt, a patkány átvájja a hegyet, a hegy segíti a szelet, a szél kicsavarja a fát, a fa eltöri Ibotiti combját.

– Nem én vagyok az erős – emelt szót a tűz. – Ha erős volnék, elfojtana-e a víz?

– Hát akkor a víz az erős – felelte Ibotiti. – A víz elfojtja a tüzet, a tűz kicsorbítja a kést, a kés elvágja a kötelet, a kötélt fogva tartja a macskát, a macska felfalja a patkányt, a patkány átvájja a hegyet, a hegy segíti a szelet, a szél kicsavarja a fát, a fa eltöri Ibotiti combját.

– Nem én vagyok az erős – vetette ellen a víz. – Ha erős volnék, járhatna-e pirog a hátamon?

– Akkor hát a pirog az erős – válaszolta Ibotiti. – A pirog jár a víz hátán, a víz elfojtja a tüzet, a tűz kicsorbítja a kést, a kés elvágja a kötelet, a kötélt fogva tartja a macskát, a macska felfalja a patkányt, a

patkány átvájja a hegyet, a hegy segíti a szelet, a szél kicsavarja a fát, a fa eltöri Ibotiti combját.

– Az erős nem én vagyok – szólalt meg a pirog. – Ha erős volnék, beszakíthatna-e a kő?

– A kő az erős – állapította meg Ibotiti. – A kő beszakítja a pirogot, a pirog jár a víz hátán, a víz elfojtja a tüzet, a tűz kicsorbítja a kést, a kés elvágja a kötelet, a kötel fogva tartja a macskát, a macska felfalja a patkányt, a patkány átvájja a hegyet a hegy segíti a szelet, a szél kicsavarja a fát, a fa eltöri Ibotiti combját.

– Nem én vagyok az erős – tiltakozott a kő. – Ha erős volnék, összetörhetnének-e az emberek?

– Az emberek erősek – állapította meg Ibotiti –, mert az emberek összetörik a követ, a kő beszakítja a pirogot, a pirog jár a víz hátán, a víz elfojtja a tüzet, a tűz kicsorbítja a kést, a kés elvágja a kötelet, a kötel fogva tartja a macskát, a macska felfalja a patkányt, a patkány átvájja a hegyet, a hegy segíti a szelet, a szél kicsavarja a fát, a fa eltöri Ibotiti combját.

– Nem mi vagyunk az erősek – szólaltak meg az emberek. – Ha erősek volnánk, a varázslónak hatalma volna-e fölöttünk?

– Akkor hát a varázsló az erős – mondta Ibotiti –, mert hatalma van az emberek fölött, az emberek összetörik a követ, a kő beszakítja a pirogot, a pirog jár a víz hátán, a víz elfojtja a tüzet, a tűz kicsorbítja a kést, a kés elvágja a kötelet, a kötel fogva tartja a macskát, a macska felfalja a patkányt, a patkány átvájja a hegyet, a hegy segíti a szelet, a szél kicsavarja a fát, a fa eltöri Ibotiti combját.

– Nem én vagyok az erős – felelte a varázsló. – Ha én volnék, megölne-e a tangéna*?

– Akkor hát a tangéna az erős – állapította meg Ibotiti. – A tangéna megöli a varázslót, a varázslónak hatalma van az emberek felett, az emberek összetörik a követ, a kő beszakítja a pirogot, a pirog jár a víz hátán, a víz elfojtja a tüzet, a tűz kicsorbítja a kést, a kés elvágja a kötelet, a kötel fogva tartja a macskát, a macska felfalja a patkányt, a patkány átvájja a hegyet, a hegy segíti a szelet, a szél kicsavarja a fát, a fa eltöri Ibotiti combját.

– Nem én vagyok az erős – állapította meg a tangéna – mert ha az volnék, parancsolhatna-e nekem Andriamanitra*?

– Akkor Andriamanitra az erős – mondta Ibotiti.

És Andriamanitra nem felelt Ibotitinak.

Akkor aztán belátta, hogy Andriamanitra az, aki a legerősebb mindenek között, mert ő parancsol földön, égen, ameddig a szem ellát.

A Vének nem hazudnak.

Andriamanitra teremtette az embereket. Maga a föld alól jött elő és négy szeme van. Lát előre és lát hátrafelé. Szemei kékeszöldek, mint a pónak*. Haja vörös. Ha jár, nem hallani lépteinek neszét.

ISZILAKULUNA, AKINEK TESTE FÉLIG HÚSBÓL VOLT, FÉLIG MEG FÁBÓL

Anaborana, Diego-Suarez környéke

Diego-Suarezből, bozótos pusztaságban való tíznapi járás után, Anaborana faluba ér az ember. A rengeteg kőomladékon csak a *filanzsanával* lehet átjutni. Olyasmi a filanzsana, mint a hordozható szék.

Valamivel Anaborana falu után a folyó hetven méter mély szakadékba zuhog le két hegy között. Ijesztő a dübörgése.

Ezen a minden civilizációtól távol eső vidéken tombol a mágia. Mindent az ősök akarata hat át. Még inkább ez a helyzet a vízesésekkel, melyek – így mesélik – a felettük tornyosuló két hatalmas hím és nőstény hegynek, a Zarambavinak és a Zarandahinak szülöttei.

*

Volt egyszer egy király, név szerint Andrianzsatuvu, akinek négy fia volt, de a legkisebb torznak született: testének egyik fele húsból, másik fele fából volt. Iszilakulunának hívták. A három idősebb fiú megelégedte, hogy egy nyomorékkal éljen együtt. Egy szép napon így szóltak apjukhoz:

– Mit tegyünk, apám? Csak nem élhetünk továbbra is ezzel a torzszülöttel? Nem állhatjuk ezt tovább. Gondolkozz, mitévők lehetnénk.

Az apa ezt felelte:

– Ha így áll a dolog, kiadom az útját.

Tetszett ez a három fivérnek. De amikor anyjuk meghallotta a dolgot, elszomorodott, és így szólt férjéhez:

– Nem nyugszom bele, hogy elváljak gyermekemtől. Ha megtagadod, űzz el engem is, mert vele maradok életem végéig.

A király megtagadta Iszilakulunát, feleségét is elűzte, és magára maradt három fiával.

Az anya és gyermeke az erdőbe menekült. Iszilakuluna sok-sok kutyát nevelt.

Egy napon a három fivér – merthogy unatkozott mindegyik – így szólt az apjához:

– Melyek hát azok a nehezen föllelhető dolgok, melyeket a nép még sosem látott e földön? Mondd meg hát apánk, mi számít igazán lozónak*, és mi felkutatjuk.

– Lozónak számít gyermekeim, a fehér gyöngytyúk, a vörösméhek méze, a vadökör, és az asszonyfejű karmos szörnyetegek is ide tartoznak. Ilyeneket senki fia kézre még nem kerített. Mindegyik igazán lozo. Ilyet kerítsetek, ha tudtok.

A három fivér elindult vadászni. Ahogy mendegéltek, megálltak Iszilakuluna kunyhója előtt, és hívták, tartson velük a fehér gyöngytyúkok elfogásában. Iszilakuluna beleegyezett. De mielőtt útra kelt volna, így szólt anyjához:

– Elmegyek, anyám, de itt hagyom a kutyáimat. Ne hagyd, hogy szükséget lássanak élelemben, és naponta vágj le nekik egy ökröt. Aztán nézd csak ezeket a banánfákat a ház déli oldalánál. Gyakran pillants rájuk, ha hervadnak, annyit jelent hogy veszélyben vagyok. Ha kiszáradnak, tudd meg, hogy meghaltam.

A négy fivér útnak indult. Hamarosan megpillantották a fehér gyöngytyúkokat, de azok nyílsebesen elmenekültek. A három fivér nyomban elcsüggedt.

– Mitévők legyünk? Így csak nem mehetünk vissza apánk színe elé?

De Iszilakuluna szólengatta a madarakat.

– Nemes apámra, nemes anyámra szólítalak benneteket fehér gyöngytyúkok, jöjjetek közelebb, mert szomorúságban vagyok.

A fehér gyöngytyúkok érré odamentek hozzá, ő pedig szelíden megfogta, és magával vitte őket.

Amikor feleúton járlak, felismerték apjuk küldötteit, akik zeneszóval jöttek elébök. Akkor a három fivér Iszilakulunához fordult, és ilyen szavakkal fenyegette meg:

– Mi kedvesebb a számodra? Az életed, vagy ezek a gyöngytyúkok?

Iszilakuluna szomorúan válaszolta:

– Kedvesebb az életem, vigyétek a gyöngytyúkokat.

És a három fivér győzelmesen elvitte apjának a fehér gyöngytyúkokat.

Röviddel ezután felkerekedtek, hogy felkutassák a vörösméhek mézét. Ahogy először is történt megálltak Iszilakuluna kunyhója előtt. Kérték, szegődjék hozzájuk, és ő ráállt.

Útnak indultak, de amikor a három fivér meghallotta a vörösméhek ijesztő dongását szedték a lábukat mindhárman, és így kiabáltak:

– Nem azért jöttünk ide, hogy meghaljunk!

De Iszilakuluna keresett egy lopótököt, belenyomta a mézbe, és így szólt:

– Ha nemes apának és anyának vagyok a sarja, csordogálj bele csendben a lopótökbe.

És a méz belecsorgott ő pedig elvitte.

Amikor feleúton jártak, és látták, hogy közelednek az apjuk kíséretéhez tartozó emberek, a három fivér kirabolta Iszilakulunát, és elmenekült a vörös mézzel. Iszilakuluna bizony csak üres kézzel tért haza.

Egy idő múlva a három fivér útra kelt, hogy elfogja a vadökröt. Elmentek Iszilakulunához, és pénzt kínáltak neki, ha csatlakozik hozzájuk.

Amikor kinn jártak a földek közepe táján, hívogatóan így kiáltoztak:

– Ó, gonosz ökör, gyere elő onnan, ahol vagy, mert megsütünk, ha ott maradsz.

Az ökör nyomban elbődült, de Iszilakuluna megszólalt:

– Ez nem a vadökör, hanem a fiatalabbik.

Újra hívta hát, és az ökör bődült egyet.

– Ez sem a vadökör.

Így hívogatta, összesen majd tízszer.

Végül még egyszer, utoljára elkiáltotta magát, aztán megszólalt:

– Ez most a vadökör volt! Mindjárt ránc támad!

Felmászott egy fára. A három fivér futásnak eredt, és közben így kiabált:

– Inkább adja ki az utunkat apánk, de nem hagyhatjuk, hogy ez az állat megöljön bennünket!

Amikor a vadökr elrohant Iszilakuluna lábánál, ez lovaglóülésben ráugrott. Aztán az állat szájáról markába gyűjtötte a tajtékot, és azzal bedörzsölte az ökr fejét. Nyomban foglyul esett. Akkor a tíz kisebb ökröt is odahívogatta, és feltette magában, hogy most már hazatér.

Útközben a három fivér csatlakozott hozzá. És ahogy meglátták, hogy az apjuk kíséretéhez tartozó emberek zeneszóval közelednek, így fenyegették meg Iszilakulunát:

– Az életedet, fiú, vagy a vadökröt!

És Iszilakuluna így felelt:

– Kedvesebb az életem. Vigyétek csak az ökröket.

Aztán hazatért.

Valamivel ezután a három fivér útnak eredt hogy elfogja az asszonyfejű állatokat. És újra csak megkérték öccsüket kísérje el őket. De most az anya is közbeszólt:

– Ne menj el, gyermekem, mert megölnek a bátyáid.

Iszilakuluna megnyugtatta az anyját:

– El kell mennem, anyám, mert ez már a harc vége, és győzni fogok. De hírt adok magamról. Magammal viszem a legnagyobb kutyámat. Ha netalán az itt maradt kutyák ugatásba kezdenek, mert követni akarnak, engedd el őket, mert az annyit jelent hogy veszélyben vagyok. Gyakran pillants a délen álló banánfákra: legelőször ezek adnak hírt rólam.

Azzal elindultak, és amikor megérkeztek arra a helyre, ahol a három nőstény rejtőzött behatoltak a kunyhókba. Az egyik kunyhó telis-tele volt csontvázakkal és koponyákkal, azoknak az embereknek meg állatoknak csontjaival, akiket a nőstények felfaltak. Kicsivel tovább egy másik kunyhóra bukkantak, és bementek, hogy megfőzzék eledelüket, s ezzel azt a három állatot is odacsalogassák. És valóban, pár pillanat múlva hangokat hallottak, amint ezt mondogatták:

– Jött ám pár vahini*, akiket felfalhatunk.

Aztán bejöttek a kunyhóba, és egymás szavába vágva köszöntgették a négy fivért. A három nyúl szívű erősen nyugtalankodott.

Így könyörögtek Iszilakulunának:

– Ó, öcsénk, tégy valamit, hogy megszabaduljunk innen, mert bizony nagy bajba jutottunk. Ha már otthon leszünk apánk palotájában, sok-sok ökröt meg rabszolgát kapsz tőlünk.

Iszilakulunának nem szállt inába a bátorsága. Így szólt a három nőtényhez:

– Ugyan már, nővérek, adjatok egy kis vizet, szomjasak vagyunk.

És amikor megkapta a vizet, nem akart inni belőle, hanem ezt mondta:

– Ilyen vizet nem ihatunk.

Másik vizet hoztak, de újra csak visszautasította.

– Milyen vizet kívánsz hát inni? – kérdezték.

Iszilakuluna így felelt:

– Csak olyan vizet iszom, amelyet hálóval merítetek.

Erre a három nővér elment, hogy vizet merítsen hálóval.

Eközben a négy fivér menekülésre fogta a dolgot, de magukkal vittek egy fadarabot, pár tyúktojást meg egy követ, hogy védekezhessenek, ha a nőtények üldözésükre indulnak.

A karmos szörnyetegek pedig hol kivetették a hálójukat, hol meg bevonták a vízből, mely – volt, nincs! – kicsurrant a háló szemein. Mindannyiszor újra kezdték, de sikertelenül. Egyszer aztán méregbe gurultak.

– Rászedtek bennünket ezek a semmirekellők, és most már alighanem bottal üthetjük a nyomukat...

Ahogy visszatértek a konyhába, látták, hogy azok négyen elmenekültek, és erre nyomban üldözésükre indultak. De amikor már-már elérték őket, heves forgószél kerekedett. Iszilakuluna így szólt bátyjaihoz:

– Jönnék már a szörnyetegek, hogy felfaljanak bennünket!

Földre szúrta a fadarabkát, megzengette a pajzsát, és így szólt:

– Nemes apámra, nemes anyámra kérem, változzék át ez a fadarabka sűrű erdővé, hogy ezek a rusnya állatok el ne foghassanak bennünket!

Hamarosan sűrű erdő állt előttük, és elnyelte őket. De mögöttük a három nővér egyre-másra irtotta az erdőt, és hamarosan teljesen kivágta.

Iszilakulunának nem szállt inába a bátorsága. Rizsszemeket szórt a földre, és így beszélt:

– Ha nemes apának és anyának vagyok a sarja, változzék át a rizs sűrű fűvé.

Még ki sem mondta és a rizsből valóságos bozaka* lett, kemény szálú és sűrű, s elrejtette a testvéreket. De a három szörnyeteg csak tovább üldözte őket a kemény szálú, szúrós fűvön át, és majdhogy el nem érte őket. Újra forgószél támadt körülöttük.

– Megint itt vannak! – kiáltott fel Iszilakuluna.

Elővette a tojásokat, és így kezdett beszélni:

– Ha nemes apának és anyának vagyok a sarja, változzanak ezek a tojások mélységes mély vízzé!

Alighogy kimondta, a tojásokból mély, zúgó víz lett, és amikor a szörnyetegek odaértek, a legkisebbnek elillant a bátorsága. Így szólt:

– Most mit tegyünk, nővéreim?

De a legidősebb így válaszolt:

– Ne ereszd így búnak a fejed!

Azzal hörpölni kezdték a vizet, és hamarosan kiszáradt a zúgó patak, ők pedig továbbszáguldtak.

Újra körülvette a forgószél a négy fivért, mire Iszilakuluna így kiáltott fel:

– Jönnek már, és menten fölfalnak bennünket. Nincs már mihez nyúlunk, és ha megtámadnak, hogyan védekezzünk?

A három fivér újra könnyörögve fordult hozzá:

– Vedd fontolóra, mitévők legyünk, hogy el ne fogjanak bennünket. Gondolkozz, és jutalmad nem marad el.

Iszilakuluna így válaszolt:

– Valami menedéket kell találnunk, pedig ezen a kerek kövön kívül semmink sincs, és ha ezzel nem segíthetünk magunkon, bizony meg kell halnunk.

Elővette a követ, és benyomta a földbe. A négy fivér pedig lovaglóülésben ráült, és Iszilakuluna megszólalt:

– Ha nemes apának és anyának vagyok a sarja, nőjön ez a kő messze, a magasba!

A kő nyomban megemelkedett, és nőttön nőtt.

Amikor a szörnyetegek odaértek, így kiáltottak fel:

– Hé! Vigyetek magatokkal, nem bántunk benneteket!

Iszilakuluna így válaszolt:

– Ugyan hogy jöhetnétek fel ide, és közülünk is vajon ki kívánja, hogy felfalják?!

A négy fivér csak várt-várt, de pár nap múlva megéhezett.

Eközben Iszilakuluna anyja újra és újra megnézegette a kunyhótól délre álló banánfákat. Láttá, hogy hervadnak. A kutyák rákezdték és vonítottak. Az anya sírva fakadt, és így szólt magában:

– Mi baj érte a gyermekemet?

Azzal szabadon engedte a vörös kutyákat, s ezek hamarosan rá is találtak uruk nyomára.

Iszilakuluna pedig hívta őket:

– Iranomena! Iranomena!

A vörös kutyák nekirugaszkodtak, de a szörnyetegek felfalták őket.

Megint rohanva jöttek a kutyák, most a feketék.

– Iranomainti! Iranomainti! – szolongatta megint a kutyáit Iszilakuluna.

És a fekete kutyákat is felfalták a szörnyetegek.

Megint érkeztek kutyák, most a sárgák.

– Iranomavo! Iranomavo! – szolongatta ezeket is Iszilakuluna.

És a sárga kutyákat is fölfalták a szörnyetegek.

Akkor Iszilakuluna érezte, hogy elveszett, és így szólt:

– Amit tehettem, megteltem, halljátok-e, és most már bizonyos, hogy sosem tudjuk kézre keríteni ezeket a szörnyetegeket. Melyőtöknek van valami ötlete?

A három fivér jajgatásban tört ki:

– Gyorsan, Iszilakuluna, eszelj ki valamit, hogy elhárítsd rólunk a veszedelmet!

Akkor Iszilakulunának valami átvillant a fején.

– Sodorjunk kötelet a lambánkból – mondta.

Bátyjai odaadták neki lambájukat, és kötelet sodort belőlük. Aztán ilyen szavakkal szolongatta a szörnyetegeket:

– Nővérek, halljátok-e?! Szúrójátok le a kőszikla mögött a lándzsáinkat. Aztán kettőtök fogja meg ezt a kötelet, és ha húzunk benneteket fölfelé, habozás nélkül kapaszkodjatok meg benne.

Két szörnyeteg elkapta a kötelet, de a harmadik bizalmatlankodott.

Azok négyen pedig húzták őket felfelé, és amikor a kőszikla oldalán feleúton tartottak, elvágta a kötelet. A két nőtény visszazuhan a lándzsákra, és felnyársalódott.

Akkor Iszilakuluna odahívta az utolsó kutyáját, és így szólt hozzá:

– Cimborám, tartsd jól fogva a szörny farkát, és moccanni se engeddd, míg le nem ereszkedünk!

Aztán így kiáltott fel:

– Ha nemes apának és anyának vagyok a sarja, ereszkedjék le ez a kőszikla, hogy végre-valahára elmehessünk!

A kőszikla pedig nyomban leereszkedett. Iszilakuluna rávetette magát a szörnyre, gúzsba kötötte, és megindult vele hazafelé.

Amikor félúton jártak, megérkeztek a király küldöttei, akik zeneszóval jöttek elébük. A három fivér megfenyegette Iszilakulunát, hogy megöli, ha nem adja nekik a szörnyet. De Iszilakuluna ez alkalommal nem állt kötélnek, és megfenyegette bátyjait, hogy rájuk uszítja a szörnyet.

– Azt már nem! – kiállót rájuk.

És mert bátyjai féltek a szörnytől, hát elkotródtak.

Visszatértek apjukhoz, és így hetvenkedtek:

– Bocsásd meg, apánk, hogy sokáig távol maradtunk otthonunktól. De véghez is vittünk mindent, amit elterveztünk. Megöltük az asszonyfejű karmos szörnyetegeket is, de elhozni nem lehetett őket.

A király így felelt:

– Szerencse, hogy életben maradtatok, gyermekeim! Hívjuk hát össze népemet, mert olyan dolgokat műveltetek, amelyeneket őseink sem tudtak soha véghez inni.

Összehívták a népet. De előzőleg a király, élve a gyanúperrel, ezt kérdezte:

– Ó, fiaim, volt-e ott veletek még valaki? Talán azt is meg kellene ünnepelnünk?

De a három fivér így felelt:

– Nem, apánk, senki sem volt velünk. Csak magunk voltunk.

Amikor egybegyűlt a nép, az apa még egyszer megkérdezte fiait, de ugyanazt a választ kapta.

Akkor a király ilyen szavakkal fordult a népéhez:

– Halljad, népem, mi közlendőm van! A három fiam a fehér gyöngytyúkok keresésére indult, és el is hozta őket. Volt-e velük valaki?

Akkor Iszilakuluna felállt, és így szólt:

– Apám, kívánok neked hosszú életet! Betegség sose érjen! Mert kérdeed, megmondom: én fogtam el a fehér gyöngytyúkokat. Nekik hármójuknak nem volt hozzá merszük, és alighogy megpillantották őket, menekülésre fogták a dolgot. De hazafelé jövet csatlakoztak hozzám, és erőszakkal elvették tőlem a madarakat hisz gondolhatod, apám, nem jószántamból adtam oda.

A király újra csak kérdezett:

– És a vörös méz? Azt ki szüretelte?

Iszilakuluna így felelt:

– Én magam, Uram, senki más.

– És a vadökröt ki fogta el? – kérdezte tovább a király.

– Én magam, apám, én magam fogtam el.

Amikor pedig meghallotta a király, hogy az egyik asszonyfejű karmos szörnyeteget is hazahozták, ezt kérdezte:

– Ki kerítette kézre ezt a nőtényt?

A három fivért reszketés szállta meg, és így szólt:

– Apánk, ne űzz csúfot belőle, mert nagyon gonosz, és kis híja, hogy meg nem ölt bennünket.

– Én fogtam el – felelte Iszilakuluna. – De azt meg is tartottam.

– Hozzák elém a szörnyet! – parancsolta a király.

Iszilakuluna odavezette a nőtényt. Bizony nagy volt a király ámulata ilyen borzalmas szörny láttán.

Akkor aztán nagy kabarit* tartott:

– Halljad, ó népem, amit mondok: becsapott a három fiam, becsapott engem, Andrianzsakát, az igaz Nemest. Szégyent hoztak rám a népem előtt, de én kitagadom őket, zsebükben egyetlen piaszterrel. Iszilakulunát tekintem egyetlen gyermekemnek, mert ő találta meg azt, amit őseink sem leltek meg, s rabszolgául neki adom a három fiút.

Királyi rangot kapott Iszilakuluna. A nép pedig megéljenezte.

IFARAMALÉMI ÉS IKOTOBEEKIBO, AVAGY: A MEREV TESTŰ LEÁNY MEG A NAGY HASÚ FIÚ

Diego-Suarez környékéről

Ezt a Holdvilágos Esti Mesét ütemes dobszóval kísérték. A dob kivájt fatönk, két végén kecskebőrrel vonják be, és ököllel dobolnak rajta.

A közelben szent tó, tele kajmánokkal. Minden szemben félelem ült, hogy a rokonságba tartozó egyik Ős, aki kajmánná változott – s elűzni az Őst nem lehet! – éjszaka körbejár majd.

Az a szörnyeteg, melyről ez a történet szól, minden bizonnyal ennek a félelemnek volt a megtestesítője. Talán veszedelmes dolog felidézni, mert ez életet önthet belé!

*

Élt egyszer egy házaspár, akinek sok gyermeke volt. A legkisebb lányukat, mert teste félig fából volt, úgy hívták, hogy Ifaramalémi*. A legkisebb fiúnak, akinek olyan iszonyú nagy hasa volt, hogy a földön vonszolta, Iktobekibo* volt a neve.

A szülők nem szerették ezt a két gyermeküket, mondván, hogy idétlenek. Gyakran gúnyolták Ifarát, és így beszéltek:

– Semmit sem tud csinálni ez a lány, még két rafiaszállal sem tud összekötni! De enni bezzeg eszik!

A fiúra pillantva megvetéssel mondogattak: – Ez meg, a nagy hasával, egyetlen kapavágásra is képtelen!

És majd mindjárt meglátjátok, hogyan mutatta ki az apa meg az anya a foga fehérét!

Egy napon a szülők mély gödröt ástak.

A gyermekek megkérdezték:

– Miért ástad ezt a gödröt, apám?

– Ugyan miért ástad ezt a gödröt, anyám?

A szülők így feleltek:

– Banánt rakunk bele.

– Hol a banán, melyet el akartok lenni? – kérdezték még a gyermekek.

De a szülők egy mukkot sem válaszoltak.

Ikoto így szólt nővéréhez:

– Ebben a gödörben nem banánt akarnak érlelni a szüleink! Bennünket akarnak élve eltemetni!

És amikor leszállt az éjszaka, mindketten elmenekültek. Ifara húzta merev lábát, Ikoto meg csak csúszott-mászott a hasa miatt. Amikor egy domb tetejére értek, Ikoto zokogásban tört ki.

Ifara bátorítón így beszélt hozzá:

– Miért sírsz így, öcsém? Nem látod-e, milyen nagy veszedelemtől menekültünk meg? Gyúrd le a fáradtságot, mert még nagy út áll előttünk.

Ikoto így felelt:

– Nem tudok már járni.

Ifara hát felvette a hátára. De sántított, és kínos-keservesen vonszolta magát előre.

Látta ezt Ikoto, és megszólalt:

– Tégy le a földre, nővérem. Majd mászom egy kicsit, mert már nagyon elfáradtál.

És mindketten sírva vánszorogtak tovább, s egy szót sem ejtettek, mert féltek, hogy erre mindkettőjük bátorsága elillan, és útjukat is hátráltatja a beszéd.

Háromnapi járás után szép vidék tárult a szemük elé, és ott meg is álltak. Fűből meg ágakból kis kalibát építettek.

Ikoto növekedett. Vadászni járt. Természete megváltozott.

Fekete palack az ember, nem látni, mi van benne!

Ikoto most már kevésbé szerette nővérét: nem volt rá többé szüksége.

Egy napon, amikor vadat hozott haza, így szólt:

– Húzd fel köztünk a válaszfalat, Ifara!

És ahogy a válaszfal ott állt köztük, maga ette meg a tanrekokat*, meg a sündisznókat.

Amikor távozóban volt, durván szólt vissza nővérének:

– Megtiltom, hogy keleten állatokat ejts. Északnak se menj, és délnek se. Ezen a területen mind csak én vadászom, és ha a sarkamban jársz, elpüföllek, és megdobállak görönggyel.

Ifara szelíden így válaszolt:

– Jól van, majd nyugatnak megyek sáskát fogni, és azt eszem, amit magam szerzek.

De egy napon Ifara nagyon messzire ment, túl a nyugati határon, mert a közelben már nem volt semmi ennivaló. Így érkezett el Itrimobé* kunyhójához.

A szörnyeteg nem volt otthon. Ifara tehát mindent felmarkolt, amit csak talált, és hazatért.

Öccse már várta.

– Hol jártál, Ifara, hogy ilyen későn térsz haza?

– Nagyon messziről jövök. Nyugaton már nincs semmi ennivaló.

Azzal elrejtett mindent, amit Itrimobétól csent. Mikor Ikoto megfőzte a vacsoráját, szokása szerint így szólt:

– Húzd fel a válaszfalat, Ifara.

Ifara felhúzta, aztán ő is eszegetni kezdett magában. De megfelezte a rizst meg a tejet, és átcsúsztatta öccse kuckójába. Ikoto ugyancsak meglepődött, így szólt át Ifarának:

– Zanahari rizst és tejet hozott nekem.

Ifara nem felelt. Aztán fogta az angolnákat, és átcsúsztatta a válaszfal alatt.

– Zanahari angolnákat is adott! – örvendezett Ikoto.

Ifara egy szót sem szólt, elővette a mézet, melynek illata hamarosan az egész kunyhót betöltötte.

Akkor Ikoto lerántotta a válaszfalat, és így kiáltott fel:

– Hol találtad mindezt?

Ifara csak hallgatott, mert félt, hogy Ikotónak netán eszébe jut, és elmegy Itrimobé kunyhójába, s onnan aztán nem tud majd elmenekülni a hasa miatt.

De Ikoto szüntelenül kérdezgette, meg fenyegette, és végül bevallotta az igazat.

Ikoto csakhamar útra kelt Itrimobé háza felé. Ifara követte. A nagy hasú fiú hamarosan lerogyott az útszélen. Ifara felvette a hátára, és továbbvitte.

– Látod-e Itrimobé kunyhóját? – időről időre ezt kérdezte meg Ifara.

De Ikoto semmit sem látott. Végre aztán megszólalt:

– Látom már!

Ifara folytatta útját, és közben tanácsokkal látta el öccsét.

– Öcsém – mondta neki –, ha megérkezünk, ne egyél túlságosan sokat, mert nem tudsz hazajönni, és Itrimobé elfog bennünket.

Egy kis idő múlva Ifara talált egy ökörszarvat. Rábízta az öccsére. Később még egy kosarat is, aztán meg egy vasrudat.

– Minek raksz rám ennyi terhet?! – méltatlankodott Ikoto. Ifara nem felelt, csak folytatta útját, hátán cipelve öccsét. Végre megérkeztek az óriás kunyhója elé. Csak a felesége volt otthon.

– Hová igyekeztek, gyermekeim? – kérdezte.

– Magához jöttünk látogatóba, anyám – felelte Ifara.

– Ismeritek a ház urát?

– Nem ismerjük, anyám.

– Megesz, ha itt talál benneteket.

– Hogy hívják hát ezt a szörnyű férfiút? – kérdezte Ifara. – És ez a sok kincs mind az övé?

– Itrimobé a neve, és ez a sok kincs mind az ő tulajdona. Egész falvakat fal föl, és az is mind az övé.

– Milyen fegyverei vannak hát? – kérdezte még Ifara.

– Nincs fegyvere, csak megfogja és felfalja áldozatait.

– Anyám, engedd meg, hogy pihenjünk egyet. Nézd, ez a szegény fiú nem tud járni, magam pedig nagyon fáradt vagyok.

Letelepedtek a kunyhóban.

– Meneküljünk! – szólalt meg egyszerre Ikoto. – Mindjárt itt lesz Itrimobé, és felfal bennünket.

Rémület fogta el a fiút, és elrejtőzött a szazsoában*.

Itrimobé közeledett, és lépteire minden rengett.

– Emberszagot érzek... emberszagot érzek... – dörmögte.

Hangja dübörgött, mint a mennydörgés.

– Én vagyok itt – felelte Ifara –, én, a bojtos farkú nőstény szörnyeteg.

– Mutasd a fogadat! – felelte Itrimobé.

Ifara oda mutatta neki az ökörszarvat.

– Ugye, hogy ez a bojtos farkú szörnyeteg foga?

– Mutasd a füledet!

Ifara oda tartotta a kosarat.

– Ugye, hogy ez a bojtos farkú szörnyeteg füle?

– Mutasd a kezed!

Ifara felé nyújtotta a vasrudat melyet előzőleg a tűzben vörösre izzított.

Itrimobé borzalmast ordított. Aztán Ikoto is széttörte a szazsoát és nővérel együtt üvölteni kezdett. Itrimobé azt hitte, valami kétfejű szörnyel van dolga, és elmenekült.

Végül Ikoto minden fellelhető élelemre rávetette magát, és annyit evett hogy Ifara nem tudta vállára venni.

– Mindjárt visszatér Itrimobé, és felfal bennünket – mondta.

Erősen törte a fejét és erre határozta el magát:

A rizstárolóban nagy, hegyes karókat egy lándzsát meg egy kést talált, öccsére gyékényt borított, és így oktatta:

– Amikor belép Itrimobé, meg ne mocsanj! Ha kérdez valamit, csak táncoltasd előtte a lándzsát. Ha azt kéri, mutasd meg a nyelvedet dugd ki a nagy kést ha pedig rád akarná vetni magát, fordítsd bele az árokba, de előbb béleld ki az árkot ezekkel a hegyes karókkal. Végül addig verd a lándzsával, míg csak meg nem hal.

Ifara hazatért.

Egy idő múlva Itrimobé visszatért a kunyhójába, de nagyon félt hogy megint ott találja a szörnyetegeket.

– Emberszagot érzek... – szólalt meg.

Leült, s erre a lándzsa táncolni kezdett előtte.

– Ki vagy? – kérdezte Itrimobé. – Mutasd a nyelvedet!

És erre ott látta maga előtt a kést.

Itrimobét elfogta a félelem, és menekülni igyekezett; Ikoto erre belökte az óriást az árokba, ahol a karók felnyársalták.

Amikor Ifara megtudta, hogy Itrimobé meghalt, visszajött öccséhez, és rátettek kezüket az óriás minden kincsére.

Ahogy ezt a szülők megneszelték, eljöttek, hogy körülhízelegjék a gyermekeket.

Ezért is mondják azt:

Ha szép vagy és tehetős, szeretnek majd a szüleid. De ha nyavalyás vagy, vagy pedig szerencsétlen, ugyan nem sírják vörösre a szemüket miattad!

ICIHITANANCO*, AVAGY AZ ÁLLATTÁ VÁLT FIÚ MEG A LÉPPEL BEKENT BÁBÚ

Abohimanga, Magas Fennsík vidéke

Szakadékok szélén, cölöpökre épült házaival olyan a tanala falu, mintha gólyalábakon járna.

A tanalának csak annyi időbe kerül, hogy lebontsa, mint a madárnak a fészekrakás. Néhány óra alatt szétszedi a házát, majd a Nagy Erdőben valahol újra feltűnik a házikó. Még csak észre sem venni, ha a fák csúcsa felől hallatszó fuvolaszó vagy a tülök hangja el nem árulja, hogy ott van.

De szüntelenül hívni kell a szellemek segítségét, mert megesik, hogy egyik-másik fa valamilyen használati tárggyá vagy egyéb holmivá alakul át, emberek meg állattá változnak.

Icihitanancónak – pedig talán nem is tudott róla – egy ilyen holmi került a keze ügyébe. És lám, balsorsa feltartóztathatatlan. Először állattá változik, majd ez arra készíti, hogy a legnagyobb szörnyűségeket kövesse el.

*

*Csacskaság... balgaság...
Álom-e vagy hazugság?
Nem én vagyok a hazug,
A Vének hazudnak
Imigyen...*

Egy gazdag embernek három fia volt. A legidősebbet Icihitanancónak hívták. Amikor felnőtt, elment az erdőbe, ott pedig állattá vált.

A Vének mesélik így.

Azokat, akik el-eljártak az erdőbe rőzsét gyűjteni, vagy fát vágni, Icihitananco így szólította meg:

– Ki jött ide fát vágni, mikor az erdő sem nem az apjáé, sem nem az anyjáé?

Az emberek ezt felelték:

– Csak mi volnánk.

Icihitananco újra rákezdte:

– Jó, gyertek hát, és osztozzunk barátokhoz illően. De mondjátok csak, ha az apa meghal, kié lesz minden vagyona?

A favágók habozás nélkül válaszoltak:

– Te nem örökölhetsz, mert állattá váltál. Így hát Inaivo meg Ifaralahi lesz apád örököse.

Bizony így beszéltek a favágók. Ezt hallva Icihitananco nagy haragra gerjedt. Megölte az embereket, és megette őket, meg bizony.

Megint jött egy favágó, hogy fát vágjon, mire Icihitananco neki is ugyanezeket a kérdéseket tette fel.

– Ki jött ide fát vágni, mikor az erdő sem nem az apjáé, sem nem az anyjáé?

– Csak én volnék – felelte a favágó.

– Jó, gyere hát, hadd beszélgessünk barátokhoz illően. Ha az apa meghal, ki lesz a vagyon ura?

– Te ugyan nem lehetsz – felelte a favágó –, mert te állattá változtál. Ki más lehetne, ha nem Inaivo meg Ifaralahi?

Ezt hallva Icihitananco nagy haragra gerjedt. Egy kitépett fával leütötte a favágót, megölte és megette.

Mikor ennek híre futott, az emberek másképp válogatták meg szavaikat. Amikor aztán Icihitananco megkérdezte:

– Mondjátok meg, jó emberek, ki lesz a vagyon ura, ha az apa meghal?

Az emberek így feleltek:

– Habár itt van Inaivo meg Ifaralahi, de ki lehetne a vagyon ura, ha nem te magad, aki a legidősebb vagy?

– Úgy ám! – válaszolta Icihitananco. – Úgy bizony!

– Most pedig – folytatták a favágók – halljad, amit mondunk. Apád nagyon beteg. Ha meghallod, hogy a faluban megszólni a hazolahí*, tudd meg, hogy meghalt.

– Helyes – felelte Icihitananco –, amint meghallom, felballagok a faluba.

Nem sokkal ezután megszólalt a hazolahi. Ichiitananco útnak indult. Mentében fájdalmasan fel-felüvöltött, és ezt hajtogatta:

– Miért nincs több halott?

Az emberek ugyancsak elképedtek, mert különös volt számukra az effajta siratás.

– Ismételd csak el, amit mondtál! – kiáltozták.

– Ne csodálkozzatok a szavaimon, kövek közt élő emberek! Nálunk, erdei embereknel, ez a siratás járja.

Erre hajlandók voltak befogadni.

Így szóltak hozzá:

– Meghalt az apód, Ichiitananco. Hogyan kívánsz gondoskodni a temetésről?

– Vágjátok le az ökröket táncoljatok, főként pedig fektessétek a halottat a sírjába.

Azért mondta ezt, hogy könnyebben elvihesse a holttestet amikor már szétszélednek az emberek. A Vének így mesélték.

Még aznap este faképnél hagyott mindenkit. Ahogy a sírhoz ért kiemelte apja holttestét hátára vette, elvitte az erdőbe és megette.

Amikor az emberek betekintettek a sírba, látták, hogy az aggastyán holtteste már nincsen ott. Sokan összegyűltek, és ekkor az özvegy vagyonának egyharmadát ígérte annak, aki elfogja Ichiitanancót. Bizony, vagyonának egyharmadát ígérte.

Meghallotta ezt egy fiatalember, és nyomban útra kelt. Hogy könnyebben elfoghassa, a következő cselet eszelte ki: teleette magát liánmaggal meg nyers répával, s ettől bűzös böfögésbe kezdett, majd szántszándékkal elterült az úton. Úgy feküdt ott, mint aki meghalt. Hamarosan megjelent Ichiitananco, és így kiáltott fel:

– Ej! Micsoda szerencsém van! Már reggel is, este is találok holtakat!

Hátára fordította a fiatalembert. Az meg se moccan, de böfögése egyre bűzősebb lett. Ichiitananco a hátára vette. Amint ilyen helyzetbe került, a fiatalember elgáncsolta, s ettől Ichiitananco a földre bukott. De sikerült kiszabadulnia, és visszamenekült az erdőbe.

Akadtsz aztán egy másik ember, aki meg egy szobrot csinált: olyan volt a bábu, mint valami szép asszony. Bevonta léppel, és úgy alakította ki ábrázatát, hogy nevetni látszott. Felállította az úton, jómagam meg elbűjt a közelben.

Icihitananco arra jött, és így kiáltott fel:

– Micsoda csúf asszony! Rám ugyan hiába mosolyog!

Belérúgott, de megragadt a lépben, és az fogva tartotta. Erre felordított:

– Engedsz-e el?! – és odavágott, de ahogy erőlködött, csak még jobban odaragadt.

Erre előjött rejtekhelyéről a férfi, és gúnyolni kezdte. De Icihitananco így beszélt hozzá:

– Te, fiú, bár agyafúrt vagy, de megölni csak úgy tudsz, ha megégetsz.

Ez nem jött rá a csalafintaságra, rözsét szedett, és nyomban meggyújtotta. A lép megolvadt, a ravaszdi meg elmenekült. A férfi elcsüggedt, üres kézzel tért haza.

– Nem tudtam elfogni Icihitanancót – vallotta be.

Mindenki nekibúsult.

De egy napon aztán útra kelt egy öregember, bizony, útra kelt Icihitananco nyomában, és amikor már úgy tűzött a nap, hogy majd fölforrt az agyveleje, utol is érte. Az éppen mézért tette tűvé a vidéket.

Az öreg így szólította meg:

– Ó, Icihitananco, menjünk, fürödjünk meg, mert fullasztó a hőség.

– Jó – felelte Icihitananco.

Amikor mindketten benn voltak a vízben, így folytatta az öreg:

– Tudod-e, Icihitananco, hogy ha az ember megmártja a fejét a vízben, hát nem fogja a balta?

– Hazudsz! – horkant fel a szörnyeteg. – De kipróbálom én nyomban a fejedem!

– Hát vágj rá! – felelte az öreg, s azzal villámgyorsan ráhúzott a fejére egy vas sisakot.

Odavágott Icihitananco, de még hogy! Ám semmi kárt nem tett ellenfele fejében, a baltája pedig eltört.

Erre az öreg így szólt:

– Hadd próbáljam meg most a te fejedet!

Lesújtott rá, szétzúzta a koponyáját, s Ichiitananco szörnyethalt.

A nép megörüli a jó hírnek, az öreg pedig megkapta földnek és falunak, az egész vagyonnak egyharmadát.

ITOÉRAMBOLAFOCI, A FÉRJÉT VÁRÓ IFJÚ LÁNY

Ezen a mesén üdítő, lágy szellő suhan át, melyet bizonyára a rizsföldeket elárasztó víz szüntelen csobogása hoz felénk.

A daloló hanglejtésű madagaszkári nyelv nemegyszer egészen homályosan fejezi ki magát, de ez a homály csupa költészet. Burkoltan szól hozzánk, közmondásokban vagy képekben. Sohasem mondják például azt: „Légy hálás azoknak, akik szeretnek”, de ezt igen: „Ne taszítsd el lábaddal a pirogot, amelynek segítségével átkeltél a folyón.”

Az Itoérambolafociról szóló mese telis-tele von ilyen költői célzásokkal. Az ifjú lány elküldi kis rabszolgáit, Ikalát meg Ikotót a töltésre, hogy lessek, mikor érkezik Észak vagy Dél Ura, az Andriambahoaka, aki e föld kerekén minden lány álmának, a királyfinak megtestesítője.

*

A sziget belsejében uralkodó Andriambahoakának volt egy lánya, akit nagyon szeretett Itoérambolafocinak nevezte. Amit szeme-szája csak kívánt, mindent megadott neki.

Amikor lánya felnőtt már, maga pedig érezte, hogy közeleg a halála, rábízta a lányt a három feleségére:

– Jöjjetek ide mind a hárman. Íme, rátok hagyom Itoérambolafocit. Ha éhes, adjatok neki enni. Ha szomjas, adjatok neki inni. Lássátok el tanácsokkal, ha saját bölcsessége kevésnek bizonyul. Dorgáljátok meg, ha komisz, de ne juttassátok rabszolgasorba. Ne engedjétek, hogy elárvuljon, hanem úgy bánjatok vele, mint saját gyermeketekkel. De ha ti szeretitek, ő pedig nem szeret viszont benneteket, ha olyan, mint a kajmán, melyet madár költött ki – mert ez, amint kidugja fejét, belemar a madárba, mely fölötte bóbiskol –, ha úgy viselkedik, mint a sárban megrekedt bika, mely ágaskodva, szarvával döfköd az ember felé, ha így viselkednék, ne szeressétek, feléje se nézzelek. Járjon úgy, mint a pacsirta kicsinye az útszélen: az emberek nem hagyják el, de anyja elfordul tőle. Ezt hagyom meg nektek, ó, asszonyok!

Itoérambolafoxi együtt élt hát a három asszonnyal, akik jól bántak vele. De igen unatkozott, mert az egyik asszony minden idejét azzal töltötte, hogy vakargatta tetves, borzas haját, a másik reggeltől estig csak rizst zúzott, a harmadik pedig csak ide-oda lődörgött, bárgyún nevetgélve.

A lány el-elküldte hát két kis rabszolgáját, Ikotót meg Ikalát, messze, a rizsföldek mentén húzódó töltésre, hogy már ott szemmel tarthassák a férjjelöltet, aki érte jön. De a gyerekek egyre csak azzal tértek vissza, hogy a férj nem jött még meg.

Végül egy napon Itoérambolafoxi így szólt hozzájuk:

*Ikala, menj délnek, ha mondom,
És te, Ikoto, jól nyisd ki a szemed,
Mert a töltésen egy férfi mendegél.*

Elindultak hát, és amikor megpillantották az idegent, dalolva tértek vissza:

*Itoérambolafoxi, két férfit láttunk:
Az egyik északról jön, és erre tart,
A másik, aki délről jön, még messze jár.*

Itoérambolafoxi éppen fésültette magát, és haja bőven be volt kenve ökörzsírral.

– Iparkodj, és fond be a hajam – sürgette rabszolgáját.

*Hozzád szólok, Ikala,
Hozzád szólok, Ikoto,
Ha engem keresnek,
Ha értem jöttek,
Adjatok nekik vizet lopótökben,
Adjatok nekik vizet tülökben.*

Észak nemes Andriambahoakájának fia érkezett meg elsőnek, és megállt a falu kőkapuja előtt:

*Téged kérdelek, Ikala,
Téged kérdelek, Ikoto,
Hol van Itoérambolafoxi, ha mondom?!
Mert az északi vidék nemes Andriambahoakájának
fia jött hozzá látogatóba.*

A két kis rabszolga így felelt:

Jöjj be, Urunk!

Itoérambolafoci fekhelyén nyugszik.

Itoérambolafoci ekkor fekhelyéről megparancsolta, szolgáljanak fel a vendégnek felséges étkeket, hogy így jobban kipuhatolhassa gondolatait.

Vedd le a fedőt a főtt ételekről, Ikala,

Készíts nyers étkeket, Ikoto.

Odamegy hát Ikala a látogatóhoz, és főtt ételekkel kínálja, Ikoto pedig nyers étkekkel.

Sokat evett a királyfi.

Hozzád szólok, Ikala,

Hozzád szólok, Ikoto,

Jó az étel, és csinos lány az Ikala!

Itoérambolafoci erre így szólalt meg:

Ó, Ikala... Ó, Ikoto...

Távozzék ez az ember,

Mert nem engem akar, hanem a kincseimet.

Kisvártatva a délvidék Andriambahoakájának fia jelent meg a falu kapujánál.

– Jöjj be! Jöjj be! – hívogatta a két rabszolga.

Mire az nyomban így kiáltott fel:

Ikala biztosan bolond,

Ikoto esze se valami éles tán,

Mert hisz nem Ikalát kívánom én látni,

Nem Ikoto az, akivel találkozni szeretnék.

– Jöjj be, Urunk – válaszolta a két kis rabszolga. – Fekhelyén nyugszik Itoérambolafoci, mindjárt szólunk neki.

Azzal a két rabszolga bement Itoérambolafocihoz.

– Sarkon fordul Andriambahoaka, ha nem kelsz fel fekhelyedről fogadására.

Itoérambolafofi felkelt, és elébe ment a vendégnek, kézen fogta, úgy hívta be. Aztán leültette a tűzhely északi oldalához. Amikor mindnyájan együtt voltak már, a rabszolgák így szólaltak meg:

*Miért ne hordjunk fel főtt ételeket?
Miért ne hordjunk fel nyers étkeket?
Hiszen megérkezett a Nép Ura!*

De a királyfi így válaszolt:

*Elég legyen, Ikala,
Ne serénykedj, Ikoto,
Mert nem főtt ételt akarok én,
Nem a nyers éték az, amelyet magammal viszek!*

Ezzel a lány felé fordult, és így beszélt hozzá:

– Ne csodálkozz, Itoérambolafofi, hisz azért vagyok itt, mert szeretlek. Ha hajlandó vagy feleségül jönni hozzám, akkor maradok. Ha kosarat adsz, visszatérek országomba. De előbb kérdezd meg, mi a néped véleménye.

A nép pedig boldogan adta beleegyezését.

IFARANOMBI, AZ ELVESZETT ÉS ÚJRA MEGLELT MENYASSZONY

Bétafo környékéről

Bizony, még mindig a Félelem országának határán járunk, hiszen magános, kék hegycsúcsai messziről idáig látszanak, de itt már énekelnek a rizsföldeket öntöző kiapadhatatlan patakocskák. Édes-szép vidék ez nagyon, aranyló, mint a méz. Akkor tárul az ember szeme elé, amikor elhagyja a szörnyű Vas Állkapcsot.

De az emberek képzeletét továbbra is szent borzalom nyugtalanítja a Vazimba miatt, aki kajmán alakjában ott nyüstörög a krátertavakban, és éjnek idején néha látogatóba jön valamelyik rokonához vagy barátjához. Ezekhez a Nagy Ősökhöz könyörögnek a sírjuknál, és néha előfordul olyan csodálatos dolog is, mint amiről ez a mese szól.

Így mesélik ezt a Vének, így bizony!

*

*Ha nincs összetörve a nyolc csontunk,
Tán nem róhatjuk-e magunk is azt az utat, melyen mások
mendegélnek?
És jómagam tán bolond ember fia vagy unokája vagyok-e,
Hogy ne tudhatnám azt, amit a Vének tudnak?
Figyeljetek hát...*

Egy bizonyos Andriamihamina nevű ember útnak indult, hogy feleséget keressen magának, de bizony nem talált. Akkor tanácsért fordult a Tetves Öregapóhoz.

- Bejöhetek, öregapám? – kérdezte.
- Jöjj be, uram – felelte az öreg –, de mondd, ki vagy?
- Apám, hát nem én vagyok-e Andriamihamina?
- Ó, te vagy az, fiain! Gyere hát, és foglalj helyet a tűzhely északi oldalánál.
- Halljad, apám, mi hozott ide. Gyermeked váltig keresgélt feleséget, de nem talált. Mitévő legyek?

– Igazat szóltál, gyermekem – felelte az öreg. – De vakargasd csak meg egy kicsit a fejemet, keresgélj össze a tetveimet, és majd ellátlak jó tanáccsal.

Andriamihamina megölte a tetveket, két hüvelykujja közt pattintotta össze őket. Megölte mind, ami élt, a serkéket meg kiszedegette.

Most, hogy az öreg jobban érezte magát, ezeket mondotta:

– Halljad, gyermekem, amit mondok. Menj át a víz túlsó partjára. Gondod legyen rá, hogy magaddal vigyél egy tam-tamot meg egy trombitacsigát, és amikor megérkezel, menj fel a falu legmagasabb pontjára. Aztán kezdj el dobolni az öklöddel, és fújj bele jól a trombitacsigába. Akkor megpillantasz majd két nőt, aki megtévesztésig hasonlít egymásra. Jól vedd őket szemügyre, mert egyik az anya, másik meg a lánya, te pedig a lányt veszed majd feleségül. Ifaranombinak hívják.

– Ó, de hogyan tájékozódjam ilyen helyzetben? – kérdezte Andriamihamina.

– Ha félsz, hogy megjáród, vidd magaddal ezt a darazsat, és amikor ott leszel, engedd el. Ifaranombi majd megriad, és így kiált fel: „Ó, jaj, végem van, anyám!...”

A víz partján Andriamihamina beszállt egy pirogba, és amikor már jókora utat megtett, végre a zöldből előkandikáló házikókat pillantott meg. Megdöngötte a dobát, belefújt a trombitacsigába, aztán elindult fel, a faluba. A dombtetőn összeverődtek az emberek, és úgy bámulták. Valaki így szólt:

– Hé, mit gondoltok, ugye, valami idegen jön hozzánk látogatóba?

Az öreg főnök intézkedett:

– Engedjétek be!

Andriamihamina kint várakozott a kőkapu előtt.

A falubeliek beengedték, és ökröket vágtak le a tiszteletére. Ahogy az idegen jóllakott, a főnök így szólt:

– Sokáig élj, uram, s jól szolgáljon egészséged! Halljad, mi kérdeni valóm van: mi utad célja? Mert megjelenésed népemnél némi riadalmat okoz. Emberfia még el nem jött idáig, ameddig te eljutottál.

– Ha utam célját kérded – felelte Andriamihamina –, ím, ez a válaszom: feleséget keresek. Hozzám adod-e feleségül Ifaranombit?

– Rendben van, gyermekem – felelte a lány apja. – Ha házasodni akarsz, vedd szemügyre anyát és lányát. Ha felismered, kettőjük közül melyik a lány, feleségül adjuk hozzád.

– Edrej! – sóhajtott fel Andriamihamina a fejét vakargatva, mert sehogy sem tudta megkülönböztetni egyiket a másiktól. Azzal elengedte a darazsat, az rászállt Ifaranombi orcájára, és a lány ijedtében így kiáltott fel:

– Ó, jaj, végem van, anyám!

Erre Andriamihamina felkiáltott:

– Ő az, apám!

– Lépre csaltál, fiam, de az adott szót nem lehet megmásítani, így feleségül veheted Ifaranombit.

– Elviszed hát a gyermekemet – mondta az anya. – De hadd adjak neked néhány tanácsot. Ne küldd el rőzsét szedni, ne téríttess el vele trágyát, és ne küldd ki a rizsföldekre dolgozni. Ha ezt meg nem fogadod, jobb, ha itthagysz.

– Igazat szóltál, hisz nem lesz belőle rabszolga. De ha magam is elmegyek rőzsét gyűjteni, miért ne venné ki részét maga is a munkából? Ha kimegyek a rizsföldekre, miért ne jöjjön ki ő is? El akarod hagyni Őseink szokását?

– Jó, gyermekem – felelte az anya –, ha te végzel ilyen munkát Ifaranombinak is részt kell belőle vállalnia. De itt van Itambarira, az én kis rabszolgánóm. Vidd el magaddal, ő, Ifara, mindenüvé követ majd és szolgál neked. Ég veled, kedvesem!

Útra keltek, és a kis rabszolgánő is velük tartott.

Beszálltak a pirogba, és a rizsföldeken át a Tetves Öregapó házikója felé tartottak.

Riu... riu... dalolt a pirog.

– Ó, Ifara – szólalt meg Itambarira, a kis rabszolgánő –, ugorjunk be a vízbe, és fürödjünk egyet, olyan meleg van.

Ifaranombinak nagyon tetszett a gondolat.

– Menj tovább, mi megállunk – szólt a férjéhez.

Levetették ruhájukat a pirogban, és beugrottak a vízbe.

Amikor azonban Ifara távolabb úszkált, a rabszolgánő visszajött, felöltötte úrnőjének ruháját, és magára rakta ékszereit. Így

csatlakozott Andriainihaminához.

– Várj meg, tiszteletre méltó nemes Uram!

A rabszolganő utolérte a pirogot, a férfi pedig azt hitte, Ifaranombi az.

– Hová tűnt a kis rabszolganőd, Ifara? – kérdezte.

– Mindjárt utolér bennünket. Folytassuk csak utunkat.

Egy banánfákkal leli szigeten feltűnt a Tetves Öregapó házikója. Megálltak egy percre.

– Köszönöm, apám, a tanácsokat, melyekkel elláttál. Gyermeked meglelte, amit keresett, és most boldog.

Aztán folytatták útjukat, és hamarosan megérkeztek a faluba.

Amikor azonban Ifaranombi felbukkant a vízből, sehol sem látta kis rabszolgáját, a messzeségben meg a pirog már egyre távolodó kis pont volt csak.

Elúszott hát a Tetves Öregapó házikójáig, és megérdeklődte:

– Nem járt erre Andriamihamina, meg a kis rabszolganőm?

– Ha arról a helyes leánykáról beszélsz, aki a kíséretében volt, akkor láttam mindkettőjüket.

– Úgy van, apám. Anyám adta nekem ezt a gyereklányt. Útközben azt javasolta, fürödjünk meg együtt, s míg a víz alatt voltam, elmenekült Andriamihaminával, s magával vitte a ruháimat meg az ékszereimet. Most itt állok magamban, boldogtalan vagyok, és azt sem tudom, mihez kezdjek. Ha visszatérek a falumba, hallani sem akarnak majd rólam, ha meg itt maradok, éhen halok.

Az öreg bátorságot öntött belé.

– Menj, gyermekem, folytasd utadat, és valamivel távolabb utoléred majd őket.

Ifaranombi bevetette magát a vízbe, aztán énekelni kezdett:

Andriamihamina... Andriamihamina...

Elhagytad a szépet, viszed a komiszt...

Nem én vagyok veled, hanem Itambarira.

Hangja megütötte Andriamihamina fülét. Azt hitte, madár dalol az égben.

– Ó, de szép hangja van ennek a madárnak! Hej, emberek, állítsátok meg a pirogot, hogy jobban hallhassam.

De Itambarira parancsot adott, hogy gyorsabban haladjanak.

És: riu... riu... dalolt a pirog.

Végképp eltűntek Ifaranombi szeme elől, és ő elcsüggedt.

– Hej! – sóhajtotta. – Sosem érem utol ezt az embert! De ha nemes apának és anyának vagyok a sarja, azt kívánom, narancsliget tartóztassa fel őket!

Csakhamar narancsfákkal borított sziget tűnt fel a pirog előtt. A fák telis-tele voltak pompás, aranyló gyümölccsel.

– Állítsuk meg a pirogot – szólalt meg Andriamihamina. – Nézd, milyen szép narancsok, együnk!

– Nem kívánom én ezt a gyümölcsöt! – vágta rá Itambarira.

De parancsot adott, haladjon a pirog gyorsabban.

És: riu... riu... dalolt a pirog.

Ifaranombi elért a narancsligethez, és nagyon elszomorodott, mikor látta, hogy nem álltak meg.

– Jaj! – sóhajtotta. – Sosem érem utol ezt az embert!

De újra énekelni kezdeti:

Andriamihamina... Andriamihamina...

Elhagytad a szépet, viszed a komiszt...

Nem én vagyok veled, hanem Itambarira.

– De szép ez a hang! – kiáltott fel Andriamihamina.

– Hajtsátok a pirogot, hej, emberek! – parancsolta Itambarira.

És: riu... riu... dalolt a pirog.

„Mit tegyek? – töprengett Ifaranombi. – Szólongatom, de nem hall. Mindenféle pompás dolog kerül az útjába, de ő meg nem áll!”

Sebesen siklott a pirog. Majd megállt, és Andriamihamina, nyomában Itambarirával, megindult fel a faluba.

És egyszerre cukornádültetvény tűnt fel előttük.

– Ha nemes apának és anyának vagyok a gyermeke, tűnjön fel előttük egy cukornádültetvény!

Így beszélt ugyanis Ifaranombi, és ezért tűnt fel a cukornádültetvény Andriamihamina előtt.

– Milyen szép cukornád! – mondta Andriamihamina. – Milyen szép hosszú és zöld, és micsoda jó íze lehet! Törjünk belőle, hogy felfrissüljünk, hisz olyan meleg van!

– Semmi óhajom, hogy cukornádat rágicsáljak, de ha te kívánod, menj és törj magadnak – felelte Itambarira.

– Ha te nem eszel, *ramaton**, menjünk tovább.

Házának ajtajában Andriamihamina parancsot adott a rabszolgáknak, terítsenek fel tiszta gyékényszőnyegeket, és készítsenek ebédet.

Híre futott ennek a faluban, és az emberek összesereglettek, hogy kísérhessék majd az ifjú párt.

Ifaranombi pedig felmenekült egy terebélyes fára, melynek árnyéka egy forrás fölé borult.

Aztán megszólalt Ifaranombi, és így beszélt így bizony:

– Ha nemes apának és anyának vagyok a sarja, kívánom, ne leljenek vizet a nagy szazsoában, még csak egy köpésnyit sem!

Aztán megbújt a lombos ágak között.

Amikor a király házában feltálaták az ételt Itambarirának, nem akart venni belőle, és szeszélyesen így szólt:

– Köszönöm, de ezt nem szeretem.

Andriamihamina megcirógatta, és így beszélt hozzá:

– Mit kívánsz hát, mert elküldök valakit és előkeríttetem.

– Nagyon szeretem a pici sáskát – felelte meggondolatlanul –, és csak azt eszem.

Valamivel később Andriamihamina így szólt:

– Kedvesem, meghozták a sáskát, amint kívántad. Mit kívánsz, hogyan készítsék el: főzzék meg, vagy levesnek akarod?

– Valamennyien hagyjátok el a házat! – parancsolta Itambarira. – Még eszem, magamban akarok lenni.

Az igazság az volt, nem akarta, hogy lássák, mert a rabszolgák szokása szerint nyersen akarta megenni a sáskát. De az egyik sarokban elrejtőzve ott maradt egy kis gyermek.

Amikor Itambarira magára maradt, egymás után szedegette ki a sáskát a kosárból, és falánkul bekapdosta. Azután behívta a férjét.

A gyermeknek ez motoszkált a fejében: „Ó, ugyan furcsa módon eszi a sáskát ez a nemesasszony!”

Elmondta ezt a többi rabszolgának is, akik hallgatást parancsoltak neki, hogy büntetést ne hozzon rájuk.

– Hozzatok be vizet – parancsolta Andriamihamina –, hogy a feleségem kiöblíthesse a száját.

Belenéztek a szazsoába, de üres volt.

Egyik rabszolganő elloholt a forráshoz. Megtöltötte a szazsoát, de amikor éppen a fejére akarta emelni, megpillantotta a vízben Ifaranombi arcát, és mert azt hitte, a saját tükörképe az, így okoskodott magában:

– Ó, de szép az orcám!... És még korsót cipeljek?!

Ledobta a szazsoát, hogy összetört. Aztán visszatért a házba, és ezt hazudta:

– Egy gonosz ökör vett üldözőbe. Leesett a korsó és összetört.

Egy másik rabszolganőt is elküldték, de az is üres kézzel jött meg.

– Veszett kutya támadt rám – lódította –, leesett a szazsoa és eltört.

– Magamnak kell hát vízért mennem – mondta Andriamihamina.

Amikor a forráshoz ért, Ifaranombi így szólt:

– Ej, Andriamihamina! Hozd el az ékszereimet, ha mondom!

Ahogy ezt a hangot meghallotta, nagyon meghökkent, mert felismerte, hogy ez annak a madárnak a hangja, mely annyira elbűvölte útközben. Aztán megpillantotta Ifaranombit, és szinte földbe gyökerezett a lába Itambarira álnokságától.

Hazarohant, letépte az ékszereket Itambariráról, és így förmedt rá:

– Te vadmacska, hol van a ruha meg az ékszer, amelyet elloptál?

Aztán sebbel-lobbal elvitte a holmit Ifaranombinak, és bocsánatáért esedezett.

– Csak téged tekintlek feleségemnek – erősködött.

– Menj! – felelte Ifaranombi. – Hallani sem akarok rólad, hiszen azt hitted, a kis rabszolganőm a feleséged.

– Bocsáss meg nekem, kedvesem! Mondd, mit tegyek?

– Ha engem tekintesz feleségednek, öld meg a rabszolganőmet, és hozd el nekem a vérét.

Andriamihamina – bár kissé kedve ellenére – beleegyezett. Amint hazaért, levágott egy csirkét, és elhozta vérét Ifaranombinak.

De az rájött a hamisságra, és így szólt:

– Nem Itambarira vére ez, hanem egy kakasé.

Erre a férfi újra hazament, levágta Itambarira kezét, felfogta a vérét, és elvitte Ifaranombinak, merthogy ezt követelte.

Erre Ifaranombi hajlandó volt vele menni a faluba.

A nép valóságos utat rakott ki neki leölt ökrökből, nehogy Ifaranombi lába a földet érintse. Ez volt a szokás Őseinknél.

Aztán volt nagy ünnep, nagy dínom-dánom, és az emberek így beszélgettek egymás közt:

– Ifaranombi igazán nemeslány! Lám, főtt ételt eszik!

*Ökör, te csak dagaszd a földet,
Urad nem tartozik megmondani neked,
Hogy a földbe rizst vet majd.
Dagaszd a földet, dagaszd,
ó, ökör!*

Ifaranombit elérte a vintana* – így mesélik ezt a Vének, így bizony!

Egy idő múlva Andriamihamina háborúba ment. Ifaranombi gyermeket várt, s ezért többi feleségének gondjára bízta.

Így szólt:

– Elmegyek, de nézzétek, legifjabb feleségemnek máról holnapra megszülethetik a gyermeke. Állítsatok őrizetére húsz férfit és húsz asszonyt, és ha megszületik a gyermeke, közelébe ne engedjete senkit, nehogy varázslattal megrontsák!

Azzal elindult északnak.

Némi idő múltán, amikor a gyermek éppen világra készült jönni, Ifaranombi elküldte rabszolganőjét parázsért a férje többi asszonyához.

A rabszolganő bekiáltott, mire a házból egy hang hallatszott:

– Ki jöhet ilyen késő éjszaka?

A rabszolganő sírást színlelt, és ezt nyöszörögte:

– Itt szeretnék meghúzódni, mert Ifaranombi megvert, s erre ide menekültem. Csupa víz a lambám és fázom. Nyissatok ajtót, hogy megmelegedhessem a tűzhely mellett.

Amikor megszáradt a ruhája, lopva összekotort pár izzó parazsat, és elvitte úrnőjének.

– Mit jelentsen ez a história? – dugták össze fejüket az asszonyok. – Hová tűnt a rabszolganő? Azt hiszem, becsapott bennünket, és Ifaranombi most szüli meg a gyermekét.

Nagy sebbel-lobbal beállítottak Ifaranombihoz:

– Hogy vagy? – kérdezték, amint beléptek.

– Rövidesen világra jön a gyermekem – suttogta Ifaranombi.

Később a két asszony ellopta a gyermeket, helyette pedig seprűnyelet meg egy véres ökörállkapcsot tettek oda. Aztán nagy elképedést színleltek:

– Edrej! – sápítoztak. – Micsoda átkos dolgokat szült Ifara, nézzétek!

Azzal eliszkoltak, és magukkal vitték a gyermeket.

Kisvártatva visszatértek Ifaranombihoz, és rontást hoztak rá a tendrihatokával*. Ifaranombi pár nap múlva meghalt.

A király két felesége egybehívta a népet és bejelentette:

– Boszorkány volt ez az asszony, és megölték őt azok az átkos dolgok, amelyeket a világra hozott.

– Temessük hát el! – mondta a nép. – Sajnos, Urunk még mindig a háborúban van.

A gyermek növekedett. Egy szép napon megkérdezte a két asszonyt:

– Mondjátok, ki volt az anyám?

– Ki ismeri a te anyádat?! – felelték. – Kis rabszolganő volt, akit még gyermekkorában vettünk.

A gyermek elhallgatott.

Aztán egy másik alkalommal megkérdezett egy rabszolganőt.

– De egy mukkot se szólj róla, ha megmondom! – kérte.

– Egy szót sem, senkinek! – ígérte a gyermek.

– Anyádat Ifaranombinak hívták, s itt van a sírja.

A gyermek hazatért.

– Hol járkálsz, ebadta kölyke?! – ripakodtak rá az asszonyok. – Még távol voltunk, még csak rizst sem zúztál!

– Az a nevem, hogy „ebadta kölyök”? – kérdezte a gyermek.

– Mi volna más, hisz csak kutya vagy.

A gyermek elnémult.

Egy napon rimánkodva kért egy öregasszonyt, adjon el neki egy fácskát, és felajánlotta, ami kevéske pénze volt: nem volt bizony az egy piaszter hatvanad része sem. Az anyóka kuncogva válaszolt:

– Bizony édeskevés pénzecske ez, gyermekem. Elment tán az eszed, hogy ennyi pénzért fát akarsz venni?

A gyermek nem tágított:

– Adj el mégis egyet, öreganyám, s élj jó egészségben!

Az öregasszony meghalva így szólt:

– Ha akarsz egy fácskát, hát válassz magadnak.

És elfogadta a kevéske pénzt.

A gyermek pedig elment, hogy elültesse a fát anyja sírján.

Andriamihamina visszatért a háborúból.

Hazaérve ezt kérdezte:

– Hogy van Ifara?

És az emberek zavartan válaszoltak:

– Nem titkolhatjuk el, Urunk, Ifaranombi meghalt.

Aztán kérdezgetni kezdte a két asszonyt is, miközben azok az ételt készítették:

– Ki ölte meg legifjabb feleségemet?

Erre zokogni kezdtek:

– A végzet kerítette hatalmába – hüppögték. – Átkos dolgokat szült és belehalt.

– Hogyan történt ez a szörnyűség? – kérdezte a király.

Nagyon elszomorodott, ahogy két felesége elbeszélését hallgatta, hiszen Ifaranombi volt szívének a legkedvesebb.

Aztán a második asszony behozta az ételt, nyomában pedig ott jött a gyermek. Amint a kisfiú belépett, a királyt gyanakvás fogta el. Figyelmesen nézegette arcocskáját, majd megszólalt:

– Úgy igaz, hasonlít hozzám ez a gyermek! Gyere ide, kisfiú, együnk együtt rizst.

Azzal telemerte a gyermek tányérját.

Ezt látva a két asszony éktelen dühre gerjedt.

– Mire jó ez, hogy együtt eszel ezzel a kis rabszolgával? – sziszegték.

– Honnan került ide ez a gyermek? – kérdezte a király.

– Kis kölyök, úgy vettük a piacon – vágták rá.

Andriamihamina elhallgatott.

Pár nap múlva így szólt feleségeihez:

– Keressük fel Ifaranombi sírját.

Amikor odaértek, hát a kis facsemete, melyet a gyermek ültetett egyszerre csak nőni kezdett és gyümölcsöt termett gyöngyöt meg ezüstöt. A fácska hamarosan csak úgy roskadozott a kincsektől.

Nagyot bámult a király.

– De különös dolog! – kiáltott fel. – Mióta csak élek, nem láttam ehhez foghatót. Ki ültette ezt a fát?

– Mi ültettük – vágta rá a két asszony.

– Rázzuk meg hát! – szólalt meg Andriamihamina.

Mindnyájan rázni kezdték, de hiába: egyetlen szem gyöngy, egyetlen ezüst pénz sem hullott le a fáról.

Elindultak hazafelé, és ahogy megérkeztek, az öreg rabszolganő így fordult a gyermekhez:

– Ó, gyermekem, hol az a fa, melynek ezüst a gyümölcse?

– Ott áll anyám sírján – felelte a gyermek.

– És hol van annak a sírja, akiről azt mondod, anyád volt?

Az öregasszony hangosan beszélt, hadd hallja meg a király.

Meg is hallotta, és így fordult a gyermekhez:

– Mit akarsz ezzel mondani, kisfiú? Mit jelentenek a szavaid?

– Ha megrázom a fát, melynek ezüst a gyümölcse, sok lehullik belőle – válaszolta a gyermek.

De aztán elhallgatott, mert félt a király feleségeitől.

– Menjünk hát el, fiacskám – mondta a király.

Tiszta gyékényszőnyegeket meg kosarakat vittek magukkal. A gyékényt kiterítették a fa tövében.

És akkor a gyermek így szólt:

– Ó, anyám! A te gyermeked vagyok-e vagy csak egy kis rabszolga, akit a piacon vásároltok? Ha a te gyermeked vagyok, hulljon a gyümölcs a gyékényre!

Megrázta a fát, és hullt-hullt a gyümölcse. Két kosarat töltöttek meg arannyal, húszat ezüsttel, húszat meg gyönggyel.

– Rajtatok a sor, asszonyok, hisz azt állítottátok, ti ültettétek a fát – szólalt meg a király.

Az asszonyok rázták-rázogatták a fát, de bizony arról semmi sem hullott.

– Fény derült a hazugságotokra! – kiáltott fel a király. – Az én fiam ez a gyermek, és alighanem anyjával is ti üztetek gonosz varázslatot! Takarodjatok, fel is út le is út!

A két asszony sírva elkotródott.

Andriamihamina szent falat emeltetett Ifaranombi sírja köré.

Aztán megváltoztatta a fia nevét is, és az „ebadta kölyök”-ből „kisfiam, aranyom” lett.

AZ ÖKÖRTOLVAJ REVERE, A NAGY TÁNCOS

Belo, Ciribine mellett.

A sziget legdélibb részén járunk, az izzó homok, a Szomjúság Országában. Csak szárazság minden, tikkadt sivárság.

De hiába nehéz az élet, az emberek táncolnak, énekelnek. Azoknak a véleménye szerint, akik erre jártak, nincs az egész szigeten vidámabb ember az antandrojnál*.

Esténként, a falu tamarindfával körbe ültetett terén, ahol a felaggatott ökörkoponyák majd feltűnnek, majd meg homályba vesznek a lángok táncoló fényében, a táncosok azt utánozzák, hogyan kering a papanga a zsákmánya körül.

Ezek az ökörkoponyák nemegyszer győzelmi jelvények: lopott ökrök koponyái.

– Lopott?! Még mit nem! – kiáltanak fel a Vének. – Hadizsákmányként kerültek hozzánk, miután már előre hírt adtunk a tulajdonosnak: „Mikor újra jó a hold, ellopom az ökreidet.” Így kívánta ezt meg a szokás. De manapság, hogy tilos az ilyen rajtaütés, bizony lopás a neve...

És megvetésük jeléül kiköpik a megrágicsált bételt.

*

*Amikor a nagy folyó megárad,
Megöl száz embert,
Elnyel ezer ökröt...*

Itt, Androiban, híresek a táncosok.

A legügyesebbet Reverének hívták. Senki sem táncolt hozzá foghatóan. De ő is, rokonai is, igen jeles ökörtolvajok voltak.

A király éppen fiának lakodalmát ünnepelte, és hét nap, hét éjjel folyt a tánc, és szólt az ének. De az esküvői lakoma befejeztével Revere és rokonai elmenekültek, elhajtván az ökröket.

De a faluban tovább tartott az emberek táncos kedve, és Revere csakhamar visszatért, olyan igen-nagyon lelkesedett a táncért.

Táncolt, táncolt, nappalokon és éjjeleken át.

Akkor a király megkérdezte:

– Ki ez az ember, aki így táncol?

– Nem ismeri senki – felelték az emberek.

– Ám jó – folytatta a király –, tartsátok szemmel, és fogjátok el. Tudni akarom, honnan jött ez a pompás táncos.

Reverét félelem fogta el és elrejtőzött.

Ahogy eljött az este, meghallotta, amint az asszonyok ütemesen tapsoltak, és kisvártatva már nem tudta megállni, hogy elő ne jöjjön rejtekhelyéről. Ment táncolni.

– Ki vagy? – kérdezte a király.

– Egy életem, egy halálom, megmondom az igazat. Én loptam el az ökreidet. Nyolcan voltunk hozzá. Rokonaim elmenekültek. Magam nem tudtam ellenállni annak a gyönyörűségnek, hogy táncoljak.

– Mit szólna ehhez, ó, népem? – kérdezte a király.

– Meg kell ölni, atyánk – felelte a nép –, mert gonosz dolog az, ha életben hagyod.

– Helyes! – felelte a király. – öljétek hát meg.

És ekkor megszólalt Revere:

– Szívesen meghalok, de hívd össze az asszonyokat, hogy tapsoljanak, és hadd táncoljak addig, míg bele nem halok.

– Igen, így lesz helyes! – felelte a nép.

És Revere táncolt-táncolt, közben a tömeg kurjongatott, füttyült meg tapsolt.

Így táncolt a végkimerülésig.

– Most öljétek meg – suttogta. – Boldog vagyok, hisz azért halok meg, mert nagy táncos voltam.

És a nép megölte.

BIBIOLO, A NAGY ÁLLAT ÉS A RAVASZDI FIÚK

Morondava környékéről

Mindenütt vigasztalan szárazság. A fák égre emelik kiaszott, tövissel borított karjaikat: ez a kandeláberfa, az a polipfa, az a szivarfa, az meg a korallfa. S köztük a baobab fák olyanok, mint hatalmas szörnyetegek, melyek iszonyú törzsükben féltékenyen őrzik a víztartalékot. Reggelente az asszonyok énekszóval vonulnak ki, hogy összegyűjtsék a tövisekre leszállt harmatot, és ezt az értékes vizet elzárják a *ranovatoba*, a kőtartályba, melyet nagyerejű amulettek vesznek körül.

És mégis, itt mindenhez mulatozás kapcsolódik: halálhoz, születéshez, szép holdvilághoz, egy sóskaraj megjelenéséhez. És a Nagy Állat, *Bibibé* – mert ember volt valamikor ez az állat, s ezért is hívják *Bibiolónak*, pontosabban *Bibiolonának* (*bibi*: állat, *olona*: ember) –, gonosztettei sem arra valók, hogy nyugtalanítsák ezeket a gondtalan embereket, hanem hogy szórakoztassák és felvidítsák őket.

*

Férfiak! Ehe, ifjak, ehe, ehehe!
Érdekeset énekelünk most nyomban.
Hallgassátok meg Bibiolo történetét.
Ehehe! Ehehe!

Bibiolo mindent felfalt. Senkinek sem volt már belévő falatja. De egy szép napon egy asszony hosszú, nagyon hosszú útra ment, és egy fára bukkant, mely telis-tele volt csodálatos gyümölccsel. Jócskán evett belőle, és kosárszámra vitt haza gyermekeinek is.

– Anyám – mondta a három gyermek közül a legkisebb –, mondd, hol találtad a gyümölcsöt, hogy elmehessünk, és magunk is szedhessünk?

– Megmondom, gyermekeim. Hosszú-hosszú út vezet a fáig. Főként arra ügyeljete, hogy arra az útra ne térjete, mely a Bibiolóhoz vezet.

– Rendben van, úgy lesz! – felelte a középső.

És mentek, mendégéltek...

Amikor már igen messze jártak, néptelen utat pillantottak meg.

– Ezen az úton kell mennünk – mondták –, és akkor rátalálunk a fára.

Rátértek, és megérkeztek a fához, mely csak úgy roskadozott a gyümölcstől.

– Gyerekek – mondta a legidősebb –, lesz, amennyit csak szemünk-szánk kíván, de éhezünk is sokáig. Ma pedig sokat eszünk, hiszen ma találtunk rá a gyümölcsre!

Ej... rátaláltunk... e... e... e... a... a... a...

És mindnyájan vele énekeltek.

A középső fiú megszólalt:

*Mondd csak, bátyám,
Mondd csak, öcsém,
Ha nem választottuk volna a helyes utat,
Bibiolónál kötöttünk volna ki,
És eddig már mindünket felfalt volna...
Viszont élünk, ugyancsak élünk!
Sehogy sem értem ezt.*

Amikor a legkisebbre került a sor, ez így énekelt:

*Nincs ezen mit érteni!
De hogy bajunk lesz még belőle, az biztos!*

De a legidősebb így felelt:

– Ej, mi baj érhet bennünket most, hogy már van mit ennünk?

– Az ám! – tette hozzá a középső.

– Bolond ez! – kezdte rá újra a legidősebb. – Mi baj érhetne bennünket, ha egyszer nem tévedtünk a Bibiolóhoz vezető útra?

– Lehet, hogy bolond vagyok – felelte a legifjabb –, de különös fa ez, s biztosan nem másé, mint Bibiolóé. De hát se baj! Együnk!

Még szinte ki sem ejtette ezeket a szavakat, mikor Bibiolo ott termett előttük.

– Kutyák! – üvöltötte. – Megeszitek a gyümölcsömet!

A fiúk sírva fakadtak és elszontyolodtak.

– Ó, jaj, jaj, Bibiolo megesz bennünket!

De Bibiolo kedvesen így folytatta:

– Másszatok csak le, gyermekeim!

– Nem, nem mászunk le, mert meg akarsz bennünket enni.

És a középső fiú megismételte:

– Nem, nem megyünk le.

De a legifjabb így szólt:

– Ereszkedjünk le, hisz nincsen semmi mód a menekülésre.

– Szálljatok le, gyermekeim, nem eszlek meg benneteket – mondta Bibiolo roppant szelíd hangon.

A gyermekek lemásztak. Bibiolo pedig elvezette őket házikójába, és anyját bízta meg a gyermekek őrizetével.

– Nézd csak, anyám, ezeket a gyermekeket. Megeszem majd őket, ha már elég kövérek lesznek.

Bibiolo elment vadászni. És minden áldott este hazahozta, amit csak talált: óriáskígyót, tandrakát, mézet. Mindent hozott. Ezt cselekedte hónapokon át.

Egy este rázendített:

Úgy szokás az apámnál,

Dal van ott meg tánc, gyermekeim.

Nálatok meg, gyermekeim, egyre csak sírnak.

Az én apámnál, gyermekeim, a... a... a...

A középső fiú így válaszolt:

Az én apáméknál sok lándzsa van,

Így járja ez minálunk a... a... a...

Bibiolo elnevette magát:

– De jól válaszol ez a kisfiú!

Amikor hazatért a vadászatból, és mindenféle állatot hozott magával, Bibiolo így biztatta a gyermekeket:

– Egyetek, gyermekeim!

De a gyermekek így feleltek:

– Mi bizony nem eszünk ilyen állatokat. Méz, sündisznó, tandraka, répa, az a mi eledelünk, de kígyót, kutyát, ilyesmit ugyan nem eszünk.

– Jól van – felelte Bibiolo –, azt egyétek, ami ínyetekre van, a többit majd megeszem én. Csak fordítsatok hátat, mialatt eszem.

Bibiolo egyetlen szempillantás alatt minden ennivalót felfalt.

Este aztán így énekelt:

Apáméknál is így szokás:

Baltával töröm el ezeknek mind a nyolc csontját.

A legifjabb így válaszolt:

Úgy járja az az én apámnál,

Sok lándzsa van az én apámnál.

– Ab! Ah! De ügyesen válaszol ez a kicsike, de jól tud énekelni! Ejnye, de furfangos!

Egy napon Bibiolo így beszélt:

– E... e... e... A legnagyobb már szép kövér, meg a középső is! Majdnem ehető már mindkettő. De a kicsi még mindig igen soványka. Ezt ugyan meg nem hizlalom!

– Ó, a Bibiolo megesz bennünket – mondta magában a kicsi.

Másnap elmondta bátyjainak, hogy mit hallott.

– Ne együnk sokat, hogy a Bibiolo meg ne egyen bennünket.

– Örökké csak bajt emlegetsz! – förmedtek rá a többiek. – Hazudsz!

– Ha azt hiszitek, hogy hazudok, ám halljátok meg magatok!

Ezen az estén mindhárman füleltek Bibiolo szavaira.

A szörnyeteg megtapogatta a két nagyobbikat, és így szólt:

– Igen, ezek már elég kövérek.

Majd a kicsit tapintotta meg:

– Olyan ez, mint valami kutyacontváz, keményre aszalódott, akár a kagylóhéj!

A gyermekeknek most már nem lehetett kétségük, mi Bibiolo szándéka.

Másnap megtöltöttek rizzsel egy kis lopótököt, egy nagyobbat kukoricaliszttel, egy még nagyobbat pedig mézzel.

Ahogy Bibiolo kihúzta a lábát, és elment vadászni, nyomban elszöktek. Útközben szúrós fűvet szedtek, és ilyen könyörgésbe fogtak:

– Ha szúrós fű vagy, anyánk, ha szúrós fű vagy, apánk, sebezdel Bibiolo lábát, de ha nincs közöd a szüleinkhez, hát gázoljon át rajtad Bibiolo!

A három gyermek már elég messze járt, amikor Bibiolo rájött a szökésükre. Üldözésükre eredt, de a szúrós fű belefúródott a lábába, és így haza kellett térnie, hogy lábbelít húzzon.

Kicsivel odább a gyermekek nagy tövises kaktuszra bukkantak. Ehhez is könyörögtek, akárcsak előbb a fűhöz.

Amikor Bibiolo át akart furakodni a kaktusz mellett, a tövisek beledöfködtek a fülébe, és így haza kellett mennie fejszéért.

A gyermekek hamarosan egy tavat pillantottak meg, és ehhez is könyörögtek, akárcsak a fűhöz meg a kaktuszhoz.

Amikor Bibiolo át akart kelni a tavon, sokáig küszködött a vízben, és majdhogya bele nem fúlt. Végül félig kihörpintette a tavat és végre átgázolhatott.

A gyermekek meg csak rohantak, rohantak, és most Bibiolo, aki nagy öklendezéssel már ívben kiokádta magából a vizet, előre tört, és majdhogya utol nem érte őket. Akkor elhintették a rizst az út mentén.

– Együgyűek ezek a gyermekek – morogta Bibiolo –, lám, eldobálják az ennivalójukat, pedig haza akarnak érni szüleikhez! Mindjárt összeszedem, mert különben az egészet megeszik a madarak.

Úgy tett, ahogy mondta, és a gyermekeknek sikerült kicsivel növelni a távolságot. De hamarosan megint ott járt közvetlenül a sarkukban. Akkor elhintették a kukoricalisztet, majd a mézet is. Bibiolo pedig mindent összeszedett és hazavitt. És közben a gyermekek végre hazaértek.

Amikor szüleik megtudták, hogy Bibiolo üldözi őket, kukoricát öröltek, és megtöltöttek vele húsz fazekat, majd kivágtak egy korallfát*.

Csakhamar megérkezett Bibiolo.

– Jó napot! – köszöntötte a királyt. – Országodban töméntelen sok kukoricát örölnek.

– Üljünk le – felelte a király –, és elsőnek is egyél.

Megkínálta tejjel, mely nem volt más, mint a korallfa nedve.

Ezalatt a kukoricalisztet megfőzték ebben a mérgező folyadékban. A nedv megkocsonyásodott. Ahogy megfőtt, fel is tálalták Bibiolónak, s az tíz fazékra valót evett meg belőle.

– Mára jóllaktam – dalolta Bibiolo. – De jól érzem magam! Gyermekeim, énekeljeteK csak egy dalt!

A gyermekek táncra perdültek körülötte, és így énekeltek:

*Bibiolo feje kavargjon, mint a nagy forgószél,
Testét falják fel a papangák,
Belei váljanak kígyóvá!*

– Elég! – hördüli fel Bibiolo. – Ne énekeljeteK tovább! S a korallfa nedve felpuffasztotta és megölte.

ZATOVO, AKIT NEM ZANAHARI* TEREMTETT

Morondava környékéről

Az egybegyűlt hallgatóság soraiban voltak olyanok, akiknek számára Zanahari jelentette mindazon dolgok összességét, melyeket az ember a feje fölött láthat, tehát a napot, a holdat, a csillagokat.

Mások viszont a földdel azonosították Zanaharit.

Egy varázsló így beszélt: – Tiszteljük a földet, igen. De vajon isten és a föld nem egy és ugyanaz-e?

Senkinek sem jutott eszébe, hogy ezt a Zatovót, akinek csak fél keze, fél lába, fél szeme és fél füle volt, Zanahari teremtményének tartsa. De amint kapcsolatot talált istennel annak lányán keresztül, éppen olyan lett, mint a többi lény, akit a Teremtő alkotott.

*

*Legyen bár álom vagy hazugság,
Amit a Vének mesélnek,
Nem én vagyok a hazug,
Hiszen csak őket ismételem.*

Zatovót nem Zanahari teremtette. Úgy nőtt ki a földből, mint valami növény. Voltak ökrei, de ezeket az ökröket sem Zanahari teremtette. Juhai kövérek voltak, de nem olyan füvet legeltek, melyet Zanahari teremtett.

Zatovónak csak fél szeme, fél füle, fél karja és fél lába volt.

Nagy tüzet rakott, és a füst Zanahari orra alá szállt, s ez zavarta.

– Mi történik ott lent a földön? – kérdezte Zanahari.

Hírnököt menesztett Zatovóhoz.

Ez leszállt a földre.

– Mi történik itt? – kérdezte. – És ki vagy te?

– Engem nem Zanahari teremtett – felelte Zatovo –, magam jöttem elő a földből.

– Hogy hívnak?

– Zatovocinatao-nandriananahari* a nevem.

A hírnök visszatért Zanaharihoz, és elismételte neki az imént hallott szavakat. Amikor Zanahari meghallotta a feleletet, szakadó esőt zúdított a földre, hogy eloltsa a tüzet. Ebből az esőből születtek a tavak meg a tenger. De Zatovo magas hegyet épített magának, oldalába pedig barlangokat vájt. És míg szakadt az eső, odamenekült majd fölment a hegy tetejére, újra nekiállt, és tüzet rakott. És a füst újra csak fölszállt Zanahari orra alá.

– Ez aztán mégiscsak furcsa! – mondta Zanahari.

És újra elküldte hírnökét a földre.

– Ki vagy te tulajdonképpen, hogy így zavarod Zanaharit a füsttel?

– Mondtam már, én vagyok Zatovocinatao-nandriananahari, és úgy nőttem ki a földből, mint valami növény. Nem Zanahari teremtet engem, nem is akadályozhat meg abban, hogy tüzet rakjak.

Amikor a hírnök megvitte ezeket a szavakat Zanaharit mindnagjobb csodálkozás fogta el. Így szólt hírnökéhez:

– Vezesd el hozzá ezt a tehenet meg az üszőjét, és kérdezd meg, a kettő közül melyik a másiknak az anyja.

Zatovo pedig elválasztotta egymástól a két állatot. A tehén erre elbődült az üsző meg elindult feléje.

– Mondd meg Zanaharinak, hogy amelyik állat elbődült, az az anyja a másiknak.

Így szólt és a tehénre mutatott.

A hírnök visszatért Zanaharihoz. Megvitte neki Zatovo válaszát mire Zanahari csak még jobban csodálkozott.

– Ezt az embert nem én teremtettem, és lám, mégis ismeri az élet dolgait. Vidd el neki ezt a botot, és kérdezd meg tőle, melyik a bot teteje, és melyik a vége.

Zatovót nem lepte meg a kérdés. Feldobta a botot a levegőbe: a bot kettőt-hármat perdült, majd egyik végével a földbe fúródott.

– Mondd meg Zanaharinak, az a bot vége, amelyikre föld tapadt.

Így hát Zanaharinak el kellett ismernie, hogy nagyon erős ez az ember, akit nem ő teremtet. De megesküdött, hogy az övé lesz az utolsó szó.

Elküldte hát a lányát, hogy vizet merítsen a forrásnál. A lány rendkívül szép volt.

Lehajolt a víz fölé, de amikor meglátta a képét, megrettent, mert a vízben Zatovo arca verődött vissza. Zatovo ugyanis a nyomába szegődött, és elrejtőzött egy szikla mögé. És Zatovo tükörképét látta meg a vízben.

Nagyon elszomorodott, és újra csak visszament a forráshoz, hogy megnézze, a tükörképét. Akárcsak az előbb, most is Zatovo képét látta, és erre azt hitte magáról, hogy csak fél szeme, fél füle, fél karja és fél lába van.

És e pillanatban Zatovo előjött a sziklák mögül, és megkérte, legyen a felesége.

A lány beleegyezett.

Ahogy ezt Zanahari megtudta, éktelen haragra gerjedt, mire a földön minden remegni kezdett.

Zatovónak meg feleségének el kellett rejtőznie, hogy bosszúját elkerülje.

De ezenközben Zatovo már nem is volt többé olyan csúnya. Kinőtt a többi végtagja, a másik szeme meg a füle. Így aztán két szeme, két füle, két karja és két lába lett. Feleségével együtt boldogan élt egy ideig.

Egy napon Zatovo a földből emberi alakokat gyúrt.

De csak ott feküdtek mozdulatlanul. Megkínálta őket maniókával, hadd egyenek, de nem ettek. Ökröket vágott le, felszeletelte a húst, juhokat is vágott, de csak nem ettek. Aztán állatokat is gyúrt a földből.

Zanahari saját szemével akarta látni, mit művel Zatovo a földön, és ezüstláncon leereszkedett a földre.

Meglátta a földből gyúrt alakokat, és így szólt Zatovóhoz:

– Miért nem lehelsz beléjük életet?

– Ehhez nem értek! – felelte Zatovo.

Zanahari nagyon meg volt elégedve a válasszal.

Rájuk fújt, mire az alakok megmozdultak, emberekké, állatokká váltak. Az emberek közül az egyik egészen fehér, a másik meg egészen fekete volt. Egy idő múlva mindent felfaltak, ami csak akadt a földön, aztán egymásnak estek és verekedtek. A kajmán pedig rémületet keltett mindenfelé, amerre csak járt-kelt.

Borzalmas éhínség után Zatovo elismerte, hogy Zanahari legyőzte. Erre az szakadó esőt zúdított a földre, az esőcseppek

pedig rizsszemekkel vegyesen hullottak. Zatovo a hegyről köveket görgetett le a síkságra, gátakat emelt, mire bőségesen termett a rizs a földeken.

De közben Zatovo és felesége nem volt maradéktalanul boldog, mert nem voltak utódaik.

– Pedig egyszerű ez! – szólalt meg Zannahari. – Adok neked gyermekeket, de továbbra sem tudhatod meg, hogyan kelnek életre.

Zannahari fújt egyet, Zatovo feleségének pedig nőni kezdett a hasa, és sok gyermeket szült. Aztán Zannahari odit adott nekik, hogy megvédje őket minden bajtól.

– Ilyen odit csak a szent fákban találhatsz – mondta Zannahari. – Ezzel szemben én akkor veszem vissza az élet leheletét, amikor jónak látom.

– És mi marad nekem; nekem, aki a testüket alkottam? – kérdezte Zatovo.

– Igaz – felelte Zannahari. – Akkor hát őrizd meg a testüket a földben, ahonnan magad is kinőttél, mint valami növény. S az én dolgom, hogy visszavegyem az élet leheletét.

Zatovo pedig újra elismerte, hogy legyőzték.

De ez a magyarázata annak, miért is temetik el a halottakat.

BEANDRIAKE, A TENGERÉSZ, AKI MEGMENTETTE A KIRÁLY LÁNYAIT

Belo, Ciribine mellett, Morondava környéke

A vezók* hazájában vagyunk, ők pedig született tengerészek.

Olyan erősek és olyan hatalmuk van a hullámok fölött, hogy ha egy bizonyos módon fújnak bele a trombitacsigába, feltámad a szél a tengeren. De le is tudják csillapítani a tenger haragját.

Így mesélik a Vének, nekik pedig hinni kell.

*

Eljöttem hát, halljátok mesémet.

Élt valamikor egy tengerész, akit mindenki ismert, olyan mesterien kezelte a vitorlásbárkát. Lahindranónak hívták, fiának pedig Beandriake volt a neve. Amikor a fiú megnőtt, együtt hajózott apjával.

Aztán meghalt Lahindrano, Beandriake pedig ilyen esküvést tett:

– Szórják szét a csontjaimat, ha a földön halok meg, de ha a tengeren pusztulok el, úgy temessék el a testemet, ahogy férfihoz méltó.

Az emberek megkérdezték, miért beszél így, mire Beandriake így válaszolt:

– Amikor kicsiny voltam, apám így oktatott: „Beandriake, a vitorláson élj, a vitorláson halj meg.” Én, Beandriake, most, a halála után, elnevezem apámat Ilahincambónak*.

És akárcsak az apja, Beandriake is híres tengerész lett.

Egy napon egy fehér ember öt matrózt vett fel, és ezt kérdezte tőlük:

– Melyőtök lehetne a vezető?

Így válaszoltak:

– Egyikünk sem, de ismerjük Beandriakét. Beandriake nem állat, de nem is ember, hanem több annál.

– Hívjátok ide! – szólt a fehér ember.

Elmentek Beandriakéért, és a fehér ember így beszélt hozzá:

– Nagyon ügyes tengerész vagy, elviszlek magammal.

– Jó – felelte Beandriake –, nem mondok nemet.

És ezzel elszereződött.

Akkor Beandriake megkérdezte:

– Mikor térünk vissza?

– Fél éven belül – felelte a fehér ember.

– Jó – válaszolta Beandriake –, fél év múlva elhagyom a hajódat, akár földet érek, akár a vízen kell maradnom.

Ezek után messzi útra keltek.

És mentek mentek...

De azért iparkodjunk, hiszen a mesét be kell fejezni.

Öt és fél hónap elteltével eszükbe jutott, hogy hazatérnek. Aztán csak múlt az idő, és még mindig a tengeren voltak. Véget ért már a hatodik hónap, és eljött a hetedik.

Beandriake akkor megszólalt:

– Ne tovább, kiszállok!

A fehér ember így felelt:

– Hogyan tehetnéd? Szárazföld sehol. Hová még? A halál vár rád!

– Engem ez nem aggaszt – válaszolta Beandriake. – Adj csak egy kis csónakot, egy kevés vizet és kétszersültet, meg dohányt. Nem pusztulok el.

– Jól van – felelte a fehér ember.

Adott neki mindent, s azzal tovább ment. Beandriake is folytatta a maga útját.

Ment, ment, és egy napon így szólt magában:

– Nevem Beandriake, apám vitorláson nevelt fel, ismerem a tengert.

És ahogy feltámadt a szél, Beandriake belefújta a trombitacsigába, és a szél kitért a csónakja elől.

Végre egy szigetet pillantott meg. A szigeten kőházikó állt, Ndrimobé* háza.

Bent megpillantott két kislányt is, akik testvérek voltak.

Beandriake feléjük tartott, mire a lányok kijöttek a házból.

– Honnan jössz? – kérdezték.

– A tengerről jövök – felelte egyszerűen Beandriake.

A két testvér így kiáltott fel:

– Fordulj sarkon, mert ha Ndrimobé megérkezik, felfal.

– Engem ez nem aggaszt – felelte Beandriake. – Megvárom.

De már jött is Ndrimobé.

– Mi járatban vagy? – kérdezte.

– A tengerről jöttem – válaszolta Beandriake.

– Még ma fölfalak! – förmedt rá Ndrimobé.

– Lehet, de engem ez nem aggaszt – vágta rá Beandriake. – De előbb is játsszunk katrát*. Ha háromszor megversz, megehetsz, de ha én verlek meg háromszor, megöllek.

Beandriake elhozta a katrát a kis csónakból, de hozott egy hegyes vasrudat is. Nekiültek játszani, és háromszor megverte Ndrimobét.

– Most pedig agyonváglak, hisz legyőztelek!

Azzal Beandriake úgy föltöven vágta a vasrúddal, hogy a szörny belehalt.

– Nyisd fel a hasát! – kiáltozta a két testvér. – Mert emberek meg állatok vannak benne.

És való igaz, sok ember meg állat került elő a szörny hasából.

Akkor Beandriake megkérdezte a két kislánytól, mi a falujuk neve.

– Inohona faluból jöttünk – mondták –, apánk az ország királya.

– Hogy hívják király apátokat? – kérdezte még Beandriake.

– Rabemaneke – felelték –, anyáknak pedig Ramibanta a neve.

– Ismerem őket. Az ő falujukból való vagyok én is. Ti vagytok hát azok a gyermekek, akikről azt mesélték, hogy elvitték őket a *lolók**?

– Igen – felelték. – Ndrimobé rabolt el bennünket. Nézd, itt, a lambánkon láthatod a nevünket.

– Hogyan tudott benneteket ide hurcolni?

– Lenyelt mindkettőnket, és ahogy megérkezett, kihányt magából.

– Jól van – felelte Beandriake. – Útra kelek, hogy hírt vigyek szüleiteknek. Adjátok ide a lambátokat, hogy megmutathassam nekik, és egy hónapon belül visszatérek apátokkal.

– Miért ne tarthatnánk veled? – kérdezték.

– Nem – felelte Beandriake –, nagyon veszélyes az út. Legyetek türelemmel, biztosan visszatérek.

Beandriake útra kelt.

És ment, ment.

A harmadik napon egy hajót pillantott meg maga előtt. Erre felfordította a csónakját és ráült. A hajóról meglátták és felvették.

– Honnan jössz? – kérdezte a parancsnok.

– Tengerész vagyok – felelte Beandriake. – Hajótörést szenvedtünk, és egyedül én maradtam életben.

– Mi a falud neve? – folytatta.

– Inohona – felelte Beandriake.

– Jól van, hazaviszlek – válaszolta a parancsnok.

Hosszú-hosszú napok múltán partot értek. Kiszállt Beandriake meg tíz matróz.

Beandriake elment a király palotájához, és így szólt:

– Vezessetek a király elé, mert mondanivalóm van számára.

Bevezették a királyhoz, és Beandriake így kezdte:

– Láttam a gyermekeidet.

Azzal megmutatta neki a két lambát.

Ezt látva a király semmit sem kételkedett, és így felelt Beandriakénak:

– Amint itt lesznek a gyermekeim, neked adom feleségül a nagyobbikét, Iciboakabaót.

Egybehívta az embereit, és elkísértette Beandriakét arra a szigetre, ahol a gyermekei éltek. A hajó elindult, vitte a kislányok játékait, ékszereit meg egy-egy új lambát.

Gyerünk, gyerünk, bolond mese ez, csuda történet...

Szóval mentek, mentek.

Hosszú-hosszú napok múltán megérkeztek a szigetre. Beandriake és kísérei partra szálltak. Kiosztották a lányoknak a játékokat meg az ékszereket, melyeket apjuk küldött, majd hajóra szálltak mindnyájan.

Hosszú-hosszú napok múltán kiszálltak Inohonában.

Amikor Rabemaneke megpillantotta a gyermekeit, eszméletét vesztette, mire a gyermekei így kiáltottak fel:

– Ha azért vesztetted el az eszméletedet, mert gyűlölsz bennünket, akkor halj meg, de ha ennyire szeretsz minket, akkor élj!

A király nyomban magához tért.

Most a gyermekek estek össze ájultan, mire a szülők így kiáltottak fel:

– Ha a gyűlölettől ájultatok el, ám haljatok meg, de ha ennyire szerettek bennünket, éljetek!

Ezekre a szavakra a kislányok magukhoz tértek.

A király összehívta egész népét. Ilyen beszédet tartott:

– Népem, halljad, mi mondanivalóm van: Iciboakabaót még ma hozzáadom Beandriakéhez. És ha Beandriake azt mondja valakinek: „Halj meg!”, akkor meghal, és ha azt mondja: „Élj!”, élni fog. Aki nem szereti Beandriakét, nem szeret engem, de aki őt szereti, engem is szeret.

A nép így felelt:

– Nincs senki, aki bármit is megtagadna Beandriakétól, legyen az bár erdő, víz, tűz, ég vagy föld.

IKOTOFECI ÉS IMAHAKA, A KÉT KÓPÉ

Imerina

A csínytevés birodalmában járunk. A sok tréfa, móka, végigjárja a Magas Fennsíkot északról délig, a folyók hátán utazik egészen a partokig, bukfenceket hányva tart lefelé a sziklafalon a Nagy Erdőn keresztül, végig a kaktuszokon át, egészen a sziget legdélibb csücskének homokos síkságáig.

A burzsanók* keresztül-kasul járnak a szigetet, s aztán esténként, a nagy tűz mellett ülve terjesztik, és soha ki nem fogyó, vaskos részletekkel fűszerezik ezeket a meséket. És ahogy a tűz lángjai felcsapnak, úgy tör fel a nevetés időről időre.

Világos, hogy „mesékről, bolond történetekről” van szó! Az áldozatok bizony nagyon is hiszékenyek!

1

Nosza, jól figyeljetelek rám...

Két kópéról lesz most szó, akiknek híre idáig eljutott.

Hej... férfiak... hej... asszonyok, figyeljetelek!

Ikotofeci és Imahaka útra kelt, ki-ki a maga szűkebb hazájából. Ikotofeci nyugaton lakott, Imahaka pedig keleten. Ikotofeci keletnek tartott, Imahaka pedig nyugatnak ballagott. A két férfi összetalálkozott egy völgyben, és köszöntötte egymást.

Imahaka egy agyagból készült ásófejet vitt, Ikotofeci pedig kosárban egy hollót cipelt magával.

– Mit viszel, uram? – kérdezte Ikotofeci.

– Ásót. Szeretném elcserélni egy tyúkért – felelte Imahaka.

– No nézd csak! Én meg egy tyúkot viszek, és szívesen elcserélném egy ásóért.

– Áll az alku. Menjünk kicsivel odébb, és cseréljük ki a portékánkat.

– Barátom – szólalt meg Ikotofeci –, ne nyisd ki most a kosarat. Ijedős a tyúk, nincs megkötve, még elröpül.

– Én pedig most edzettem meg az ásófejet. Várj vele, csak később használd, mert esetleg ki talál csorbulni.

Azzal mindegyik ment tovább a maga útján.

Imahaka hazaért és nyomban kinyitotta a kosarat mire a holló káromgva elrepült.

Amikor pedig Ikotofeci nyelet akart illeszteni az ásóba, hát széttört az ásófej.

Mindegyikőjüket csodálat fogta el cimborája iránt.

Így kiáltottak fel szinte egy időben:

– Remek kópék vagyunk mindketten, össze kéne fognunk!

E kaland után hamarosan ismét összehatalálkoztak.

Imahaka szólalt meg elsőnek:

– Ha valóban cimborák vagyunk, mérjük össze az eszünket!

– Helyes! – felelte Ikotofeci. – Kezdjük!

– Van valami, amin nem győzők csodálkozni – kezdte Imahaka. – Ha te tudsz rá magyarázatot, elismerem, hogy elméd élesebb, mint az enyém: hogyan lehet az, hogy ez a fekete szőrű tehén fehér tejet ad?

– Nem tudom – felelte Ikotofeci. – De van valami, amin én sem igazodom el, és ha te tudsz rá magyarázatot, elismerem, hogy okosabb vagy nálam: ez az ökör meg juh egyképpen fűvet eszik. Miért van mégis az egyiknek hosszú és vékony farka, a másiknak meg rövid és bozontos?

– Nem tudom, mi rejlik emögött.

És mindketten elismerték, hogy vereséget szenvedtek.

– Akár, ha testvérek volnánk! össze kell fognunk.

Erre jó vacsorát készítettek, mondván, hogy majd együtt elfogyasztják.

– Először aludjunk egyet, és amelyikünk szebbet álmodik, legyen azé a vacsora.

Azzal nyugovóra tértek.

Nemsokára Ikotofeci kinyitotta a szemét, és megszólalt:

– Azt álmodtam, hogy felmentem az égbe, és olyan pompás dolgokat láttam, hogy szemem-szám elállt a csodálkozástól.

– Én pedig azt álmodtam – mesélte Imahaka –, hogy a szemem láttára felmentéi az égbe, mire ezt mondtam magamban: „Annyira elkápráztatja a csodálatos látvány, hogy biztosan nem akar már

visszajönni.” És ahogy felébredtem, megettem a vacsorát. Pedig lám, itt vagy!

Mit szóltok ehhez, ó, asszonyok?

Eh... eh... eh... és ti, emberek?

Nem értem még a végére, hegyeztétek csak a fületeket!

2

A völgyben élt egy öregasszony, aki naphosszat a juhait őrizgette. Árpa volt a szemén, és alig látott.

Ikotofeci és Imahaka ráköszönt. Látták, hogy beteg a szeme, azért így kezdték:

– Híres ombiazik* vagyunk, anyám!

Az öregasszony megörült, és kérte, adjanak fanafodit* a szemére. Ezek nyomban kaptak rajta, és valami ragaccsal bekenték a szemét, majd ráparancsollak, hogy nyissa ki.

Az öregasszony siránkozni kezdett:

– Vegyétek le ezt a fanafodit, uraim, mert már egy szemernyit sem látok.

De azt felelték, hogy türelemmel kell lennie, különben kockáztatja a gyógyulást.

Ezalatt összeterelték az asszony juhait, és elmenekültek. Az öregasszonyt pedig egy gallyat gyűjtögető embernek kellett hazavezetnie.

Egyik nap a két kópé felesége megbetegedett, és mindketten citromot kértek, hogy orvosságot készíthessenek belőle. De sehol sem volt citrom, csak egy öregember kertjében. A kert egy szigeten volt, körös-körül pedig csak víz, teli kajmánokkal.

Kiáltoztak a raingahinak* és kértek tőle citromot. De az megtagadta. Erre kövekkel kezdték dobálni, és eltalálták a fején. De az öreg felszedte a köveket, és visszahajigálta rájuk. Egy idő múlva göröngyökkel kezdték dobálni. Az öregember egészen belevakult, és körötte már nem volt kő, amivel megdobálhatta volna őket, mire citromokat kapott fel, és azzal célozta meg Ikotofecit meg Imahakát.

A két cimborá pedig elkapdosta a citromokat, és kicsúfolta az öreget. Az kétségbeesve álldogált a kertjében, és dühösen

ordította.

És a két kópé úgy osont el, mint a kajmán, mely a száraz fűben kúszva cipeli zsákmányát.

3

Ha juhhúsról volt szó, a két kópé elképesztő étvágyról tett tanúbizonyságot. Egy napon, hogy egy öregasszony mellett ballagtak el, odamentek hozzá, és így szólították meg:

– Anyánk, van egy ötletünk, amitől egyszeribe megszűnik a juhok őrzésével járó minden nyűglődésed. Biztosan le sem ülhetél már régóta, mert ezek miatt a telhetetlen juhok miatt reggeltől estig talpálnod kell.

– Így igaz – felelte az öregasszony. – Köszönöm, hogy jó szívvvel vagytok irántam. Mit tegyek hát?

– Ide figyelj: mindegyik juhnak köss a lábára kötelet. Végül az összes madzagot kösd a derekadhoz, és ha valamelyik meg akarna ugrani, csak húzz egyet a madzagján, és máris visszajön.

Így is tett az öregasszony, mert nem látott át a szitán.

„Talán valóban könnyebb lesz így a juhok őrzése” – gondolta.

Köszönetet mondott a két kópénak, és úgy tett, ahogy azok tanácsolták.

Amint pedig magához bogozta a juhokat, a két kópé felhergelte a kutyákat, és az öregasszonyt úgy összevissza rángatták a juhok, hogy belehalt. Ekkor aztán ketten elterelték az összes juhokat, és apránként mind megették.

Egy másik alkalommal, hogy a két kópé éppen megint együtt bandukolt, egy öregembert pillantottak meg, aki az ökreit őrizte.

Így fondorkodtak: – Mit süthetnénk ki, hogy az öreggel levágassuk egyik ökrét?

Ikotofecinek támadt egy ötlete:

– Nem nagy dolog, csak egyikünknek meg kell bújni a sziklák közt, például itt.

– Jól van – felelte Imahaka.

Ikotofeci bebújt a sziklakövek közé, Imahaka pedig megindult az öreg felé.

– Pipiliki... Pipiliki... Meghal az öregember, ha nem áldoz fel egy ökröt! – szólalt meg Ikotofeci, és szavától visszhangzott a szikla.

A hang hallatára az öregnek torkán akadt a szó a csodálkozástól.

Majd kinyögte:

– Hallgasson el ez a hang, melyet te is, én is hallottunk.

De a hang újra rákezdte:

– Pipiliki... Pipiliki... Meghal az öregember, ha nem áldoz fel egy ökröt!

Imahaka odament az öreghez.

– Apám, megszakad a szívem e hang hallatára!

– Haza kell mennem, hogy szóljak a feleségemnek meg a gyermekeimnek, mert hátha igazat szólt a hang.

Otthon aztán így felelt a felesége:

– Talán feláldozhatnál egy ökröt, de ki mutassa he az áldozatot?

Erre fejszével, kötéllel meg egy késsel felfegyverkezve útra kelt az öreg, visszatért Imahakához, és megbízta, hogy miután már feláldozták az ökröt, ő ossza majd el a húst.

Imahaka pedig először is levágta az ökör fejét, és ilyen szavakkal áldotta meg: – Szép fej, szerencsét hozó fej, az enyém vagy-e, vagy pedig ezé az öregemberé?

– Az enyém! – felelte az öreg.

Aztán kikanyarította a lapockát és így csepülte le:

– Gonosz lapocka, szerencsétlenséget hozó lapocka, enyém vagy-e, vagy pedig ezé az öregemberé?

Persze, nem kellett az öregnek, és rá vágta:

– Tedd félre magadnak, gyermekem!

Imahaka levágta az ökör lábát és így magasztalta fel:

– Ezüst láb, pompás láb, enyém vagy-e, vagy pedig ezé az öregemberé?

– Az enyém! – kiáltotta az öreg.

Imahaka kikanyarította az ökör szegjét és így ócsárolta:

– Veszedelmes szegy, bajt hozó szegy, enyém vagy-e, vagy pedig ezé az öregemberé?

Az öregnek elment tőle a kedve, és így kiáltott fel:

– Mit kezdjek vele? Tedd félre magadnak, gyermekem.

S így tett Imahaka az ökör minden egyes darabjával. Ami hitvány rész volt az öregnek jutott, a jó falat meg megmaradt neki. Végül

ilyen szavakkal öntött lelket az öregbe:

– Öregapám, most már megmenekedtél a balsorstól! Él soká!

Azzal elment Ikotofecihez a sziklák közé, és így szólt hozzá:

– Úgy osztottam el a húst hogy ócsároltam a jó falatokat, a hitványát meg dicsértem. Az öreg megáldott, a zsákban pedig itt a hús java.

– Pompás! – lelkendezett Ikotofeci. – Most aztán bőven lesz mit ennünk. De ez a raingahi rövidesen átkokat szór majd ránk!

– Edrej! Fő, hogy van hús. A holtakért leölt ökör húsát rossz húsnak nevezik, de az élőkért áldozott ökör húsának jó hús a neve. Ez a hús tehát jó, barátom, ne tarts semmitől!

Hát ehhez mit szóltok, emberek?

És mit gondoltok róla ti, asszonyok?

Ha eljön a nappal, feltűnik a nap,

Amikor éjjel van, felbukkan a hold.

Ha hazug valaki, semmiképp sem én, halljátok-e!

A falu Vénje mesélte el ezt a történetet.

4

A két cimbora egy napon útra kelt. Imahaka így kezdte:

– Amott, keleten, most halt meg egy Andriambahoaka. Eszeljünk ki valamit, hogy megszerezhessük vagyonának egy negyedét.

– Helyes! – felelte Ikotofeci.

Elértek a faluba, és látták, hogy a halottat sírba telték már. Amint leszállt az éjszaka, a két atyafi elment a sírhoz, és egy ásót meg egy rudat vitt magával. Felnyitották a sírt, és így tanácskoztak:

– Melyikünk temetkezzék a sírba?

– Te – felelte Imahaka.

És így állapotok meg:

– Jól figyelj – mondta Imahaka –, és megismerd ám a hangomat! Úgy rendezem, hogy előbb a Nép Urának három fia szólít majd téged háromszor. Amikor háromszori hívásuk elhangzott, majd én foglak szólítani.

– Helyes! – felelte Ikotofeci.

Azzal Imahaka becsukta Ikotofecit a sírba.

Imahaka pedig újra útnak indult. Ahogy a faluhoz közeledett, sírni kezdett, és így jajveszékelt:

– Ó, apám, kire hagyod szegény fiadat?

A falu lakói így érdeklődtek egymástól:

– Ki ez az ember, és mi nagy bánata lehet, hogy így sír?

Imahaka pedig bement az Andriambahoaka házába.

Így fogadták:

– Gyere közelebb, uram.

Erre leült a gyékényre, sok könnyet hullatott, majd így kiáltott fel:

– Ó, apám, most, hogy meghaltál, kire hagyod szegény fiadat?

A házban levők meg az Andriambahoaka fiai meglepődtek ezen.

Így kérdezősködtek:

– Úgy értsük-e, hogy Andriambahoaka gyermekének akarod magad kiadni?

Imahaka pedig így felelt:

– Az ő fia vagyok én, de egy másik asszonytól, azért nem ismertek.

– Hívjuk hát össze a falutanácsot – mondták az Andriambahoaka gyermekei. – Majd meglátjuk, ismeri-e valaki anyádat, aki állítólag az Andriambahoaka felesége volt.

– Rajta! – felelte Imahaka.

A falubeliek mind ezt válaszolták:

– Sejtelmünk sincs róla, ki ez az ember.

– Minthogy ti nem ismertek – válaszolta Imahaka –, menjünk el apám sírjához, mert ő ismer engem, és majd meglátjátok, fia vagyok-e vagy pedig hazudtam.

– Menjünk hát – felelték az emberek –, és ha a halott megszólal, az lesz a bizonyíték, hogy igazat szóltál.

Amint kiérték a sírhoz, Imahaka nógatta őket:

– Kérdezzétek meg hát!

És a Nép Urának fiai emelt hangon kérdezték:

– Apánk, te, aki a sírban nyugszol, hallgass meg bennünket. Fiad-e ez az ember, aki itt áll, vagy csak hazudik?

De nem jött válasz a kérdésükre. Imahaka sürgette őket mondván:

– Szólongassátok csak, hátha nem hallotta!

És Andriambahoaka fiai háromszor hangosan szólították az apjukat, de nem jött válasz a sírból.

– Most hát szólaljon meg az, aki fiának mondja magát, hiszen azt állítja, ismeri őt az apja.

Erre Imahaka felemelte a hangját.

– Ó, apám, aki a sírban nyugszol, ugye a te fiad vagyok én, aki távoli országban, egy másik asszonytól születtem?

Mire a sírból egy hang felelt:

– A fiam vagy te valóban!

– Halljátok, mit válaszolt! – kiáltott fel Imahaka.

– Szólítsd csak még egyszer – mondták az emberek –, mert mintha valóban hallottuk volna a hangját.

– Ó, apám, te, aki a sírban nyugszol, ugye, a te fiad vagyok én, aki távoli országban, egy másik asszonytól születtem?

És a sírból újra orrhangon válaszoltak:

– Bizony, a fiam vagy te!

– Ehhez mit szóltok? Hát hazug vagyok-e?! – lelkesedett Imahaka.

Az emberek bevallották, hogy vereséget szenvedtek.

– Igaz, valóban a fia vagy, hiszen maga jelentette ki. Osztozz hát a vagyonában, és vedd ki a jussodat!

És azon az órán, amikor már nem lehet megkülönböztetni az ökrök színét, Imahaka kiengedte a sírból Ikotofecit, és a két kópé megosztozott a szerzeményen.

*Ej! Ej! Ej! A kis hazugság olyan csak,
mint a túlságosan rövid szalaka*.*

Bezzeg a nagy hazugság szép, libegő lantba, ej! ej! ej!

5

Egy szép napon a két kópé egy vadmacskát cipelt kosárban. Egy gazdag ember háza előtt ballagtak éppen, és az így szólította meg őket:

– Hová mentek, uraim, azzal a kosárral?

Ikotofeci meg Imahaka úgy tett, mintha nem ismernék egymást. Elöl ballagott Imahaka, Ikotofeci pedig hátra maradt.

Imahaka így válaszolt:

– Az erdőbe megyek, uram, száraz gallyat szedni.

Ikotofeci pedig így felelt:

– Én meg, uram, ezt a macskát akarom eladni.

– Egy macskát?

– De még milyen takaros cicuskát!

– Miért ne venném meg? – kérdezte a gazdag ember.

– Máris a tiéd! – készségeskedett Ikotofeci.

Aztán ugyancsak szedte a lábát, és eltűnt a pénzzel.

Imahaka pedig visszatért a gazdag emberhez. Kinyitották a kosarat, mire a vadmacska nagy prüszköléssel kiugrott.

Imahaka felüvöltött:

– Edrej! Varázsló ez az öregember, lám, vadmacskát vásárolt!

– Mit tudtam én, mi van a kosárban! – nyögdécselte a gazdag ember. – Becsapott az a gazfickó!

– Nem tudod talán, hogy a parti emberek radiofilának nevezik a vadmacskát?! – förmedt rá Imahaka. – És mégis megvetted!

– Sosem hallottam ezt a szót! – hebegte a gazdag ember.

De Imahaka újra üvöltésbe fogott:

– Ide, ide, emberek! Varázsló ez a gazdag ember, vadmacskát vásárolt!

– Hallgass el, barátom – esedezett a gazdag ember –, ne okozd a vesztemet! Adok pénzt! Mennyit akarsz?

Imahaka abbahagyta az ordítózást, de tetemes összeget kért, és még hozzátette:

– Felkereslek majd, ha elfogy, vagy feljelentlek, mint varázslót.

– Jó, gyere hát – adta meg magát az öreg.

És most figyeljelek rám!

Lám, elnehezedtünk az evéstől

És a kacsák hallatni akarják hangukat.

Élt a völgyben egy öregember, aki naphosszat az ökreit őrizte. Az volt a legnagyobb kedvtelése, ha sündisznót foghatott, megsüthette és megehette.

Egy napon Imahaka odament az öreghez, és így szólt hozzá:

– Apám, amott van egy sündisznó!

– Hol? – kérdezte az öreg.

– Amott, de túlságosan messze van, semhogy ma este elmehetnénk. Majd holnap elmegyünk.

– De mit is mondasz, hol az a sündisznó? – kérdezte újfent az öreg.

– Messze, messze, de hatalmas, rendkívüli példány, ott van egy szikla lábánál, ó, valóban pompás állat!

Valamivel később Imahaka felkereste cimboráját, és így súgtak-búgtak:

– Rövidesen alkalom nyílik egy kis szórakozásra, no meg arra, hogy pár jó falat ökörhúst szerezzünk.

– Mégpedig hogyan? – kérdezte Ikotofeci.

Imahaka pedig elmagyarázta a cimborájának, hogy el kell bújni a lyukban, és ott aztán tegyen majd úgy, mintha sündisznó lenne.

És lám, már vájtak is egy nagy lyukat. Ikotofeci bebújt. Imahaka elzárta a nyílást, és csak egy kis rést hagyott, ahol az öreg majd keresgélni kezdhet, meg egy másik rést, hogy Ikotofeci levegőt kapjon.

Imahaka pedig elment az öregért.

– Gyere hát, apám, és nézd meg a sündisznónkat! – mondta.

– Rajta, menjünk – felelte az öreg. – Mindjárt kihajtom az ökreimet.

Aztán elment Imahakával a megjelölt helyre. Imahaka így szólalt meg: – Itt van!

Az öreg meglátta a nyílást, és nyomban túrni kezdte a kezével a földet.

– Ott! ott! – biztatta Imahaka.

Bent a lyukban Ikotofeci fújtatni kezdett.

– Valóban sün lesz ez – lelkesedett Imahaka. – Hallod, hogy fújtat?

Az öreg pedig még buzgóbban túrta a földet.

Ebben a pillanatban Ikotofeci a lyuk mélyén elkapta az öreg kezét egy vaskampóval, melyet előre látóan magával vitt.

– Ó, ó, de fáj! – kiáltott fel az öreg.

– Bátorság! – felelte Imahaka. – Húzd csak ki, és megvan a sün!

– Nem sün ez, hanem valami gazember, és nem enged el!

– Micsoda szerencsétlenség! – sápítozott Imahaka. – Hívd segítségül az Ősöket, ígérd meg, hogy áldozatot mutatsz be nekik,

ennek a gazembernek pedig kínálja fel ökröket, és akkor elenged. Mennyit adnál neki?

– Egy ökröt áldozom az Ősöknek, neki pedig egy másikat!

– Csupán csak egyet? Ennyiért el nem enged! – rémítgette Imahaka.

– Ó, de fáj!

– Mit adsz hát?

– Négy ökröt.

– Úgy mondd, hogy két ökröt áldozol az Ősöknek, Imahakának meg Ikotofecinek megint kettőt és még tizenkettőt élve.

Az öreg beleegyezett, annyira fájt a keze.

– Áldjuk őseinket! Amint megszabadulok, levágok négy ökröt, és a két kövérebbik lesz Imahakáé meg Ikotofecié. És még tizenkét ökröt is adok nekik élve. De most engedjen el, mert nagyon szenvedek.

Ikotofeci pedig elengedte, de az öregnek nyomban meg is kellett adnia az ökröket.

Egy más alkalommal a két kópé a Nép egyik Urát pillantotta meg, amint az éppen a rizsföldjein dolgozott.

– Segítünk, uram – mondták –, de adj nekünk egy-egy ásót.

– Köszönöm, gyermekeim – felelte az öreg szerfelett örvendezve.

– Menjetek be a házba ásóért!

És íme, a két cimbora már el is indult felfelé a domboldalon. Amint a házhoz értek, így szóltak az Úr idős feleségéhez:

– Azért küldött a férjed, hogy adj nekünk húsz piasztert!

Az öregasszony így felelt:

– Elment az esze! Húsz piasztert adjak tán?!

– Igen, húsz piasztert! Azt mondta, hogy tőled kapunk. De gyerünk, és kérdezzük meg a falon át – javasolta Ikotofeci –, ha már egyszer nem bízol bennünk!

Azzal lementek együtt.

Ikotofeci pedig így szólt ki az Urának:

– Nem akarja ideadni.

– Add oda nekik! – parancsolta meg az öreg Uraság.

– Most már hiszel nekünk? – kérdezte Ikotofeci az öregasszonyt.

Az szívta a fogát, de odaadta nekik a húsz piasztert.
Erre nyomban visszamentek az Urasághoz, s így sajnálkoztak:
– Nem adta ide az ásókat, apám, hogyan segítsünk akkor?! Az ég áldjon meg hát!
Azzal a két cinkos odébbállt.
Amikor az öreg hazatért vacsorázni, így förmedt rá a feleségére:
– Mit akadákoskodsz! Miért nem adtál ásót annak a két embernek, hogy segíthettek volna nekem?
Az asszonynak leesett az álla.
– Szóval ásóért küldted őket? Ők bezzeg húsz piasztert kértek, és el is vitték!
– Edrej! Micsoda szerencsétlenség! Ezek a gazemberek komiszul megtréfáltak! – kiáltott fel a Nép Ura. – De megisszák még ennek a levél!
Mi tűrés-tagadás, a pénz mégis a két kópé markát ütötte!

6

*Jó volt a szakafo, megtömtem magam rizzsel.
Igazán elégedett vagyok, barátaim!
Nem is tudom, mit mondhatnék még el,
Ha csak nem a történetem végét.*

Egy szép napon Ikotofeci és Imahaka egy völgyben bandukolt. Egyszerre csak megpillantottak egy öregasszonyt, amint éppen a rizsszálak tépegetésével foglalatoskodott. Odamentek hozzá, és így szólították meg:

– Ó, öreganyánk, hát nincsenek unokáid? Neked kell a rizst tépegetned ilyen forróságban?

Az öregasszony így felelt:

– Sok unokám volt, barátaim, de a lányok meghaltak, és most már csak a fiúk élnek.

– És ők hol vannak?

– Messzi járnak, és csak napok múlva térnek vissza.

Ezt hallva a két kópé szerfelett megörült.

Így beszéltek az öregasszonyhoz:

– Menj csak haza. Majd mi lépegetjük a rizst. Nekünk is van öreganyánk, és igazán nem nézhetjük el, hogy dolgozol.

Az öregasszony így hálálkodott:

– Jól szolgáljon az egészségetek, gyermekeim, és az Ősök áldása legyen rajtatok!

Az öregasszony elindult haza, hogy vacsorát készítsen nekik. Alighogy elment, a két cimbora késsel kezdte kaszabolni a rizst, ahelyett, hogy gondosan tépdeste volna. Amikor elérkezett az ideje, és minden rizstépő hazatért, ők is elmentek az öregasszonyhoz. Az rizst meg ízesítőket tálalt fel nekik. Amikor már jóllaktak, így szóltak hozzá:

– Menj és nézd meg a rizskévéidet!

Az asszony így felelt:

– Derék gyermekeim vagytok, megyek már.

Ahogy kihúzta a lábát, a két barát mindent összeszedett, amit csak talált. A fazekakat, a tányérokat azonban nem akarták elvinni, belerakták hát egy erősen összevarrt gyékényszőnyegbe, és betették az öregasszony ágyába.

Az öregasszony csakhamar hazatért. Láta, hogy mindenét ellopták, és úgy rémlett neki, mintha az ágyban két ember feküdne mély álomba merülve. Azt gondolta, hogy ezek csak a tolvajok lehetnek, odavágott hát a mozsártörővel, mire minden, ami a gyékényben volt, ezer darabra tört. Ez még csak tetézte a szerencsétlenségét. Olyan éktelenül szitkozódott, hogy az ökrei is elmenekültek.

De lám, nem sok idő múltán visszatért a két jómadár. Aznap az öregasszony éppen a maniókát kapálgatta. Feléje tartottak, hogy megint lépre csalják. Úgy próbálták megkörnyékezni, hogy hangosan zokogni kezdtek, és közben ezt hajtogatták:

– De nagyon sajnálunk, öreganyám!

Kivették kezéből a szerszámot, hogy majd megkapálják a maniókát, de csak legázolták, és tönkretették a vetést.

Ez alkalommal azonban az öregasszony túljárt az eszükön. Elment azzal az ürüggyel, hogy jó vacsorát készít, nekik.

De amikor hazatért, gyorsan átfúrta a falat az állatok szállása felől, a nyílást pedig betömte trágyával. Az volt a szándéka, hogy amint leszáll az éjszaka, rágyújtja a házat a két emberre. Aztán gondosan bezárta az ablakot, hogy arra se jöhessenek majd ki. Jómaga a falba vájt lyukon akart kijutni. Aztán elment, hogy csirkét vágjon, és megfőzze a rizst.

Beállított Ikotofeci meg Imahaka, az öregasszony pedig így szólt hozzájuk:

– Gyertek be, gyermekeim. Most csak egy kevéske rizst meg egy csirkét adhatok, de még az este levágok egy vastag farkú juhot, és abból vihetek majd a feleségeteknek meg a gyermekeiteknek.

A két kópé vidáman lakmározott.

És egész este örvendeztek arra a gondolatra, hogy lesz majd juhpecsenye. Végül aludni tértek.

Amikor mély álomba merültek, az öregasszony kimászott a lyukon, és felgyújtotta a házat.

Ikotofeci és Imahaka pedig bennégett.

*Így végződtek a dolgok,
Mégpedig igazságosan.
Így meséli a Vének,
Így bizony!*

RAVOHIMENA KIRÁLY, VAGY A VARÁZSLATOS MAGOCSKÁK

Belo, Ciribine melletti Morondava környéke

Olyan mese ez, mely bejárja az egész szigetet. Szájról szájra adják a köves pusztaság országától egészen a tengerpartig, s közben bejárja a Félelem Országát, a tikkadt földeket, befészkel magát a déli sivatagba. Nemegyszer gyöngytyúk vagy más állatok szerepelnek a mesében a vaddisznók helyett. Talán nem is madagaszkári mese ez, hanem még messzebből származik.

De aki mesélte, annak a számára ez nem volt fontos.

És mielőtt belefogott volna a mesébe, így kiáltott fel:

– Figyeljete rám, halljátok-e?! Én vagyok az az ember, akinek dob van a mellkasában. Ha felnézek az égre, összeomlik az égbolt, csak egyszer mártsam be lábam fejét a vízbe és kiszárad a tó...

És nyomatékul párszor jót rávágott a dobra.

*

Ravohimena király volt, és nagy földjei voltak. Egy szép napon, amikor piroggal körbejárta a birtokát, három lány beszélgetése ütötte meg a fülét:

– Ha Ravohimena felesége volnék – mondta a legidősebb –, egyetlen fonalból száz lambát szőnék.

– Ha Ravohimena felesége volnék – mondta a fiatalabbik –, egyetlen szál sásból ezer fonatot készítenék.

– Ha Ravohimena felesége volnék – mondta a legkisebb –, lenyelnék öt magocskát, és öt fiam lenne.

Aztán a három testvér megpillantotta Ravohimena pirogját.

A legnagyobb meg a középső lány így kiáltott fel:

– Ej, Ravohimena, jöjj csak közelebb! Senki sem tudja, nem vagy-e vak, vagy nem rosszak-e a fogaid...

– Hogyan! Csak nem engedem, hogy ezek a lányok sértegessenek! – méltatlankodott Ravohimena. – Hej, emberek, kormányozzátok a pirogot a parthoz, hogy a sértésért elvehessék büntetésüket.

Odament a pirog oldalához:

– Gyertek csak ide, ha egyszer így mertek beszélni!

A két nagyobbik lehajtott fejjel közeledett. De amikor Ravohimena megpillantotta a legkisebbet, olyan szépnek találta, hogy elhatározta, feleségül veszi. Felvette a pirogra a három nővért.

– Mindhármójukat elveszem feleségül – mondta.

Ahogy a palotájába érkeztek, adott egy szál fonalat a legidősebbnek.

És az egy szál fonal nem volt elég arra, hogy száz lambát szőjön.

A középsőnek adott egy szál sást, de ez nem volt elég arra, hogy ezer fonatot készítsen.

Öt magocskát adott a legifjabbnak. Az lenyelte az öt magocskát, és Ravohimena tudta, hogy öt fia lesz.

Aztán háborúba ment, és Refaranét (ez volt a legifjabb neve) nénjei különös gondjára bízta.

Refarane öt fiút szült, de nővérei, mert féltékenyek voltak rá, bekötötték a szemét, amikor éppen készült megszülni a gyermekeit, és aztán a gyermekek helyébe ökörállkapcsokat meg rongyokat raktak.

– Nézd, micsoda átkos dolgokat hoztál a világra! – sápítoztak. – Bizony, a fiúcskáknak se hírük, se hamvuk!

– Ó, de szörnyű dolgok! – döbrent meg Refarane.

A nénjei ezután megkértek egy vénasszonyt, hozzon rontást Refaranéra, mire az nyomban makivá változott, aki arra van ítélve, hogy az erdőben éljen.

Aztán az asszonyok beletették egy kosárba az öt fiúcskát, és rábízták a kosarat a folyó kényére-kedvére.

Egy erdei ember megpillantotta a kosarat. Felnyitotta, és megtalálta benne az öt fiúcskát. Hazavitte, és így szólt a feleségéhez: – Nézd csak, mi ez?! Úgy sincs gyermekünk, felneveljük őket.

Ezek az emberek pedig igen szegények voltak. Szűkösen éldegéltek egy erdei kunyhóban, és mézzel, tandrakával meg sündisznóval táplálkoztak. A férfi elment tehenet szerezni, hogy tejet adhassanak a gyermekeknek.

Egy napon Ravohimena egyik rabszolgája eljött az erdőbe fát vágni. Egyszerre csak hangot hallott, amely így beszélt:

– Ki vagy, hogy Ravohimena erdejébe jössz fát vágni?
A rabszolga megrettent és elmenekült.
– Ott, az erdőben kísértet jár! – hebegte.
Később újra visszatért az erdőbe, mert nem tudta, jól hallotta-e?
Amint odaért, nyomban megütötte a fülét a hang:
– Ki vagy, hogy van merszed Ravohimena erdejében fát vágni?
A rabszolga így válaszolt:
– Én csak a király öreg rabszolgája vagyok.
A hang így folytatta:
– Megjött-e már Ravohimena a háborúból?
– Ha megjött volna – felelte a rabszolga –, ugyan nem jutott volna-e el a füledig a trombitacsiga meg a hosszú, hadi dob hangja?
Jobbra-balra tekingetett, de csak egy makit látott, amint ágról ágra ugrándozott.
– Csak a fülem csengett – gondolta magában.
De útban hazafelé megállt az erdei ember házikója előtt.
– Ott, az erdőben, él egy maki és beszél. Egyre csak azt hajtogatja: „Megjött-e Ravohimena a háborúból?”
Az erdei ember nem tudott mit mondani.
– Majd menj el újra – tanácsolta a rabszolgának –, aztán ismételd el, amit hallottál.
A rabszolga másnap visszatért az erdőbe, és újra csak vágott fát.
A fejszezapásokat hallva a maki megszólalt:
– Ki vagy, hogy van merszed Ravohimena erdejében fát vágni?
– Én csak a király öreg rabszolgája vagyok – felelte.
A hang folytatta:
– Megjött-e Ravohimena a háborúból?
– Ha megjött volna – felelte a rabszolga –, ugyan nem jutott volna-e el a füledig a trombitacsiga meg a hosszú, hadi dob hangja?
Erre a hang elhallgatott, és – akárcsak azelőtt – most sem látott egyebet egy makinál.
A rabszolga elmenekült, és pontosan elismételte a maki szavait az erdei embernek.
– Jól van – felelte ez –, menjünk el együtt.

Amint a fa tövébe értek, megkérdezte:

- Ki vagy te, aki szavadat hallatod?
- Refarane vagyok – felelte a hang.
- Ha Refarane vagy, gyere le a fáról.

A hang így felelt:

– Ha nem én vagyok Refarane, ne ereszkedjék le a fa, de ha én vagyok az, ereszkedjék le!

És a fa nyomban leereszkedett.

– Én vagyok Refarane – kezdte a maki. – Gonosz testvéreim rontást hoztak rám, mert átkos dolgokat szültem.

– Légy reménységgel – mondta az erdei ember. – Amint megjön Ravohimena, elmondjuk neki az igazságot.

Az öt fiúcska pedig növekedett.

Végre egy napon felhangzott a trombitacsiga harsogása meg a hosszú, hadi dob döngése.

– Hol van Refarane? – kérdezte a király.

– Elmenekült az erdőbe, mert átkos dolgokat hozott a világra – felelte a két testvér.

A király igen elszomorodott a hír hallatára.

Egy napon, ahogy vadászni járt, meglátta az öt fiúcskát, amint ott játszadozott az erdei ember kunyhója előtt.

– Kik ezek a gyermekek? – kérdezte a király.

– Nincs ezeknek sem apjuk, sem anyjuk, úgy találtuk őket.

A királyban gyanakvás ébredt.

– Nagyon csodálkozom – felelte. – Refarane nővérei azt mondják, átkos dolgokat hozott a világra, és ezért is menekült el az erdőbe.

A férfi így válaszolt:

– Mi is meghökkentünk, hiszen ott élt együtt a három nővér, és aztán egyszerre nyoma veszett Refaranénak.

Aztán megkérte a királyt, adjon neki néhány tehenet, hogy a gyermekeket etetni tudja, és a király meg is adta neki, amit kívánt.

A király újra és újra eljött, és váltig ugyanazokat a szavakat ismételte.

Végül egy napon, ahogy a király éppen újra kérdezgette az erdei embert, az elmesélte neki a gyermekek történetét:

– Egy napon, ahogy a folyó mentén bandukoltam – mesélte –, egyszerre egy kosarat pillantottam meg, amint a vízen úszott. Kinyitottam és az öt fiúcskát találtam benne. Így szóltam a feleségemhez: „Nézd csak, mi ez?! Úgy sincs gyermekünk, és lám, öt fiúcskát leltünk. Felneveljük őket.” Azzal elmentem tehenet szerezni, hogy tejel adhassak nekik. Most már abban a hitben élnek, hogy mi vagyunk a szüleik.

– Tartsátok csak még magatoknál őket – mondta Ravohimena, mert rádöbbsent, hogy a fiúcskák bizonyára az ő gyermekei. – Ki kell kérdezniem a két testvért, és talán rátalálok Refaranéra.

Azzal elment vadászni.

Egy napon Ravohimena megállt az erdei ember háza előtt és megkérdezte, hallotta-e valaha hírét Refaranénak.

Az erdei ember így felelt:

– Mert kérdezed, megmondom, láttam az erdőben egy makit. Beszél, és azt mondja, ő Refarane.

Ezt hallva a király igen meglepődött, és úgy döntött, hogy felkeresi a mpszikilit*.

A mpszikili olvasott a magocskákból, és elismételte neki mindazt, amit az erdei embertől már hallott.

– Atyám – nyögte a király –, lám, kezdődik a tavasz. Fájlalom, hogy elvesztettem Refaranét. Mit tegyek, hogy megtaláljam?

– Keresd fel, gyermekem, a Hosszúhajú Kisembert. Mert Refaranét gonosz lények tartják hatalmukban, és neked magadnak kell őt megszabadítanod.

Ravohimena visszatért a palotájába, és így szólt anyjához:

– Anyám, veszélyes vállalkozásba kezdek. Gyakran pillants rá a ház déli oldalán álló banánfákra. Ha hervadnak, annyit jelent, hogy veszélyben vagyok, ha elszáradnak, tudd meg, hogy meghaltam.

Azzal útra is kelt.

És ment... mendegélt.

Végül egy sziklára bukkant. Ott ült a Hosszúhajú Kisember, és melengette magát.

– Mit kívánsz tőlem? – kérdezte.

– Szeretném megtalálni Refaranét – válaszolta Ravohimena.

– Akkor zsenge banánlevélen hozd el nekem a vörösméhek mézét.

Így szólt, és nagy kacagás közepette eltűnt a sziklában.

Ravohimena elment az erdőbe. Megtalálta a vörösméhek kaptárát, elvette a mézüket, de a méhek nyomban rávetették magukat Ravohimenára, meg azokra, akik kísérték, és addig szurkálták őket, míg csak veszni nem hagyták a vörös mézet.

Ravohimena üres kézzel tért vissza a sziklához.

A Hosszúhajú Kisember megint csak ott melengette magát a napon. Nagyot nevetett.

– Öld meg hát a fehér vaddisznót, és ha elhozod nekem a tetemét, neked adom a mahéri amuletteket.

Ravohimena ez alkalommal ezer emberrel kelt útra.

Először is összeakadtak az ökörpásztorokkal.

– Hej, ökörpásztorok! Nem láttátok a fehér vaddisznó nyomát?

Azok így feleltek:

– Itt a fehér vaddisznó nyoma.

– Miről ismeritek fel? – kérdezte Ravohimena.

– Mentében hasa a földet éri, és nyomot húz végig a csapásán.

Ravohimena, embereivel együtt, folytatta az útját, és követte a nyomokat. De leszállt az éjszaka. Megöltek hát egy közönséges vaddisznót, hogy legyen mit enniük, és az éjszakát az erdőben töltötték.

Napkeltekor továbbmentek, és újra felfedezték a nyomokat. És már fel is tűnt a vaddisznó, egy hatalmas példány: ott ügetett ezer közönséges vaddisznó között, s ezek védelmezőn vették körül.

Ravohimena üldözőbe vette, de a vaddisznók ide-oda cikáztak, hogy megvédjék a királyukat, és eljött megint az este, anélkül, hogy elejthette volna a fehér vaddisznót.

Másnap a király, és a kíséretében levő emberek még mindig szemmel tartották a vaddisznókat.

Otthon, a faluban, Ravohimena anyja nézegette a banánfákat: a levelek rezegtek, és kezdtek hervadni.

– Nagy veszélyben van a fiú, az én szülöttem – gondolta az anya.

A fehér vaddisznó pedig még mindig ott rohant az őt védelmező többi vaddisznó között. Végül Ravohimena felmászott egy fára, elhajította a lándzsáját, és eltalálta a fehér vaddisznót.

A többi nyomban elmenekült.

Ravohimena kísérete még az erdőn át vonszolta a fehér vaddisznót amikor mögöttük mennydörgésnél is nagyobb robajlás hallatszott. És akkor látták, hogy valamennyi vaddisznó követi királya tetemét.

Erre Ravohimena és emberei veszni hagyták a fehér vaddisznót. És a király üres kézzel jelent meg a Hosszúhajú Kisembernél.

– Ó! Ó! – mondta a Hosszúhajú Kisember, és nagyot nevetett. – Hát inadba szállt a bátorság ezer vaddisznó láttán? Gyere csak ide, és keresgélj össze a tetveimet.

Ravohimena keresgélni kezdte a tetveket a Kisember hosszú hajában, de nem volt abban tetű, csak rizsszemek.

– Apám – mondta –, tetvet nem látok, csak rizsszemeket. Hát mit kezdjek vele?

– Folytasd csak! – nógatta a Hosszúhajú Kisember.

És amikor már egy kosár megtelt rizzsel, a Kisember így szólt:

– Vidd magaddal ezt a kosár rizst, és keresd meg Ampelamananohi kicsinyét.

– Apám! – kiáltott fel Ravohimena. – Szerfelett gonosz szörnyeteg az! Megöl, ha el akarom venni a kicsinyét!

De a Hosszúhajú Kisember már eltűnt.

Ravohimena embereivel együtt elment az erdőbe. Amikor odaért a szörnyeteg háza elé, kiborította a földre a kosár rizst. Aztán embereivel együtt a fák mögé rejtőzött.

Estefelé Ampelamananohi hazatért kicsinyével együtt. Nagy orrával tüstént jobbra-balra kezdett szimatolni. Aztán szemenként összegyűjtötte a rizst és eszegetett. Ravohimena pedig feléje hajította a lándzsáját és felnyársalta a szörnyeteget. A kicsinyét pedig, melynek már jókora karmai voltak, magával vitte.

A király haza indult a falujába Ampelamananohi gyermekével, és ahogy az öt kisleány látta őket elvonulni, engedélyt kért a királytól, hogy a kicsi velük maradhasson.

Aztán a király hozzálátott hogy nagy ünnepséget rendezzen fiainak fogadására. Sok-sok kövér ökröt vágtak le.

Elérkezett az ünnepnap. És íme, Ampelamananohi kicsinye így kezdett énekelni:

*Három lány beszélgetett, és így szólt egymáshoz:
Ha Ravohimena felesége volnék,*

*egyetlen szálból száz lambát szőnék.
A legnagyobb volt az, aki így beszélt.
A fiatalabb így szólt:
Ha Ravohimena felesége volnék,
egyetlen szál sásból ezer fonatot készítenék.
A legkisebb így szólt:
Ha Ravohimena felesége volnék,
lenyelnék öt magocskát, és öt fiút szülnék.
Ravohimena magával vitte a három testvért,
és feleségül vette mind a hármat.
Egy szál fonalat adott a legidősebbnek, és ez az egy szál
nem volt elég neki arra, hogy száz lambát szőjön.
Egy szál sást adott az ifjabbiknak, de ez az egy szál sás
nem volt elég neki arra, hogy ezer fonatot készítsen,
öt magocskát adott a legkisebbnek, mire az öt fiút szült.*

És egész álló nap ezt ismételte Ampelamananohi kicsinye:

– A legkisebb lenyelt öt magocskát, mire öt fiút szült.

Végére a király megkérdezte tőle:

– Hol van a három testvér közül a legkisebb, hol van Refarane?

Ampelamananohi kicsinye pedig elindult az erdőbe, nyomában az egész néppel.

És szüntelenül csak ezt hajtogatta:

– A legkisebb lenyelt öt magocskát, mire öt fiút szült.

És most már az egész nép tudta az igazat.

Végül megállt egy nagy fa tövében. Ravohimena egy makit pillantott meg.

A maki ágról ágra ugrándozott.

– Ez csak egy játszadozó kölyök maki – mondta a király.

De Ampelamananohi kicsinye megismételte:

– Lenyelt öt magocskát, mire öt fiút szült.

Erre Ravohimena felkiáltott:

– Ha te vagy Refarane maki képében, szállj le a fáról!

– Én vagyok Refarane – felelte a maki. – Ne ereszkedjék le ez a fa, ha nem én vagyok Refarane, de ereszkedjék le, ha igazán az vagyok.

A fa pedig nyomban leereszkedett.

Refarane lejött de most már szépséges hercegnő volt.

Ravohimena felismerte, és nagy volt az öröme. A két nővér lehorgasztotta a fejét. De lám. az egyik máris átváltozott makivá, a másik meg rút sáskává.

Refarane pedig Ravohimena egyetlen felesége maradt, és sokáig éltek öt fiukkal egyetemben.

RABIBIBE ÉS KIFONDRI, AVAGY A NAGY ÁLLAT MEG AZ AGYAFÚRT FIÚCSKA

Morondava, Nyugati-part

Jó egynéhányszor láttuk már – hiszen az egész szigeten elterjedt ez a hiedelem –, hogy azok az emberek, akiket elér a végzet, egy szép napon átváltoznak állattá.

Itt, a dévaj kedvű szakalavák országában a Nagy Állat különleges tulajdonságokkal rendelkezik: könnyűszerrel felfal töméntelen sok ökröt, de roppantul hiszékeny. Ez viszont azt mutatja, hogy ezeknek a nagy gyerekeknek, a szakalaváknak, milyen gyermeteg kedélyük van.

1

Rabibibé egy szép napon elvetődött egy faluba. Hogy félrevezesse az embereket, igyekezett úgy viselkedni, mint bárki emberfia, és attól való félelmében, hogy felismerik, erősen ügyelt arra, hogy elrejtse a farkát.

Az emberek meg is hívták magukhoz, de amikor jól felöntött a garatra, lám, elkezdett csapkodni a farkával, mire az emberek így szóltak egymáshoz:

– Nem ember ez, hanem a Bibibé.

Az öregek rávágták:

– Úgy igaz! Résen legyetek, hogy baj ne szakadjon ránk, és jusson eszetekbe, hogy ezeknek a szörnyetegeknek iszonyú karmaik vannak.

Felkínálták Bibibének, hogy nagy lakomát csapnak. Aztán egymás után szúrták le az ökröket, és oda tették elébe a húst.

– Jó illata van! – örvendezett Bibibé.

Azzal nekiült, és lakmározott.

– Mindet meg tudod enni? – kérdezgetlek tőle.

– Hát hogyne, de mennyire, sőt még többet is! – felelte.

És csak nyelte-nyeldekelt egyik ökröt a másik után, anélkül, hogy beelt volna.

És így tartott ez hosszú-hosszú napokon át.

– Éhes vagy-e még? – kérdezgették tőle időről időre.

– Hát hogyne! – vágta rá Bibibé. – Vágjatok csak le még ökröket, s ami marad, kosárban elviszem.

Úgy tett, ahogy mondta. Kosarakban szállította el az összes nyers húst, a csontokat pedig karjára meg a hátára vette, sőt a fején is cipelt egy köteget, és visszaballagott az erdőbe a feleségéhez meg a gyermekeihez.

2

Egy faluban élt egy asszony, aki mindegyre vadszilvát akart enni. Amikor férje már nem tudott szilvát keríteni, az asszony elhatározta, hogy ő bizony inkább éhen hal.

A férje nagyon bosszankodott emiatt, és így szólt hozzá:

– Nagy jó az élet, igyekeznünk kell megőrizni. Itt már nem találni szilvát, de van Bibibének. Mégis, fontoljuk meg, mielőtt kéréssel fordulunk hozzá. Fizetségül adjuk tán neki azt a gyermekünket, akit most hordasz? Ezért az árért hajlandó volna szilvát adni.

– A te dolgod, hogy dönts. Ami engem illet, kész vagyok arra, hogy még a nagy gyermekeim közül is odaadjam valamelyiket, ha nem kell neki az, akit most hordok. Hiszen Rabibibé csak azt fogadja el, amit tulajdon szemével láthat.

Azzal elindultak Rabibibe tanyája felé. Néhány napos út után meg is érkeztek. Rabibibé otthon volt.

– Nini, itt vagytok hál! – fogadta őket. – Mi újság felétek? Itt az egész vidéken nagy a szárazság.

A házaspár így felelt:

– Nagy újságot ugyan nem mondhatunk, mert gonosz dolog a hazugság. Sokan halnak meg felénk mostanában.

Sok szófecsérlés után végre rátértek mondókájuk velejére.

– Azért vagyunk itt, Rabibibé, mert eszünkbe jutott, hogy tulajdonképp rokonunk volnál. És habozás nélkül vállalkoztunk a nagy útra, hogy láthassunk.

– Nagyon helyes – felelte Rabibibé –, valóban a rokonotok vagytok.

– Úgy látjuk, vannak szilvafáid, és sok vadszilvát teremnek.

– Így van – válaszolta Rabibibé. – Sok vadszilva terem a fáimon.

– Hát akkor halljad a kérésemet. Ha elfogadod az ajánlatunkat, boldogok leszünk, de ha nem, üres kézzel térünk haza, és szerencsétlenség szakad ránk.

– Lássuk, mi az! – szólt Rabibibé.

– A feleségem, aki itt áll előtted, szörnyen veszkődik a vadszilva után, és mást sem akar enni. Nálunk már nincsen, de nálad sok van. Ha volnál oly jó és adnál, tiéd lehetne a gyermek, akit most hord. Ha fiú lesz, örökösöddé teheted, ha lány, feleségül veheted.

Rabibibének tetszett az ajánlat, és így válaszolt:

– Nagyon helyes, már meg is egyeztünk. Vigyetek annyi szilvát, amennyit csak akartok. Rokonotok vagyok, és nem kenyerem a szószaporítás.

A házaspár elment, hogy megszedje a szilvát. Az asszony óriási kosárral vitt haza a fején, a férfi pedig két kosárral cipelt a vállán. Olyan nehéz volt mindegyik kosár, hogy csak nagy kínna tudtak menni. Én mindaddig, míg a gyermek meg nem született, el-eljártak szilvát szedni. A gyermek világra jött, és elnevezték Kifondrinak. Rabibibének tudomására jutott, hogy megszületett a gyermek, de nem akarta elvinni, kivárta, míg felnőtt. Egy nap aztán elhatározta, hogy elmegy a fiúért.

Beállított hát Kifondri szüleihez.

– Itt vagy, lám – mondta az anya. – Megvan a gyermeked, de épp most ment el madárra vadászni. Menj elébe!

– Persze hogy elmegyek – válaszolta Rabibibé. – Csak annyit mondj meg, hogyan van felöltözve.

– Fekete ágyékkendőt visel, fehér szalaggal.

Azzal Rabibibé elment. De a gyermekek már messziről meglátták. Kifondri felhasogatta a köténykáját, és mindegyik pajtásának adott egy darabot. Rabibibé odaért és látta, hogy valamennyi fiúnak egyforma a köténykéje.

– Lám, itt vagy! – szólalt meg Kifondri.

– Persze – felelte Rabibibé –, itt vagyok.

És nyomban hozzátette:

– Melyikötöket hívják Kifondrinak?

Kifondri így felelt:

– Mindegyikünknek Kifondri a neve. Azt, aki itt áll mellettem, Kifondrinak hívják, és amott, a többiek neve szintén Kifondri. Az ott

ugyancsak Kifondri, és jómagam is Kifondri vagyok.

– Micsoda gyerekes badarság ez? Nem értem! – horkant fel Rabibibé.

Az igazi Kifondri, szinte mint egy varázsütésre, eltűnt és hazament. De ügyelt, hogy senki meg ne lássa, és főként anyja elől bujkált.

Csakhamar megérkezett Rabibibé.

– Mindegyik gyereknek Kifondri a neve – dohogta –, és akivel szót váltottam, csak a száját jártatta. Tetejébe mind egyforma köténykét viselt, így hát nem ismerhettem fel.

Eközben Kifondri egy gyékényszőnyeg mögött rejtőzött, és mindent hallott.

– Gyere el az éjjel – mondta az anya –, s ígérem, hogy megkapod.

– Aztán hogyan? – kérdezte Rabibibé.

– Ott fekszik majd a tűz előtt. Úgy gyere, hogy zajt ne csapj, mert meghallja, és elmenekül.

– Helyes – felelte Rabibibé.

Ahogy eljött az éjszaka, azt tanácsolták Kifondrinak, hogy a tűzhely előtt heverjen le. De amikor mindenki aludt már, Kifondri fogta anyja legkisebb gyermekét, és a maga helyére, a tűzhely elé fektette. Rabibibé csendben beosont, felkapta a kicsit, és – jöllehet igen aprócskának találta – elindult vele. De a kicsi kiáltozni kezdett, mire az anya felriadt.

– Hagyd a kicsinyemet, könyörgöm – mondta –, ott a Kifondri.

– Bízd rám, az én dolgom! – felelte Rabibibé. – Szeretem én a gyenge húst! Ez a kicsike inkább ínyemre van, mint Kifondri. Tartsd meg őt magadnak.

Kifondri künn járt, és nem mert többé hazatérni, mert anyja meg is ölte volna. Lándzsát meg fejszét kerített, elment az erdőbe, és ott házikót épített magának. Vaddinnye meg tanrek volt a tápláléka.

Egy napon Kifondri elindult azon az úton, mely Bibibéhez vezetett. Ott járt Bibibé nyomában, egy köteg fát szedett azon a helyen, ahová Bibibé is eljárt fáért, tüzet gyújtott, és megsütötte a tanrekeket. Ahogy kész volt a pecsenye, ott is termett Bibibé.

– Nini, Kifondri, hát te sütsz ilyen pompás pecsenyét?

– Bizony én – felelte Kifondri,

– Miféle finom zsíros falat készül?

– Nem mondom meg – felelte Kifondri –, de ha akarod, kóstold meg.

Rabibibé evett belőle, és nagyon boldog volt. Amikor éppen tovább akart állni, Kifondri megkérdezte, ez az út vezet-e hozzá.

– Nem – felelte Rabibibé –, ezen az ültetvényekre jutsz ki. Az a másik út vezet hozzám.

Kifondri másnap elindult az ültetvények felé vezető úton. De csak babot talált. És ahogy továbbment, a legkülönbözőbb fajtájú babra lelt. Végül talált egy répa-meg egy kukoricaültetvényt is. Kihúzott pár répát, meg kukoricát szedett. De egyszerre ott termett előtte Rabibibé.

– Ó! Ó! Látom, meglopsz... Bárcsak válnál kőszóvá!

– Jó – felelte Kifondri –, egy szavam sincs.

– Akkor le is váglak a fejszémmel, és megeszlek – felelte Rabibibé.

– Ha kettéhasítasz a fejszéved, húsom nyomban elrohad, s ugyancsak rossz falat lesz – vágott vissza Kifondri.

– Akkor hát átdöflek a lándzsámmal.

– Ha átdöfesz a lándzsáddal, testem tele lesz kukacokkal, és nem ehetsz meg. Hallgasd meg a tanácsomat, és aszerint cselekedj: végy egy hatalmas követ, azt rakd a fejedre, én pedig ráülök. Ha azt hallod, hogy valami leesett, hátra ne fordulj, csak ennyit mondj: „Kifondrit viszem én, hátra nem fordulok, ess csak le!”

– Rendben van, te kis ravaszdi – válaszolta Rabibibé. Keresett egy hatalmas követ, felrakta a fejére, Kifondri pedig felmászott rá. Útközben Kifondri leugrott a földre. Rabibibé folytatta az útját, és közben ezt dünnyögte: „Ess csak le! Kifondrit viszem én, nem fordulok hátra!”

Míg Rabibibé tovább ballagott, Kifondri visszatért élelemért az ültetvényekre.

Ahogy hazaért, Rabibibé így kiáltott oda a feleségének:

– Mosd el a fazekat, itt a Kifondri!

De a kövön bizony senki sem ült.

– De furcsa vagy! – mondta a felesége. – Azt gondolod tán, hogy ez a kő Kifondri?

– Ejnye, de agyafúrt ez a fickó! – kiáltott fel Rabibibé. – Ha ráakadok, ütött az utolsó órája.

– Miért nem ölted meg a fejszéddel?

– Hogy mondhatsz ilyet?! Ha megölöm a fejszémmel, elrothad a húsa.

– Miért nem ölted meg hát a lándzsáddal? – folytatta az asszony.

– Hogy mondhatsz ilyet?! Ha megölöm a lándzsámmal, teste teli lesz kukaccal. De legközelebb megteszem.

Ezalatt Kifondri Rabibibé ültetvényén dézsmálta a termést.

Egy napon aztán éppen akkor bukkant fel Rabibibé, amikor Kifondri répát cipelt el.

– Már megint ez a nyomorult jár ide lopni! – üvöltött fel Rabibibé.

– Úgy ám, úgy bizony!

– Most aztán megöllek a lándzsámmal! – rikoltotta Rabibibé.

– Ha megteszed, húsom tele lesz kukaccal – felelte Kifondri.

– Akkor leütlek a fütykösömmel!

– Ha fütykössel ütsz le, elpusztulsz családotul.

– Mit tegyek hát? – kérdezte Rabibibé.

– Végy egy nagy kosarat, és csukj bele. Jól zárd le a tetejét, és úgy vigyél haza.

Rabibibé úgy tett, ahogy Kifondri javasolta. Belerakta egy kosárba, gondosan lezárta, és elvitte haza.

– Mosd el a fazekat! – kiáltotta, amint belépett. – Itt van a Kifondri!

De a felesége így válaszolt:

– Minek mossam el a fazekat, amikor csak egy darabka fánk van itthon?

– Menjünk hát el fáért, és hagyjuk itt Kifondrit, a gyermekek majd őrzik.

Azzal elmentek az erdőbe, két gyermekük meg ott maradt, hogy őrizze Kifondrit. A gyerekek közben bűgócsigával játszadoztak.

Hallotta ezt Kifondri, és így kezdett énekelni:

– Mi otthon ugyanígy játszunk.

A gyerekek roppantul elképedtek.

– Ó, ó, a kosárból szólt valaki.

Újra nekifogtak a játéknak, mire Kifondri megint rázendített:

– Mi otthon ugyanígy játszunk.

Erre azok ketten a kosárhoz lopakodtak, és hallgatózni kezdtek.

– Vágjuk szét a kosarat lándzsával – mondta az egyik.

– Nehogy megtegyétek! – kiáltott fel Kifondri. – Csak szedjétek szét a kosarat.

A kosárból kibújt Kifondri, és játszadozni kezdett a gyerekekkel.

– Az üres kosarat nincs miért őriznetek – szólt Kifondri.

– Igaz – felelték a gyerekek.

– Akkor hát menjünk az erdőbe fát vágni.

Hamarosan nagy tüzet raktak.

– Táncoljunk egyet a tűz körül – javasolta Kifondri.

Kézen fogták egymást, és táncolni kezdtek a tűz körül. Kifondri megvárta, míg a lángok jó magasra csaptak, s akkor hirtelen belökte a tűzbe a két gyereket, és közben a bottal csépelte őket. Aztán tett még ágat a tűzre, hogy ropogósra süljön Rabibibé két gyermeke.

Végül kitette őket egy gyékényre, és hagyta, hogy kihűljenek. Aztán feldarabolta, a falatokat letakarta, és elrejtőzött Rabibibé háza mögött.

Kisvártatva megérkezett Rabibibé meg a felesége. A pecsenye kihűlt már, s ez kedvükre volt.

– Micsoda boldogság, ha az embernek gyermekei vannak! Lám, már meg is süttötték Kifondrit.

És a házaspár jóízűt falatozott. De az asszony egyszer csak meglátta, hogy két fej van ott. Balsejtelmei támadtak, de férje megnyugtatta:

– Egyél csak, Kifondri ez. Úgy látszik, a gyerekek nem tudták rendesen feldarabolni. – Aztán szólongatta a gyermekeit. Kifondri válaszolt, a gyermekek hangját utánózva. Amikor már egy morzsányi sem volt a húsból, Kifondri menekülésre fogta a dolgot, és így kiáltozott:

– Megették a gyermekeiket ezek a feneketlen gyomrúak!

Amikor a szülők meghallották ezt, ráébredtek, hogy milyen szerencsétlenség is történt, és elájultak. Rabibibé csakhamar Kifondri üldözésére indult, de nem tudta utolérni, és a fiú hazaért a kunyhójába, anélkül, hogy hajaszála is meggörbült volna.

Nem sok idő múltán Kifondri éppen szép kövér tandrakákat süttött Rabibibé házának közvetlen közelében. Meg-megnyomogatta a

pecsenyét, hogy kioldódjon a zsírja. Rabibibé orrát megütötte a pecsenyeillat, és sebbel-lobbal ott termett.

- No nézd csak! Az agyafúrt Kifondri van itt! – kiáltott fel.
- Úgy bizony, én vagyok – felelte Kifondri.
- Azt sütögeted, amit az imént elejtettél?
- Igen – válaszolta Kifondri.
- Adj hát belőle!
- Még nem sült meg! – felelte Kifondri.
- Nem ám, mert nem akarsz adni! – méltatlankodott Rabibibé.
- Egy pere csak, és máris kapsz belőle.

Hamarosan adott is neki egy adagot: Rabibibé a legjobb részt falta föl.

– Egy tehenet meg egy borjút kapsz tőlem cserébe a húsert – szólalt meg Rabibibé.

– Ugyan drágán fizetnél valamiért, amit pedig könnyű megszerezni – válaszolta Kifondri.

– Áruld el hát a titkodat, fúrja az oldalamat.

– Nem, nincs neked ahhoz merszed!

– Micsoda?! Te csak egy kölyök vagy, és nem félsz, és nekem, Rabibibének, ne volna merszem hozzá?!

– Elárulom hát – felelte Kifondri. – Fogj egy jó hegyes vasrudat, dugd a tűzbe, és amikor már jól áttüzesedett, szúrd bele a köldöködbe.

– Nincsen ebben semmi félelmetes! – vágta rá Rabibibé.

Kerestek egy hegyes vasrudat, és izzóra hevítették.

– Most pedig – mondta Kifondri –, feküdj hanyatt, s én majd segítek neked.

Rabibibé szót fogadott. Kifondri pedig beleszúrta a vasat a hasába a köldökénél, és átszúrta a testét. Rabibibé kimúlt.

De lám, az asszony már úton is volt, jött Rabibibé elébe. Kifondrit az ültetvényen találta. Éppen répát húzkodott ki.

– Nem láttad a férjemet? – kérdezte.

– Dehogynem! – felelte Kifondri. – Amott van, éppen tanrekeket süt. Menj csak, és meglátod.

– Mutasd meg az utat.

– Menj csak egyenesen előre, és amint együtt lesz egy kötegre való répám, utánad megyek.

Rövidesen utol is érte.

– Gyerünk – mondta –, jöjj velem, biztosan amott süt landrakát.

Ahogy annak a helynek a közelébe értek, Kifondri ledobta a köteg répát a földre, és előkapta a husángját, majd Rabibibére mutatva így szólt az asszonyhoz:

– Látod a tetemét? Edd hát meg, én öltem meg.

– Ó, hát te vagy az?! Lépre akarsz csalni... Még ma megöllek! – kiáltotta Rabibibé felesége.

Kergetni kezdte Kifondrit, az pedig egyre csak Rabibibé teteme körül loholt, míg végül az asszony rettentően kifáradt. Akkor Kifondri megállt és ütlegelni kezdte az asszonyt a husánggal, s az egyik ütés olyan nagyra sikeredett hogy szörnyethalt bele.

Kifondri pedig megkaparintotta Rabibibé minden ültetvényét az összes állatait az egész vagyonát.

Eddig a mese,

És ha tudtok rá válaszul egy másikat, szép lesz az idő,

Ha nem, esik az eső.

Adjátok tovább a mesémet!

És most másokat illet a szó,

Mert én már fáradt vagyok.

UTÓSZÓ

Az „Indiai-óceán Gyöngyének” vagy a „Szigetek Királynőjének” mondott Madagaszkár rejtelmes földterület. Földtani formálódása, klimatikus jellege, állat- és növényvilágának eredete éppoly tisztázatlan, mint a rajta élő emberek származása. Bizonyos szálak a szomszédos Kelet-Afrika partvidékének lakosságához fűzik őket, de embertani, és nyelvi szempontból, szellemviláguk és társadalmi berendezkedésük tekintetében inkább az indonéziai népekkel tartanak kapcsolatot.

Maguk a bennszülöttek semmiféle hagyományt nem őriznek származásukról, de tárgyi dokumentumok – sziklarajzok, munkaeszközök, épületmaradványok – sem találhatók a szigeten, amelyek az őslakók eredetére utalnának. A *betsileo* törzs dala így tudja:

*Vidámak vagyunk, folyton nevetünk,
A Napból estünk le a Földre.*

A régészek csupán az Itasy tó közelében bukkantak néhány történelem előtti leletre, közöttük olyan csiszolt kőeszközökre, amelyek alkotói feltehetőleg nem voltak azonosak a ma élő népek őseivel. Ebből is az következik, hogy Madagaszkár mai lakói csak aránylag későn népesítették be a szigetet.

A kutatók általában megegyeznek abban, hogy a mai madagaszkáriak valószínűleg időszámításunk kezdete előtt nem sokkal vándoroltak be, több hullámban. Nyílt kérdés, hogy vajon Kelet-Afrikából vagy Dél-Ázsiából jöttek-e. Vannak, akik egy negroid tengeri népet tekintenek ősbévándorlónak, de vannak, akik bizonyos helynevek egyezése alapján azon a véleményen vannak, hogy az első bevándorlók Afrikából érkeztek. Annyi bizonyos, hogy csak ügyes és bátor hajózó nép lehetett az, amely a szigeten partra szállott. A maláji szigetek és Madagaszkár között igen nagy a távolság, de tudvalevő, hogy e szigetek lakói fatörzsből vájt apró csónakjaikon némelykor meglepően hosszú utakat tettek meg. Nem lehetetlen tehát, hogy a Szunda-szigetek felől Kelet-Madagaszkár felé tartó tengeráramlás segítségével a malájiak néhány hét alatt

elérkezhettek a „Szigetek Királynőjének” keleti partvidékére. Persze nagy kérdés, miképpen juthattak át oly tömegesen, hogy legyőzzék és magukba olvassák az őslakosságot.

Madagaszkár mai bennszülött lakosságának, a *malagasoknak* vagy más néven *madagaszoknak* közös a nyelvük, és az évszázados gyarmatosítás következtében közössé vált a sorsuk is. Ami a közös nyelvet illeti: ez is Madagaszkár rejtélyei közé tartozik. A földrajzi távolság és a törzsi ellentétek erősen akadályozták az érintkezést ezen a hatalmas földterületen. (Madagaszkár a negyedik a világ legnagyobb szigeteinek sorában.) Az utolsó betelepülők, a *merina* törzs tagjai mégis ugyanazon a nyelven beszélnek, mint a legrégebb ismert törzsek. Ez a nyelv leginkább a Szunda-szigetek nyelvéhez áll közel, de tartalmaz szanszkrit, polinéziai, arab, szuahéli és bantu nyelvelemeket is. Embertani szempontból viszont nagymértékben különböznek egymástól Madagaszkár lakói: a keleti partvidék népei világosabb bőrűek, mint a nyugati és déli részek lakói, akik általában sötét bőrűek, negroid jellegűek. Madagaszkár valamennyi lakosára a fekete, hullámos haj jellemző.

Sajátos jelenség az, hogy az egyes törzsek sem egységesek fajtabeliség szempontjából. Gyakran megesik, hogy a törzsfői családok rasszbeli sajátosságai elütnek a népesség jellegétől. Az etnológusok ezt azzal magyarázzák, hogy a tengeráramlások és viharok a legkülönbözőbb (indiai, arabiai stb.) hajósokat vetették partra; ezek a jövevények, akik akaratuk ellenére kerültek a szigetre, és onnan nem juthattak tovább, műveltebb emberek lévén, rendszerint a főnök családjából választottak feleséget maguknak, tehát ezek a családok minduntalan idegen elemekkel keveredtek.

Annyi mindenképpen biztos, hogy Madagaszkárban egymást érték a bevándorlási hullámok. Éppen ezért nehéz is lenne a törzseket rassz szempontjából pontosan megkülönböztetni egymástól. Madagaszkár bennszülöttei azt tartják, hogy a legrégebbi nép a *vazimba* törzs volt. A vazimbák a legenda szerint törpék voltak, az őserdőben éltek, és jól értettek a varázsláshoz. A tudományos kutatás ezt a hiedelmet nem mindenben erősítette meg, ámbár feltehető, hogy az ősi vazimba törzset a legerősebb betelepülők, a merinák leigázták. (A merina törzs alapította meg „Az Ezer Falu Városát”, Madagaszkár fővárosát, Tananarivét.) Egyes

kutatók úgy vélik, hogy a vazimbák törzse csak a legendákban élt, mások viszont azt tartják, hogy ez a név voltaképpen az uralkodó osztályokat jelölte, és a vazimbák csoportja beolvadt a *szakalava* törzsbe.

A merinák honosították meg Madagaszkáron az öntözéses rizstermelést, és a magas csúcsíves tetejű háztípust, Velük kezdődött a politikai bizonytalanság korszaka is. A sziget keleti partvidékéről az egészségesebb éghajlatú fennsík irányába törtek, és azt meghódították. E fennsíkot törzsi nevükről *Imerinának* mondták. A szumátrai, jávai rasszal sok hasonlóságot mutató törzs a fennsíkon fekvő Tananarivében központosította hatalmát. A termékeny föld olyan gazdasági fölényhez juttatta ezt a népet, hogy rövidesen nekifogott az egész sziget meghódításának. Terjeszkedésének végül is a gyarmatosítás vetett gátat.

Ma is körülbelül egymillió merina él Madagaszkárban. Alacsony termetűek, világos bőrűek. Régi szabadságukat, önálló állami létüket még ma sem felejtették el, és ezek visszaszerzéséért még a közelmúltban is sok harcot folytattak a kolonizáló franciákkal. Amíg önállóak voltak, királyok és királynők – trónutódlás révén egymás után három királynő volt – deszpotikus uralma alatt állottak. Társadalmuk négy osztályra tagozódott. A társadalom élén a nemesek (*andriana*) álltak, utánuk következtek a szabadok (*hova*), a sötétbőrűek (*mainly*) és végül a rabszolgák (*andevo*). Ez az utóbbi osztály igen népes volt. A merinák némelyik hódító hadjáratukon ezer foglyot is ejtettek, s ezeket szabályos rabszolgapiacon (egy 1873-ban ott járt utazó még látott ilyet) rabszolgának adták el. A rabszolgának természetesen utódai is rabszolgák maradtak. De az andevók osztálya nemcsak született rabszolgákból állt: rabszolgákká váltak mindazok a nemesek vagy szabadok is, akiket valamely bűnükért a király rabszolgaságra ítélt, s ezeket azután rokonaik nem is válthatták ki a rabszolgasorsból. A rabszolgaságot éppen úgy, mint a bennszülött királyi hatalmat, a gyarmati kormányzat szüntette meg.

A fennsíkon a *betsileo* törzs a merinák déli szomszédja. Nevük szó szerint azt jelenti, hogy „sok ember, akiket sosem győztek le”, régi nevük: *andriambohitsombilahi*, pedig azt, hogy: „a magas hegyek urai, akiknek sok marhájuk van”. Sötétbarna bőrűek,

földműveléssel foglalkoznak. Még délebbre az állattenyésztő, negroid *bara* törzs él, a sziget déli peremén pedig két nomád állattartó törzs, az *antandroi* és a *mahafali*. A keleti partvidék legnagyobb törzse a *betsimisaraka*. Közel félmilliónyan vannak. Békés, maláj származású nép; a merinák húséges alattvalói voltak, különösen kézművességükről híresek. A szomszédos rokontörzsek a keleti partvidéken, sok tekintetben arab, iszlámila hatás alatt állnak. A keleti erdővidéken *tanalák* élnek. Az útleírások dicsérik a tanala férfiak bátorságát és okosságát, valamint az asszonyok szépségét. A Mangoro völgyében lakó *bezanozano* törzs földműveléssel foglalkozik. A sziget nyugati részét legnagyobbbrészt a *szahalava* törzs lakja. Ez a magas termetű, sötét bőrű nomád állattenyésztő nép a XVI. századtól kezdve folytonosan észak felé tört, és leigázta majd magába olvasztotta az ottani törzseket. A törzs tagjaiban sok a bantu elem, aminek az a magyarázata, hogy az araboktól vásárolt afrikai rabszolgák is beolvadtak a népességbe. A hajdan nagy lélekszámú törzs a gyarmatosítás, és főleg az alkoholfogyasztás következtében egyre fogy; maguk a franciák is teljes kihalásával számolnak.

Madagaszkár szigetét már régen ismerik az európaiak: időszámításunk után a II. században görög hajósok már körülvitorlázták. A X. században már az arabok is tudomást szereztek róla. A szigetet elsőnek Marco Polo nevezte Madagaszkárnak (1295), és arab utazók tudósításai nyomán hírt adott róla az itáliaiaknak. A XVI. században portugál utazók szálltak partra a szigeten, telepet is alapítottak. Nyomukban holland lúttérítők érkeztek Madagaszkárra.

A későbbiek során hollandok, majd angolok próbáltak gyarmatot alapítani a szigeten, de törekvésük a bennszülöttek ellenséges magatartása és az egészségtelen éghajlat miatt éppen úgy sikertelen maradt, mint a francia Keleti Társaság kísérletei. A gyarmatosítási hadjáratok egyik érdekes mozzanata az, hogy egy Vaché de Rochelle nevű francia tiszt, aki magára vállalta a sziget felkutatását, útjának során annyira megbarátkozott a bennszülöttekkel, hogy honfitársainak embertelenségét

megelégetve, kilépett a francia hadseregből, és feleségül vette az egyik bennszülött fejedelem leányát. Amikor az öreg törzsfőnök meghalt, de Rochelle-t választották a helyébe. Később azonban, amikor a francia csapatok újabb támadásba kezdtek a bennszülöttek ellen, a francia tiszt nem akart honfitársai ellen harcolni. Alattvalói, a bennszülöttek, ekkor megölték.

A madagaszkári gyarmatosításnak még egy érdekes, magyar vonatkozású mozzanata is van. Benyovszky Móric, aki előbb a lengyel hadseregben szolgált, majd hadifogolyként Kamcsatkába keiült, és onnan megszökve Párizsba jutott, vállalkozott arra, hogy Madagaszkárt megszerzi a franciák számára. A kormány megbízásából expedíciót szervezett, és 1774-ben kikötött Madagaszkár szigetén. Benyovszky azonban nem követte elődei dicstelen és sikertelen példáját: nem hódítóként nyomult a bennszülöttek ellen, hanem barátságot kínált fel nekik, amit azok el is fogadtak. Rövidesen sikerült elnyernie a madagaszkári bennszülöttek bizalmát, annyira, hogy azok nemsokára *manjaka-bévé*, a „főnökök főnökévé”, más szóval királlyá választották.

Párizsban azonban gyanakvással és irigykedéssel nézték Benyovszky sikereit. A francia kormány megbízottakat küldött Madagaszkára, hogy ott Benyovszky működését ellenőrizzék. Benyovszky Párizsba utazott, és mint a sziget uralkodója szövetséget ajánlott XVI. Lajosnak. A francia udvar visszautasította a javaslatot. Erre Benyovszky az osztrákokhoz, az angolokhoz és az amerikaiakhoz fordult. Amerikai segítséggel 1785-ben kikiáltotta a független Madagaszkárt. Franciaország nem nyugodott bele ennek a területnek elvesztésébe, csapatokat küldött Benyovszky ellen, és a madagaszkári bennszülöttek magyar királya a franciák elleni harcban életét vesztette.

A fehér hódítókkal szemben a merinák tanúsították a legerősebb ellenállást. Ez a törzs ugyanis valóságos feudális állammá növekedett, és szinte az egész szigetet uralma alá hajtotta. A harcok csak a XIX. század második felében csillapodtak. Ekkor európai telepések, kereskedők, misszionáriusok költöztek a szigetre. Az ősi vallás és a mohamedánizmus helyét lassacskán a protestantizmus foglalta el. 1895-ben a franciák elfoglalták a fővárost, és ezzel befejezték a gyarmatosítást. A malagasok azonban sosem mondtak

le függetlenségükről. 1946-ban forradalmi úton szövetségi kormányt alakítottak, de szabadságküzdelmüket a francia katonaság három évvel később vérbefojtotta, a vezetőket megtizedelte és börtönbe vetette. 1958-ban Madagaszkár látszat-autonómiát kapott, és „független” köztársaságként a Francia Unió tagja lett – vagyis e jól hangzó néven Franciaország egyik gyarmata.

Madagaszkár gazdasági szempontból értékes terület, amely azonban nincs kellőképpen kihasználva. A lakosság nagy része francia ültetvényeken dolgozik (a bennszülöttek száma körülbelül négymillió, a bevándoroltaké együttvéve alig egymillió), s emellett saját kis földjeit, bérleményeit műveli elmaradt mezőgazdasági módszerekkel. A lakosság főtápláléka a rizs, a köles és a mamóka. Értékes fűszerek teremnek a szigeten – Madagaszkár a föld legnagyobb vaníliatermelő országa –, ezenfelül pedig kávé, rafiapálma stb. A föld belseje igen gazdag ásványi kincsekben és féldrágakövekben, de egyelőre koránt sincs kiaknázva.

Madagaszkár bennszülötteinek kultúrája a sokféle származású népelemek folytonos keveredése miatt igen sokrétű. Azok az utazók, akik a XIX. században a madagaszkáriak életéről, szokásairól hírt adtak, alattomosnak, bosszúállónak, és minden szempontból primitív „pogányoknak” hírcsztelték őket. Ezek az utazók az európai hódítók szemszögéből ítélték meg Madagaszkár népét, és nem értették meg, hogy a hódító céllal, álnok szóval, vagy éppen fegyverrel érkező fehér bőrűekkel szemben a bennszülöttek természetesen a maguk módján, és a maguk eszközeivel védekeztek. Az európaiak mindenükből kifosztották az őslakókat, uralkodóikat elkergették, bálványait szétzúzták, és elvesztett szabadságukért tarka üveggyöngyökkel fizettek. Pedig de Rochelle és Benyovszky esete is azt mutatta, hogy a madagaszkáriak jóindulatú emberek, akik a barátságot barátsággal viszonzozzák.

A sziget népei nemcsak származásuk, hanem kultúrájuk tekintetében is különböző fokon állottak a gyarmatosítás befejezésének időpontjában. A merinák, mint már említettük, erős, feudális államban éltek; amelybe számos kisebb-nagyobb törzset beolvasztottak. Ezek közül a szakalavák voltak a legfejlettebbek, rendszeres társadalmi hierarchiával. A többi törzs alacsonyabb kulturális fokon élte a maga életét. Azok a néprajzi kutatók, akik a

XIX. század vége óta a fehér emberekkel szemben oly ellenséges bennszülöttek közelébe merészkedtek, jórészt a merinák társadalmi, vallási szokásairól, életéről írnak, mivel ezekkel aránylag a legkönnyebb volt kapcsolatot találniuk.

Milyen volt a madagaszkáriak vallása? Amikor Leguével de Lacombe, az egyik útleírás szerzője azt kérdezte a bennszülött Ramanata hercegtől, hogy miben áll a vallásuk, a herceg így válaszolt:

– Hiszünk a világ felett uralkodó Jóban és Rosszban. Mindkettő egyformán erős. De mi csak Angacshoz, a Rosszhoz imádkozunk, neki áldozunk fehér homlokú fekete bikát holdtöltekor, hogy a kedvébe járjunk. Zanaharinak, a Jónak nem kedveskedünk, hiszen ő már amúgy is jó, és nem is lehet más.

A merinák vallása fejlett politeizmus: isteneik között fontos szerepet játszanak az elhalt királyok, különösen Andriananampoinemerina, akinek isteni képmása ott áll a merinák kultuszhelyén, a tizenkét Szent Hegy egyikén. Április végén ülik a merinák a megtisztulás nagy ünnepét. Szigorú böjt után a törzsfők, valamint a főpapi hivatást is betöltő király vezetésével országszerte ökröket áldoznak isteneiknek; nem egy környéken ezerre is rúgott az áldozati állatok száma. Ezen az ünnepen a király, feleségei és udvari népe körében, arany- és ezüstpénzt ejt egy vízzel teli edénybe, majd egy faágat merít a vízbe, és azzal megáldja a jelenlevőket. A tömeg e jelre hangos örömkialtással mártja meg magát a közeli folyóban.

Egyes korai szerzők kannibalizmusról is hírt adnak, s azt állítják, hogy az ünnepi alkalmakkor általános ököráldozatot emberáldozat előzte meg. A halotti szertartás alkalmával a falu népe közösen elfogyasztja az áldozati ökör húsát; régente magát a halottat ették meg, hogy teste el ne rothadjon a földben, és hogy a halott a törzsre örökítse át derék tulajdonságait. Csak a nemesek, az andrianák nem ettek a halottból, kivéve ha az az uralkodó család tagja volt.

Általában igen fejlett az őskultusz. A madagaszkáriak isteneik után elsősorban az elhalt rokonok és törzstagok emlékezetét ápolják, és ezt a kötelességet hagyományozzák nemzedékről nemzedékre. Felfogásuk szerint a halott ugyanúgy tovább él a szellemvilágban, mint ők maguk a földön, és megbünteti azokat a rokonokat, akik emlékét elfeledték. Hitük szerint a halott állattá

változik, mégpedig akár emberevő fenevaddá (mint nem egy itt közölt mesénkben is olvasható), akár szelídebb lényé, pillangóvá, madárrá (*Ancali gyermeke* c. mese). Az élők megtartják eredeti kapcsolatukat a halottal (lásd például az *Icihitananco* c. mesét, amelyben a halott éppúgy részt kér az örökségből, mint élő testvérei). Az állat alakú halottak némelykor – úgy látszik – vissza is nyerhetik emberi alakjukat, legalábbis erre utal a *Ravohimena* c. mese.

Az emberek misztikus kapcsolatot tartanak az állatokkal, csakúgy mint sok más primitív népnél. Némelyik állat *fadinna* (tabu) számít, ezek megölése tilos (ez a tilalom, mint az egyik leírás megjegyzi, hatékonyabb minden természetvédelmi intézkedésnél). Különösen védett állat a vörös kajmánmadár, a *vurun pangaro*, mert oki erre a madárra kezet emel, hamarosan maga is meghal.

A halállal kapcsolatban általában az a különös meggyőződés él az emberekben, hogy az semmiképpen sem természetes; a halál oka csakis valamely gonosz varázslat lehet. Ha valaki betegségben meghal, amolyan istenítéletfélét rendelnek el a tettes kiderítésére. A legismertebb ilyen próba a *tangira*: vízben oldott mérget itatnak a halott ember családjával. Aki ártatlan, csakhamar kihányja a mérget, aki meghal: bűnös. Évente több ezer ember pusztult el az ilyen istenítéletek sorún, mindaddig, amíg a gyarmati hatóságok el nem tiltották azokat.

A gonosz varázslat ellen amulettek nyújtanak védelmet; ezek igen változatosak. Sok a szigeten a jós, a varázsló, akik jól megélnek az oltalmazó kegyeszerek eladásából. Különösen becses talizmán az ellenségtől óvó kajmánfog, amelyet üveggyönggyel díszített zsinagrára fűzve homlokukra erősítenek a férfiak, de használatosak ezüstgolyók, koralldarabok, fából faragott állatfigurák is. A déli vidékeken varázserőt tulajdonítanak a fehér kakasnak.

A sziget bennszülötteinek egy része, a sötét bőrűek, az afrikai fetisizmus sok tekintetben azonos hitet fejlesztettek ki. Ismernek azonban egy olyan természetfeletti, személytelen erőt is (erről a bevezetés részletesen beszél), amely a polinéziai mono-hitre emlékeztet.

A bennszülöttek – mint az a mesék egy részéből is kiderül – általában többnejűségben élnek, de a rokonságot anyaiági

leszármazás alapján számítják. Az asszonyok helyzete változó, aszerint, hogy a törzsek milyen kulturális fokon élnek. A merináknál az asszonyok közül az első feleség egyenrangú a férjével. Egyébként mindegyik asszony úrnője a maga házának. A szegény embereknek rendszerint csak egy feleségük van, a tehetősebbeknek három-öt.

Madagaszkár népköltészetében kétféle jellegzetes hatás észlelhető: az indoeurópai hagyomány (ez tűnik fel a legerősebben) és az afrikai, amelyet már sokkal nehezebb megragadni. Beszélnek még a bevándorló indonéziai és maláj elemek hatásáról is, ez azonban a mesékben mindössze néhány motívumra korlátozódik.

Gazdag és színes Madagaszkár népeinek költészete. A bennszülöttek nagyon kedvelik a zenét, mezei munka közben is énekelnek, és az őserdők sűrűjében is gyakran csendül fel az erdőlakók egyhangú éneke. A falvak lakói esténként összegyűlnek a falu közepén levő gyülekezőhelyen. A kör közepén foglal helyet az énekes, akinek dalait a többiek ütemes tapssal kísérik. A hallgatóság a strófák végét kardalszerűen megismétli. Kezdetleges hangszereik közül legsajátosabb a *marouvane*, egy karvastagságú bambuszcső, amelyre bambuszrostokból csavart húrokat feszítenek. E hangszer különös, a svájci *Kuhreigen*hez hasonló dallamai valósággal varázsos hatást gyakorolnak a bennszülöttekre. Azt mondják, hogy a hazájuktól távol szakadt malagasokban kínzó honvágy ébred e hangra. A Mauritius szigetértó hurcolt madagaszkári rabszolgáktól az érőknek el kellett kobozniuk ezt a hangszert, mert ha megszólalt, a rabszolgák a halálveszedelemtől sem riadtak vissza, csak hogy hazájukba visszatérhessenek.

Az éneken kívül nagyon szeretik a táncot és a mesemondást is. A táncosok külön hivatásrendhez tartoznak, ugyanók egyszersmind költők is. Ezek a költő-táncosok különleges, szabad életet élnek, sohasem alapítanak családot, hanem faluról falura vándorolnak, és szívesen látott vendégei minden ünneplő háznak vagy közösségnek.

Am nemcsak az efféle faluról falura járó vándorok őrzik és terjesztik a madagaszkári népköltészet kincseit. A falusi vének, jósok, varázslók énekét és meséit is szívesen hallgatják az ifjak. De

éneklés, mesemondás gyakran folyik családi tűzhely mellett is, többnyire azonban mégis a falu gyülekezőhelyein, ahol esténként azért jönnek össze a törzs tagjai, hogy meghallgassák kedves énekeseiket, mesemondóikat.

A madagaszkári mesék egyik jellegzetessége a sok helyütt ritmikus szöveg, a verses-énekes bevezető felhívás, figyelemkeltés, valamint az, hogy a fontos párbeszéddek és a záróíformulák is gyakran verses-énekes formát öltenek. A záróformula gyakran másokat biztat a mesemondásra, vagy a forrásra hivatkozik, vagy pedig azt bizonygatja, hogy az elmondottak megfelelnek a valóságnak.

A madagaszkári népmesékből elég sok került már feljegyzésre. Három kötet malagas nyelven, már a múlt század hetvenes éveiben megjelent, további tíz kötetnyi anyag pedig francia fordításban áll a kutatók rendelkezésére. Valamennyi mese tanulságosan mutatja, hogyan alkalmazta a nép a maga gondolkodásmódjához, régi kultúrájához, környezetéhez a világjáró mesemotívumokat. Feltűnő – mint Paul Delaruc, a nemrégiben elhunyt nagy francia mesekutató is megállapítja –, hogy a madagaszkári mesekincs igen sok olyan mesét tartalmaz, amely csak az Észak-Afrikától északra elterülő kultúróvezetekben található. Mi lehet ennek az oka? Alighanem sok köszönhető az araboknak, akik már a középkor óta, egészen a Szezi-csatorna megnyitásáig gyakori hajóutakat tettek az Indiai-óceánon, s az tudvalevő, hogy arab kereskedőknek és hajósoknak nagy szerepük volt a mesék terjesztésében. Az egyik legfontosabb hajózási útvonal a Malabár-partoktól Mozambique-ra és Zanzibárra vezetett. Az áruk forgalmát vallási eszmék, kulturális javak és a szóbeli költészet cseréje kísérte. Ezért találhatók meg itt az Ezeregyéjszaka irodalmi gyűjteményében is szereplő mesék szóhagyományban élő változatai, és az indoeurópai meséknek olyan variánsai, amelyek elsősorban a Földközi-tenger melléki népek, a törökség, Afrika és a Mauritius-szigetek változataival tartanak közeli rokonságot. A nyugat-európai népek számára Madagaszkár a Szezi-csatoma megnyitásáig közbeeső állomás volt az India felé vezető úton. A portugálok már a XVI. század elején létesítettek kereskedelmi központokat Madagaszkáron, és eközben többé-kevésbé barátságos kapcsolatba léptek a bennszülöttekkel. Nem

jelentéktelen a tőlük, valamint a későbbi holland, angol és francia telepesektől és misszionáriusoktól származó meseanyag sem.

Gyűjteményünk tizenhét meséje között egyképpen találunk autochton formákat, valamint különböző világjáró témák átvételét. A gyűjtő Jeannette de Longchamps kíséző szövegei és a szómagyarázatok meglehetősen világos képet adnak a malagas mesék és fogalmak értelméről. Ezért a jegyzetekben csupán az egyes mesék nemzetközi kapcsolataira utalunk (Aarne-Thompson mesetípus-katalógusa és Thompson motívum-indexe nyomán), és a mesék jobb megértéséhez szükséges megjegyzésekkel egészítjük ki a gyűjtő magyarázatait.

DÉGH LINDA

JEGYZETEK

Ivorombé, a Lúd Asszonyosság. Egész Madagaszkárban igen népszerű, közkedvelt mese. Számos változatban került feljegyzésre. Delarue megállapítja, hogy a mese mitikus eredetű. Erre utal az is, hogy a hősnő csodálatos tojásból születik, s egy állat veszi pártfogásába. A mese egyébként ismert európai mesemotívumokhoz is kapcsolódik: AaTh 313+510/A.

Ancali gyermeke, vagy a kismadár, mely az ember bendőjében is tovább énekelt. Ismert, különösen a Földközi-tenger vidékén elterjedt mese, amely közeli rokonságban van AaTh 715 sz. típussal. (Magyar változata Arany László *Kiskakas gyémánt félkrajcárja* c. meséje.)

Rafara, a Víz Lánya. Minden bizonnyal arab átvétel, az Ezeregyéjszaka meséiben szereplő Beder perzsa király és Giahuane hercegnő szerelme történetének egy szóhagyományban közvetített, primitív változata. A mese egyébként egyetemes; AaTh 400.

Ibotiti, vagy: ki az erősebb. Ez az ún. kumulatív mese irodalmi eredetű. Keleti mesegyűjteményekben szerepel, gyakran megjelent középkori irodalomban is, és eljutott a világ minden részébe; AaTh 2031.

Iszilakuluna, akinek teste félig húsból volt, félig meg fából. Igazi hősmese, amely legközelebb a férfi-Hamupipőke mesetípushoz áll; AaTh 530, minden bizonnyal mitikus eredetű. Vö. Motif Index F 525, 551, 761, AaTh 314, D 672. Amint Delarue megjegyzi, Madagaszkáron, akárcsak Dél-Afrikában, majdnem minden esetben fa jelzi az életveszélyt.

Ifaramalémi és Ikotobekibo, avagy: a merev testű leány meg a nagy hasú fiú. AaTh 328. A régi szokás szerint a szülők torz gyermekeiket vagy azokat, akiknek a varázsló baljós jövőt jósolt, a malagasok is elpusztították.

Icihitananco, avagy az állattá váll fiú meg a léppel bekent bábu. AaTh 175. Először Indiában, a Dzsátakáknak nevezett buddhista példagyűjteményben jelent meg, majd a néphagyomány igen széles körben elterjesztette.

Itoérambolofoci, a férjet váró ifjú lány. Ezúttal a dalbetétes mese poétikus formáját ölti magára a népköltészetben és irodalomban egyaránt jól ismert téma, a haszonleső és az önzetlen szerelmet kereső udvarló között választó leányról.

Ifaranombi, az elveszett és újra meglelt menyasszony. Tündérmese, három, valószínűleg közös töről fakadt indoeurópai népmese kontaminációja; AaTh 403, 408, 706. Vö. még: AaTh 313 II. Mesénk, noha idegen alkotóelemek is találhatók benne, malagas mesemondók teljesen egyéni alkotása. Különösen jellegzetesek költői hangulatú énekbetétei, amelyek a mesemondó előadásmódjának művészi elevenségét mutatják.

Az ökörtolvaj Révére, a nagy táncos. Az antandroi törzs azelőtt rettegett, agyafúrt nomád marhatolvaj nép volt, akiktől különösen a szomszéd pásztorkodó manafali és a bora törzs tartott. A tánc becséről már születtünk; itt elég annyi, hogy ez az elbeszélés, amely a táncmulatságnak ellenállni nem tudó tolvajról szól, valóságízű történet: inkább monda, mint mese.

Bibiolo, a Nagy Állat és a ravaszdi fiúk. Ismert európai mese, a Jancsi és Juliska – AaTh 327 – malagas változata.

Zatovo, akit nem Zanahari teremtet. Teremtés-mítosz, amely az első magától lett, tökéletlen ember, és a teremő isten vetélkedésének, majd az ember legyőzésének történetét beszéli el. A tűz és a víz, a két alapvető elem viaskodásából születnek a tavak meg a tengerek. Az emberiség mitikus őse embereket és állatokat gyúrt földből, életet azonban a teremő isten lehelt beléjük: fekete és fehér emberek születtek, és az isten rizst is teremtet számukra, hogy legyen miből élniük, majd gondoskodott az emberek szaporodásáról, és gonosztól védő amulettjéről is. Különösen figyelemre méltó a földből lett ember földre való visszatérésének gondolata: a Teremő növény módjára teremti újjá a földből a halottakat. Részleteiben és egészében is ismert ez a mítosz a malagas törzseknél; az anteimerinák és szaknlavák körében különösen részletes, teljes formában terjedt el.

Ikotofeci és Imahaka, a két kópé. A két csalafinta: Ikotofeci (azaz ügyes) és Imahaka (a rászedő) alakja rokonságban van a természeti népek csalafinta, mindenkit rászedő, ostoba-okos, telhetetlen, falánk mesehőisével. A különbség csupán annyi, hogy a malagas

(pontosabban a fennsíkon lakó merinák) efféle hőseiből hiányzik a mitikus jellemvonás; inkább amolyan novellisztikus, realisztikus trufahősök, ami valószínűleg az indoeurópai hatásnak köszönhető: A két kópé egész Madagaszkáron népszerű, igen sok történetet mesélnek róluk, melyekben eszességük, szélhámosságuk és gyakran kegyetlenségük jut érvényre. Feljegyeztek tizenkét-húsz kalandból álló ciklust is. – Vö. AaTh 1626, 138Ó, 1405, 1565; Berze Nagy magyar mesetípus-katalógus 1542. sz.

Ravohimena király, vagy a varázslatos magocskák. AaTh 707. Legkorábbi feljegyzése a XVI. századból származik, Straparola novellagyűjteményében. A malagas változat pontosan követi a típus mozzanatait, egy epizóddal azonban bővül változatunk: a királynak magának kell az igazság tisztázását elvégeznie, és hogy feleségét feltalálja, bizonyosságot kell tennie bátorságáról, hősiességéről.

Rabibibé és Kifondri, avagy a Nagy Állat meg az agyafúrt fiúcska. Vö. AaTh 310/1, 327/C; Motif Index K 950.

MADAGASZKÁRI NEVEK ÉS FOGALMAK

Abohimanga – szent madagaszkári város.

Andriamanitra – szó szerint: Jóillatú Úr, a Legfőbb Lény.

Andriambahoaka – szó szerint: a Nép Ura, kis királyocsksa.

Andrianampuimerina – a Hova hatalom megalapítója.

Antaimoróna (anteimerina) – a mese előszavában szereplő varázsló, Madagaszkár egykor uralkodó törzséhez (andriana és hova, azaz nemesek és szabadok együttesen) tartozik. Maláj származású, világos bőrű lévén, arabnak tünteti fel magát, hogy nagyobb hitele legyen.

Antandroj – „tüskés bozót-beli”, azaz a tüskés bozóttal benőtt vidék lakója.

Babakoto – madagaszkári nyelven: kis nagyapa.

Bozaka – kemény, merev szálú fű.

Burzsano – teherhordó.

Edrej! – igen gyakran használt, lefordíthatatlan indulatszó.

Fanafodi – a gyógyító varázsló által rendelt gyógyszer.

Fanampitoloha – általában kis gyík, amely a halottból lesz. A betsileo törzs körében például a háromnapos halott vizenyőjét lecsapolják, s a temetés csak akkor következhetik be, ha abban egy kis féreg: a fanampitoloha megjelenik. Ekkor a vizenyőt tartalmazó edényt a halottal együtt eltemetik, de hosszú bambuszcsővel kötik össze a külszínnel. Azon bújik ki a fanampitoloha gyík, amelyet, mint az éleibe visszatért halottat köszönti a család. Mesés alakjában óriási kígyó.

Hazolahi – az Ősök dobja. Kivájt fatönk, két végén ökörbőrrel vonják be. Ököllel verik. Csak férfiak dobolhatnak rajta.

Icihitananco – aki nem hallgat a szóra (a józan ész szavára).

Ifaramalémi – a merev testű lány.

Ikotobekibo – a nagy hasú fiú.

Ilahincambó – a szakalava törzsbelinek nem szabad kiejtenie halott ember nevét.

Itrimóbé – fantasztikus lény, mely néha valami szörnyetegre, máskor óriásra, majd meg hétfejű sárkányra hasonlít.

Kabari – beszéd.

Kajmán – krokodílusfajta.

Katra – dáma- (ostábla) szerű játék.

Korallfa – kaktuszféleség.

Lamba – nemzeti viselet, a római tógához hasonlít.

Lemur – (állattan) maki.

Lolo – szellem.

Lozo – különös.

Mpanandro – varázsló.

Mpszikidi – jövőendőmondó.

Mpszikili – jövőendőmondó, szakalava tájszólásban.

Ndrimobé – szörnyeteg.

Nyolc csont – a két felkar- és orsócsont meg a két comb- illetve sípcsont. Ha valaki távoli vidéken hal meg, ezt a nyolc csontot meg a koponyát viszik haza, hogy sírba helyezték.

Odi – talizmán.

Odi cara – szerencsét hozó amulett.

Odi raci – bajt hozó amulett.

Ombiazi – gyógyítással foglalkozó jóindulatú varázsló.

Pandanus panpung – kb. 6 méter magas trópusi fa, levele kard alakú, rostjából vásznat szőnek, narancsszerű gyümölcse ehető.

Papanga – madagaszkári sas.

Perrault, Charles (1628–1703) – francia fró, aki többek között híressé vált meséket is írt (Hamupipőke, Csizmás kandúr, Piroska és a farkas stb.).

Pirog – fatörzsből vájt csónak.

Po – régi szó, egy kis madár, a földi megjelölésére. Ez a madár párzás idején piros színt ölt magára, éppen ezért közönségesen kardinálisnak (bíborosnak) nevezik.

Raingahi – tiszteletre méltó öreg.

Ramatoa – asszonyom.

Szakafo – lakoma.

Szalaka – ágyékkendőféle, melyet a láb között vetnek át.

Szazsoa – nagy agyagkorsó.

Szikidi – a jóslás módja.

Tangéna – növényi mérge.

Tanrek – pontosabban tandraka, kifejezetten madagaszkári fajtájú rágcsáló.

Tendrihatoka – Így végzik ezt a rontást: annak, akit meg akarnak rontani, kitépik néhány hajaszálát. A hajszálakat a tarkóról veszik le, onnan, ahol az ütés halálos. Ezt a varázsló összekeveri mocsárból vett iszappal, leszúrt ökör zsírával meg olyan fatörmeléssel, mely halottszállító saroglyából való. Mindezt együtt úgy temetik el, hogy napsugár többé ne érje, mélyre, mint valami sírba. Erre az, akinek hajszálait kitépték, megbetegszik, és rövidesen meg is hal, ha csak nem itatnak vele famoizánát egy olyan szertartás keretében, amikor is az ágynak dőlt ember betegségét valamilyen dolognak (fehér gyöngy, tiszta fekete tyúk) adják át.

Vahini – idegen.

Vezo – a szakalava törzs egyik ágazata, amely erősen keveredett, hindu és arab elemekkel. A vezók főfoglalkozása a halászat; a törzs tagjai ügyes hajósok.

Vintana – végzet.

Vorondréo – csókafajta madár.

Zanahari – teremő isten.

Zatovocinatao-nandriananahari – Zatovo, akit nem isten teremtett.

TARTALOM

Jeanne de Longchamps: Madagaszkári népmesék

Ancali gyermeke, vagy a kismadár, mely az ember bendőjében is tovább énekelt

Ivorombé, a Lúd Asszonyosság

Andrianuranurana, avagy mese az emberről, aki sógora vesztére tört, és a maga romlását okozta

Rafara, a Víz Lánya

Ibotiti, vagy: ki az erősebb

Iszilakuluna, akinek teste félig húsból volt, félig meg fából

Ifaramalémi és Ikotobekibo, avagy: a merev testű leány meg a nagy hasú fiú

Icihitananco, avagy az állattá vált fiú meg a léppel bekent bábú

Itoérambolafoci, a férjet váró ifjú lány

Ifaranombi, az elveszett és újra meglelt menyasszony

Az ökörtolvaj Revere, a nagy táncos

Bibiolo, a Nagy Állat és a ravaszdi fiúk

Zatovo, akit nem Zanahari teremtet

Beandriake, a tengerész, aki megmentette a király lányait

Ikotofeci és Imahaka, a két kópé

Ravohimena király, vagy a varázslatos magocskák

Rabibibé és Kifondri, avagy a Nagy Állat meg az agyafúrt fiúcska

Utószó

Jegyzetek

Madagaszkári nevek és fogalmak